

RENSTRÖMSPARKEN

Kulturmiljöutredning inför detaljplan för Universitetet

**lilje
wall**

**GÖTEBORGS
STADSMUSEUM**

INNEHÅLL

	Sid
Inledning	3-17
SAMMANFATTNING ANALYS	6
Analys	18-57
UTREDNINGSOMRÅDET	18
SOM HELHET	
DELOMRÅDEN:	
Renströmsparken	25
Johannebergs landeri	31
Hovrätten	38
Johannebergsgatan	42
Fågelsången	47
Götaplatsen	52
Bakgrund	58-87
UTREDNINGSOMRÅDET	58
SOM HELHET	
DELOMRÅDEN:	
Renströmsparken	60
Johannebergs landeri	67
Hovrätten	72
Johannebergsgatan	74
Fågelsången	79
Götaplatsen	83
Källor	88

Kulturmiljörapport
Göteborgs Stadsmuseum
2017:07

Maja Lindman, GSM
Konsult landskap: Andreas Johansson,
Liljewall Arkitekter

INLEDNING

Uppdraget

Syfte och huvuddrag

Byggnadsnämnden har gett stadsbyggnadskontoret i uppdrag att upprätta detaljplan för Universitetet vid Renströmsparken, i stadsdelen Lorensberg i Göteborg.

Med nya stråk och kopplingar samt bebyggelse i strategiska lägen ska området mellan Götaplatsen och Korsvägen utvecklas utifrån historia, nutid och framtida anspråk. Inbjudande stråk och logiska samband, innerstad med rum för vardagsliv samt plats för lärande, upplevelser och möten är övergripande mål för detaljplanen, framtagna i Stadsutvecklingsprogram för Korsvägenområdet.

Anspråk: Göteborgs Universitet, med fastighetsägaren Akademiska Hus, önskar en samlad lokalösning för Göteborgs Universitetsbibliotek och Göteborgs konstnärliga fakultet i anslutning till den humanistiska fakulteten och omgivande kultur- och stadsmiljö. Universitetet vid Renströmsparken är tänkt att bli en kreativ mötesplats för humaniora, kultur och konst i Göteborg. Göteborgs Universitet är en viktig aktör i Lorensberg och vid Renströmsparken.

Staden önskar att studera möjligheter för bebyggelse i Landeriområdet, som knyter samman Renströmsparken och Korsvägen.

Inom området, vid korsningen Johannebergs- och Olof Wijksgatan, planeras en uppgång för Västlänken station Korsvägen, vilken ska serva Götaplatsen, Avenyn och Universitetet.

Koncept/ intentioner för universitetets utveckling vid Renströmsparken:

- En koncentration av ny bebyggelse och tillägg inom få delar av området bygger samman kvarter och utvecklar gatumiljöer
- Dominans av park och grönska i kombination med klassiska gatumiljöer med publika lokaler skapar levande gator och utvecklar parkmiljöerna.
- Generalitet i gator, kvarter och platser/ parker. Överlagring av funktioner. En del av stadsväven.

Områdesbeskrivning

Planområdet, som sträcker sig från Götaplatsen till Korsvägen, omfattar Höskolan för scen och musik (Artisten) och delar av Renströmsparken med Hovrätten, Universitetsbibliotek, samt Johannebergs Landeri med trädgård som gränsar mot

Korsvägen. Lorensberg med stadsparken Renströmsparken söder om Götaplatsen har mycket stora kvaliteter och är av stort kulturmiljövärde för staden. I värdena ingår både byggnader och park och samspelet dem emellan. Den stora grässlätten, kallad Pelousen, upplevs som att den tillhör parken. Johannebergs Landeri med tillhörande trädgård har också ett kulturhistoriskt värde, och binder ihop Korsvägen med Renströmsparken. Inom området finns också spår efter Jubileumsutställningen, och fornlämningar i form av Landeriets trädgårdstomt.

Mot bakgrund av att hela planområdet utgör riksintresse för kulturmiljövärden och representerar stora kulturhistoriska miljövärden för Göteborgs stad, behöver en **kulturmiljöutredning** tas fram med tillhörande kulturhistorisk stadsbildsanalys som underlag till detaljplanarbetet.

Då planområdet gränsar till omkringliggande kulturhistoriskt viktiga miljöer med direkt påverkan på rumslighet och stadsbildskvaliteter har utredningsområdet vidgats. Detta också för att miljöerna delvis har en integrerad stadsbyggnadshistorik.

Kulturmiljöutredningens upplägg, läsanvisning

Utredningen inleds med en *sammanfattning* av gjorda analyser med *centrala värden och kritiska punkter* som är viktiga att förhålla sig till i planarbetet och inför en senare konsekvensanalys av kommande detaljplaneförslag för Universitetet i Renströmsparken.

Utredningen är därefter uppdelad i *två avsnitt* med en *grönmarkerad* del innehållande *analys* och *kritiska punkter* och en *gulmarkerad* del innehållande *bakgrund* med *historik*, *nulägesbeskrivning* och *kulturvärden*.

Analysdel respektive bakgrund behandlar först utredningsområdet som helhet och därefter respektive delområde. *Analys illustreras i kartor.*

Fig 2. Utredningsområdet markerat med streckad linje, de 6 delområdena med ungefärliga avgränsningar i gula cirklar. Stadsbyggnadskontoret 2017.

SAMMANFATTNING, analyser av delområden

RENSTRÖMSPARKEN

Fig 3-4. Renströmsparken sedd från söder. Ovan ortofoto, nedan karta med hela utredningsområdet streckat och delområden markerade. Renströmsparken i orange.

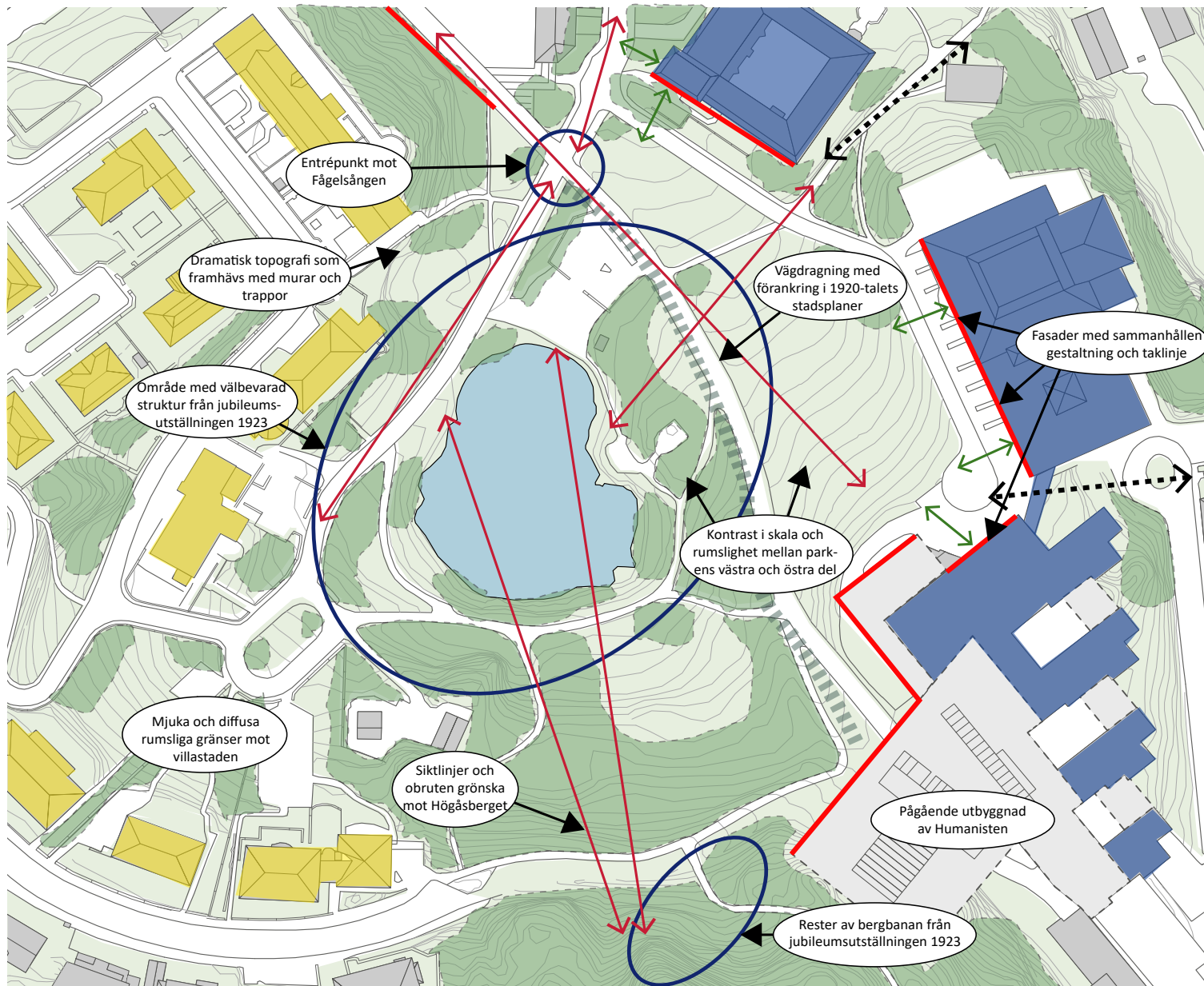
Uttryck för Riksintresse

- 1900-talets stadsbyggande och utvidgning av staden, med terränganpassade, orgelbundna planmönster, samt fullföljande av rutnätsstaden. Tät, "klättrande" kvartersbebyggelse och terränganpassade villakvarter. Enhetligt ordnad bebyggelse inom respektive terrängavsnitt, efter naturförhållandena.
- De rikliga inslagen av grönska i stadsbilden. Drag som visar på de livliga kontakterna med Storbritannien och Europas västra delar.
- Planmönster, tät stenstadsbebyggelse, bestämda hushöjder, parker och planteringar präglas av höga arkitektoniska anspråk som illustrerar växlande stadsbyggnadsideal 1870- 1930.
- Hyreshusen och villabebyggelsen tillsammans med institutionsbyggnader för kultur och utbildning speglar levnadsförhållandena i de övre samhällsskikten. Anläggningar för idrott, rekreation och nöjesliv.
- Kvarter byggda i nationalromantisk stil och i 20-talsklassicismens göteborgska tegelvariant, rödbrunt handslaget tegel med sparsmakad relief ger en arkitektonisk verkan av tung och kraftfull murmässighet.
- Spår från Göteborgs 300-årsjubileum 1923
- Spridda rester av donationsjordarnas landerier.
- Den exklusiva Lorensbergs villastad och Nedre Johannesbergs slutna hyreshuskvarter.
- Den intimt rofyllda Renströmsparken med Näckrosdammen innanför det offentligt präglade Götaplatsen.
- Institutionsbebyggelse i parkmiljö

Kritiska punkter

- Den mot öster samkomponerade bebyggelsen som ramar in och underordnar sig parken.
- Fria utblickar och siktlinjer över parkrummets centrala delar och mot Högåsberget.
- Befintliga, uppvuxna träd.
- Rörelsestråken som förbinder Renströmsparken med Korsvägen.
- Det gröna, obrutna sambandet mellan parken och Högåsberget samt mot villastadens trädgårdar.
- Entrépunkten som förbinder parken med Fågelsången och Götaplatsen (rumssambandet från 1923).
- Kontrasten mellan parkens västra del med uppbruten rumsstruktur, och den storskaliga, modernistiska östra delen.
- Väg- och gångstrukturen med ursprung i 1920-talets stadsplan
- Den välbevarade parkstrukturen från 1923 i områdets centrala del
- Resterna på Högåsberget av Bergbana och fyr från 1923.
- Den dramatiska topografin mot Lorensbergs villastad, förstärkt med murar och trappor.

Renströmsparken, fig 5.

Arkitektoniskt släktskap

- Lorensbergs villastad
- Hus i park /Institutionsarkitektur med samlad taklinje och rött tegel

Rumslighet och siktlinjer

- ↗ Siktlinjer
- ↗ Huvudorientering för byggnadsentréer
- Visuell gräns av stor betydelse för stadsrummet
- ↖ Rörelsestråk mot Korsvägen
- Visuell gräns mellan olika parkkaraktärer

Grönska

- Trädvegetation med rumsskapande funktion
- Grönytor

JOHANNEBERGS LANDERI

Fig 6-7. Johannebergs landerimiljö.
Ovan ortofoto från söder. Nedan karta med hela utredningsområdet streckat och delområden markerade. Johannebergs landeri i orange.

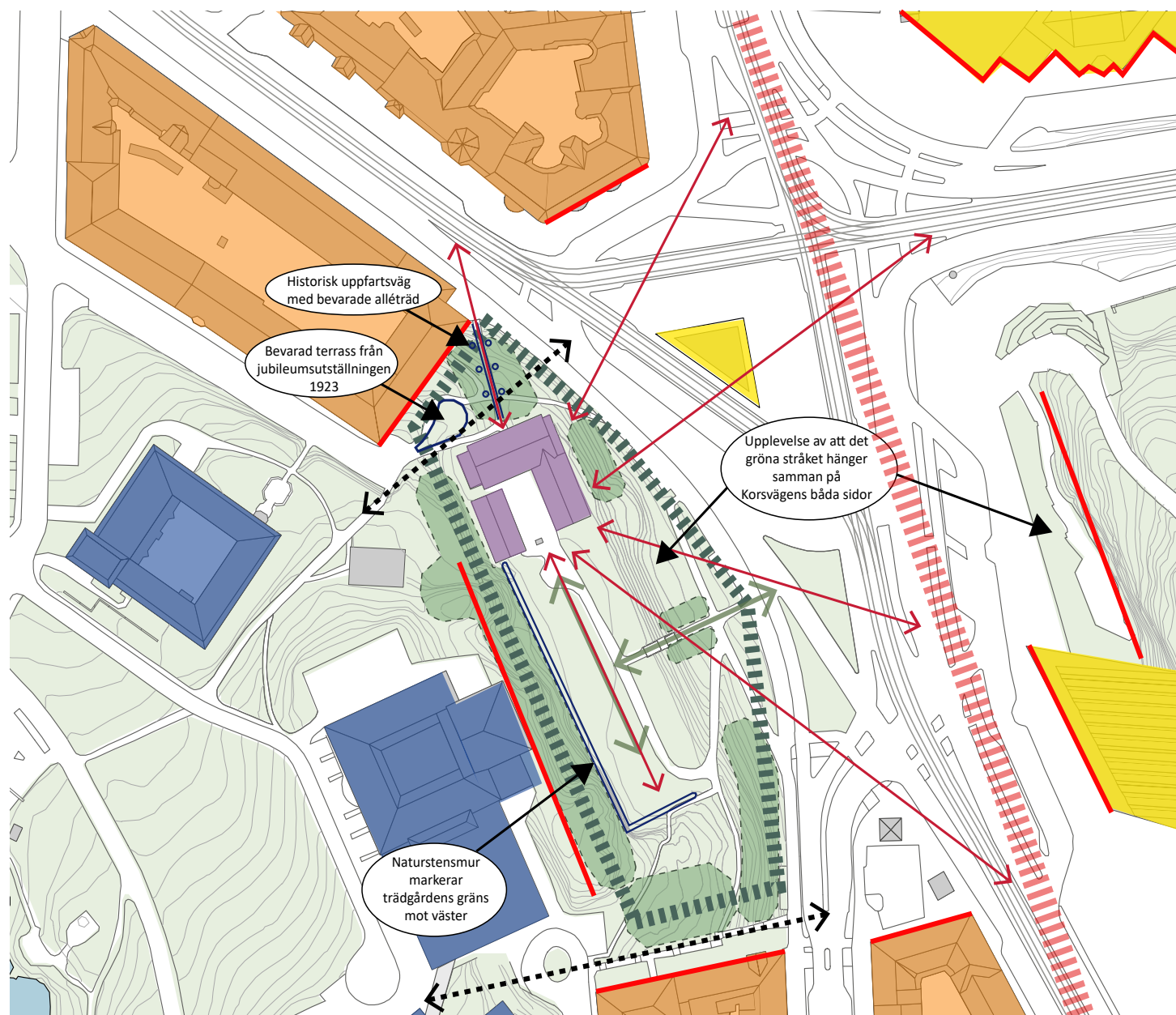
Uttryck för Riksintresse

- Spridda rester av donationsjordarnas landerier. Stadsutvidgningen innebar att landerierna sina vackra "plantager" röjdes bort och ersattes med stadsbebyggelse. Johannebergs landeri, Exercisheden och resterna av Lorensbergsparken visar områdets användning före 1870-talet.
- 1900-talets stadsbyggande och fortsatta utvidgning av staden, med terränganpassade, orgelbundna planmönster, men även fullföljande av rutnätsstaden. I kontrast mot tät, "klättrande" kvartersbebyggelse står terränganpassade villakvarter. Bebyggelsen är enhetligt ordnad inom vart och ett av flera terrängavsnitt, med olika anläggningssätt efter naturförhållandena.
- Planmönster, tät stenstadsbebyggelse, bestämda hushöjder, parker och planteringar präglas av höga arkitektoniska anspråk som illustrerar växlande stadsbyggnadsideal 1870- 1930.
- Hyreshusen och villabebyggelsen tillsammans med institutionsbyggnader för kultur och utbildning speglar levnadsförhållandena i de övre samhällsskikten. Anläggningar för idrott, rekreation och nöjesliv.
- Kvarter i nationalromantisk stil och i 20-talsklassicismens göteborgska tegelvariant, rödbrunt handslaget tegel med sparsmakad relief ger en arkitektonisk verkan av tung och kraftfull murmässighet.
- Spår från Göteborgs 300-årsjubileum 1923
- Den exklusiva Lorensbergs villastad och Nedre Johannesbergs slutna hyreshuskvarter.
- Det gamla vägskälet "Korsvägen" med anor tillbaka till 1600-talet, där fyra viktiga trafikleder möts.

Kritiska punkter

- Skillnaden i arkitektonisk gestaltning och volymer vid Korsvägens östra och västra sida.
- Bebyggelse i rött tegel med sammanhållen skala och lågmäلت uttryck inramar landerimiljön.
- Landeriet med bebyggelse och park som exponerat huvudmotiv på den västra sidan av Korsvägen.
- Landeriparkens inramande stenmur med lång kontinuitet.
- Den anlagda parkmiljön innanför stenmuren som kontrasterar mot inramande, friväxande grönska i väster och söder.
- Bevarad äldre diagonal infart med alléträd i norr.
- parkmiljöns nord-sydliga orientering.
- Landeriparkens stora topografiska variation mot Korsvägen.
- Universitetsbiblioteket vänder sin huvudentré mot Renströmsparken, ej mot landeriet.
- De befintliga förbindelsestråken mellan Korsvägen och Renströmsparken norr och söder om landeriet
- De öppna, obrutna vyerna från landerimiljön mot Korsvägen och omvänt
- Bevarade spår från utställningen 1923 direkt norr om landeriet.
- Den visuella gröna kopplingen mellan landeriparken och Geteberget
- Landeriparkens nuvarande storlek i relation till landeribyggnaderna.
- Den gröna och lummiga karaktären på Korsvägens västra sida.

Johannebergs landeri, fig 8.

Arkitektoniskt släktskap

- Landerimiljö
- Hus i park
- Kvarterstad
- Moderna solitärer

- Gräns för tydliga skillnader i stadsbyggnadskaraktär

- Inramande fasader i rött tegel

Rumslighet och siktlinjer

- Landeriparkens axlar och övergripande riktningar

- Rörelsestråk mot Renströmsparken

- Siktlinjer

- Visuell gräns av stor betydelse för stadsrummet

- Landerimiljöns visuella gränser

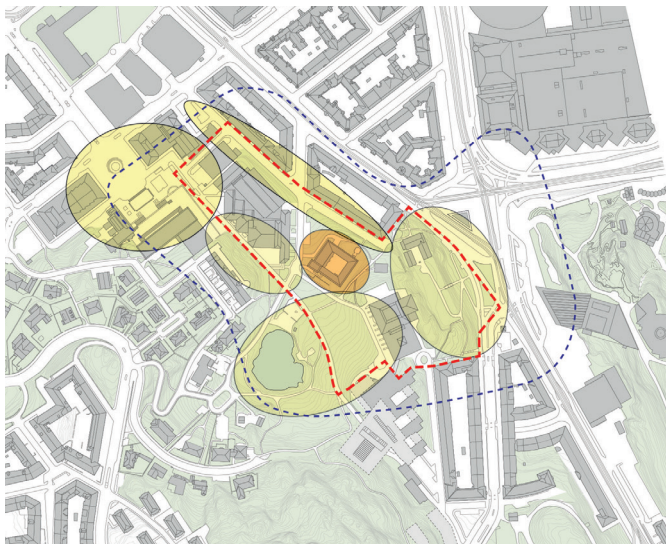
Grönska

- Trädvegetation med rumsskapande funktion
- Grönytor

HOVRÄTTEN

Fig 9-10, Hovrätten. Ovan ortofoto från söder med byggnaden i mitten. Nedan karta med hela utredningsområdet streckat. Hovrätten i orange.

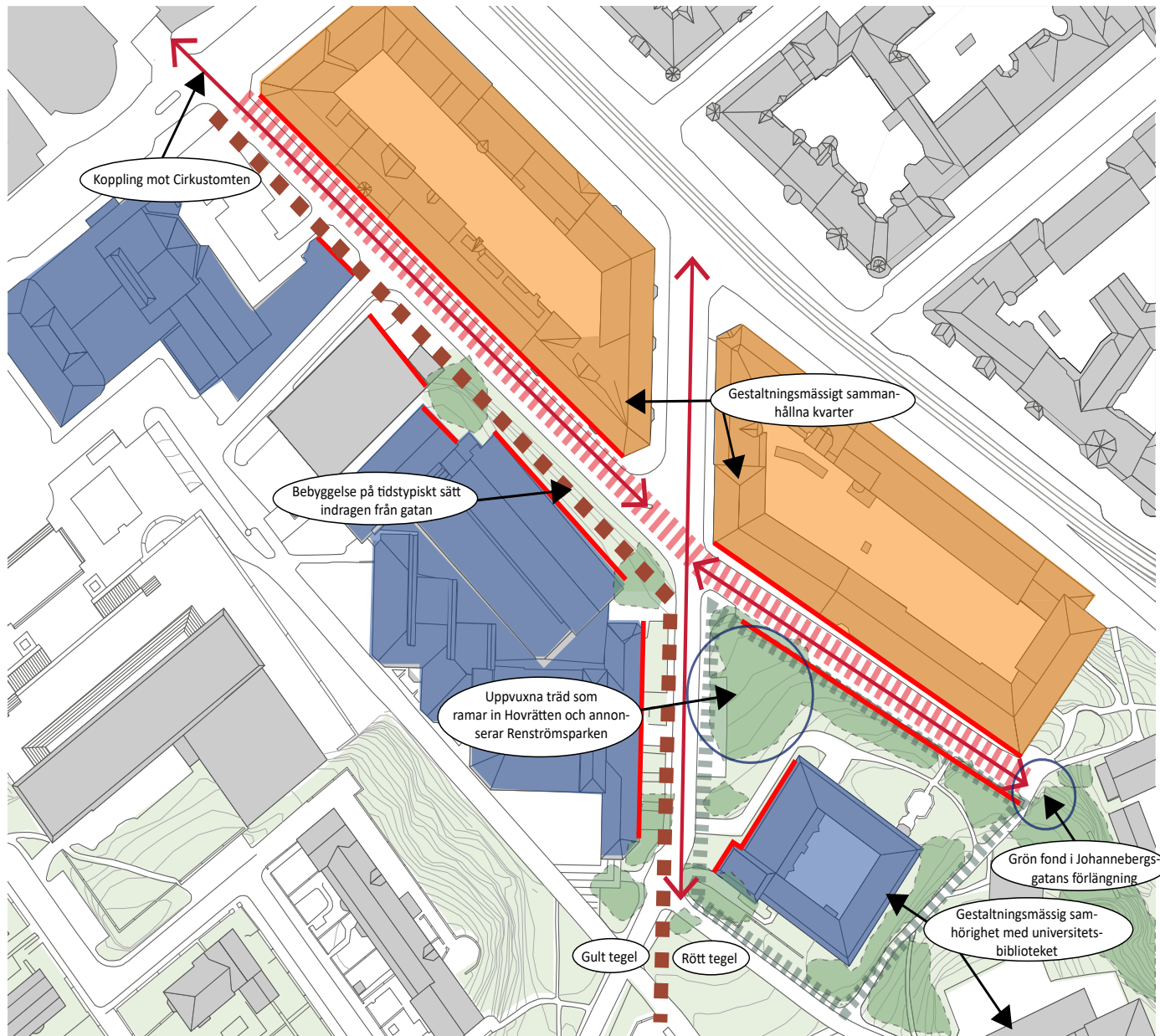
Uttryck för Riksintresse

- 1900-talets stadsbyggande och utvidgning av staden, med terränganpassade, orgelbundna planmönster
- Tät, "klättrande" kvartersbebyggelse och terränganpassade villakvarter. Enhetligt ordnad bebyggelse inom respektive terrängavsnitt, med olika anläggningssätt efter naturförhållandena.
- Institutionsbebyggelse i parkmiljö
- Hyreshusen och villabebyggelsen tillsammans med institutionsbyggnader för kultur och utbildning speglar levnadsförhållandena i de övre samhällsskikten.
- Kvarter bebyggda i nationalromantisk stil och i 20-talsklassicismens göteborgska tegelvariant, rödbrunt handslaget tegel med sparsmakad relief ger en arkitektonisk verkan av tung och kraftfull murmässighet.
- Spår från Göteborgs 300-årsjubileum 1923
- Spridda rester av donationsjordarnas landerier.
- Den intimt rofyllda Renströmsparken med Näckrosdammen innanför det offentligt präglade Götaplatsen.

Kritiska punkter

- Tidstypisk, välbevad karaktär som speglar 1940- och 50-talens ideal med hög kvalitet och omsorg i material och gestaltning. Formspråk som signalerar formalitet och slutenhet, speglar dess ursprungliga funktion.
- Samgestaltning med omgivningens grönska och element som murar, terrass stenläggning etcetera.
- Arkitektoniskt i brytpunkten mellan 1920-talets regelbundna kvartersbebyggelse och en friare placering i parken som kännetecknar institutionsbebyggelsen.
- Gestaltningssamband med den samlade institutionsbebyggelsen vid Renströmsparkens östra sida med låga volymer placerade "i park", med fasader i rött tegel, lågmäld utformning, låg volym och sammanhållen taklinje.
- Skillnad i karaktär mellan bebyggelsen på södra och norra sidan av Olof Wijksgatan med gult respektive rött tegel.
- Ingår i ett sammanhängande gröonstråk från tiden då området utgjorde stadens södra utkant med landerier, samt spår från 1923. Uppvuxna träd har en viktig funktion som inramning till byggnaden, som en förlängning och entré till Renströmsparken och berättar om miljöns långa, gröna historia.
- Aktuella projekt och förändringar i området behöver förhålla sig stadsbyggnadssammanhanget i miljön; den arkitektoniska traditionen i institutionsbebyggelsen i stråket mellan Götaplatsen och Humanisten, Lilienbergs stadsplanesammanhang och tegelkvarteren öster om Johannebergsgatan, samt samspelet med Renströmsparken och den gröna omgivningen.

Hovrätten, fig 11.

Arkitektoniskt släktskap

- Institutionsarkitektur
- Kvarterstad
- Gräns mellan gult och rött fasadtegel
- Gräns för tydliga skillnader i stadsbyggnadskaraktärer

Rumslighet och siktlinjer

- ↗ Siktlinjer
- ↗ Visuell gräns av stor betydelse för stadsrummet
- Område med byggnad och yttre miljö samkomponerad till en sammanhållen, tidstypisk helhetsmiljö

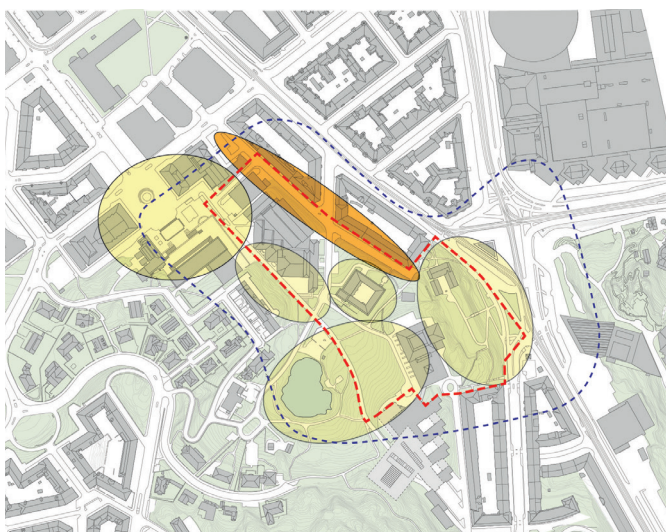
Grönska

- Trädvegetation med rumsskapande funktion
- Grönytor

JOHANNEBERGSGATAN

Fig 12-13. Ovan ortofoto med Johannebergsgatan i nord-sydlig riktning till vänster om de röda tegelkvarteren. Nedan karta med Johannebergsgatan markerad i orange.

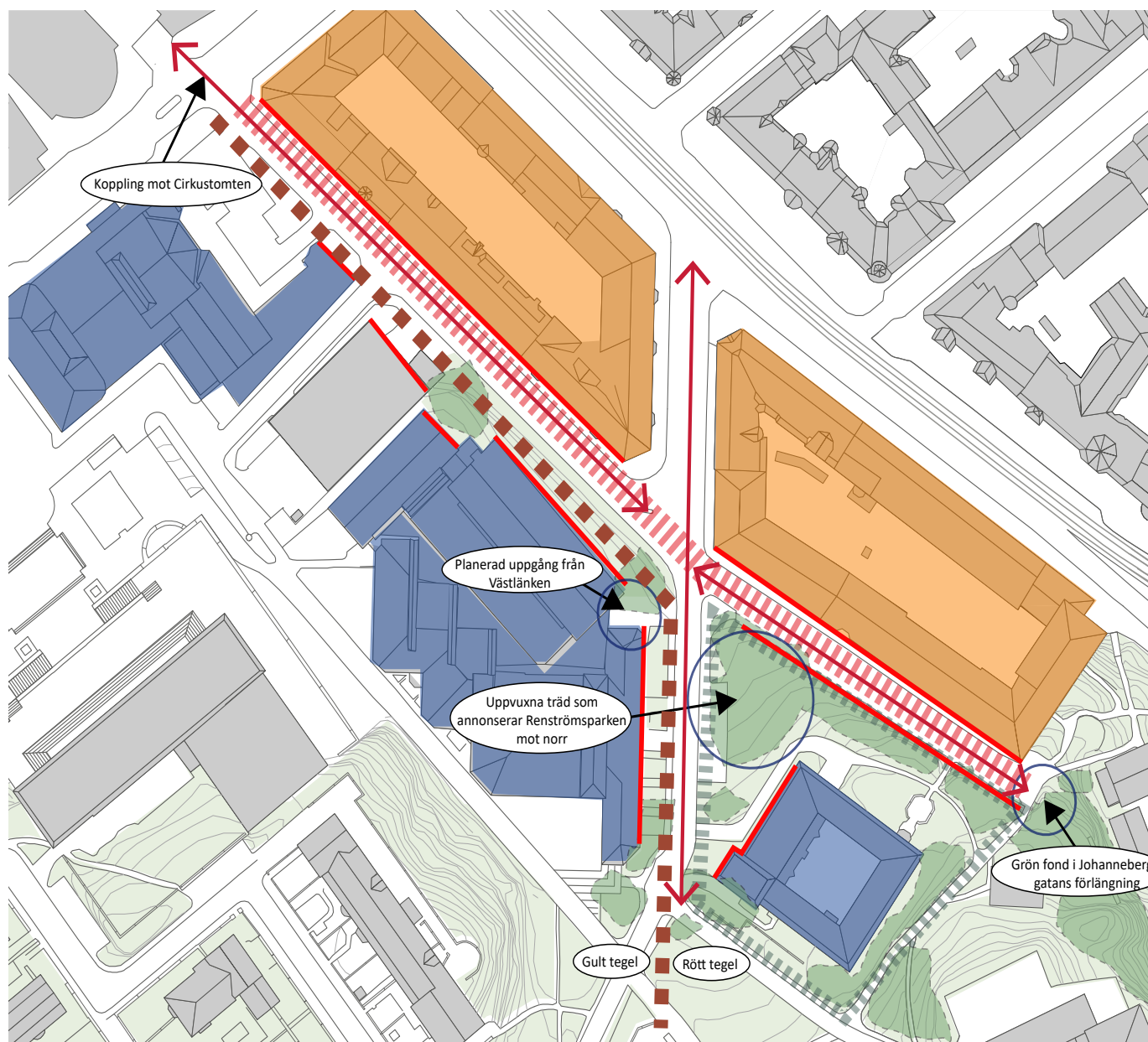
Uttryck för Riksintresse

- 1900-talets stadsbyggande och utvidgning av staden, med terränganpassade, orgelbundna planmönster
- Tät, "klättrande" kvartersbebyggelse och terränganpassade villakvarter. Enhetligt ordnad bebyggelse inom respektive terrängavsnitt, med olika anläggningssätt efter naturförhållandena.
- Planmönster, tät stenstadsbebyggelse, bestämda hushöjder, parker och planteringar präglas av höga arkitektoniska anspråk som illustrerar växlande stadsbyggnadsideal 1870- 1930.
- Hyreshusen och villabebyggelsen tillsammans med institutionsbyggnader för kultur och utbildning speglar levnadsförhållandena i de övre samhällsskikten.
- Kvarter bebyggda i nationalromantisk stil och i 20-talsklassicismens göteborgska tegelvariant, rödbrunt handslaget tegel med sparsmakad relief ger en arkitektonisk verkan av tung och kraftfull murmässighet.
- Spår från Göteborgs 300-årsjubileum 1923
- Spridda rester av donationsjordarnas landerier.
- Den intimt rofyllda Renströmsparken med Näckrosdammen innanför det offentligt präglade Götaplatsen.

Kritiska punkter

- Johannebergsgatan utgör en tydlig brytpunkt mellan 1920-talets kvartersstad på den östra sidan och institutionsbebyggelsen tillkommen från 1930-talet och framåt utmed den västra sidan. Möte mellan rött respektive gult tegel, arkitektoniska skillnader i uttryck och placering speglar skilda tillkomsttider och planeringssammanhang.
- Prägel av lugn och grönska, framför allt i den södra delen. Den gröna omgivningen med uppvuxna träd signalerar tyngd, lugn och lång kontinuitet i grönska. I söder är trädgrönskan vid landeriet synlig som en grön fond och landeriet anas.
- Den grönskande hörntomten bakom Hovrätten med uppvuxna träd är värdefull som lummig plats utmed Johannebergsgatan och som en mjuk annonsering av Renströmsparken från öster.
- Den visuella kopplingen mot "Cirkustomtens" grönska, Lorensbergsparken norrut är väsentlig utifrån ett historiskt perspektiv då landerierna Lyckan och Lorensberg här låg nära varandra.
- Den gestaltningsmässiga sammanhållna karaktären utmed den östra sidan av gatan med gemensamt fasadliv, omsorgsfull, lågmäld gestaltning och hög kvalitet i material.
- Den västra sidans bebyggelse med indragen placering på tomten med grönska framför, karakteristisk för 1930-50-talets bebyggelse.
- Gatumiljön illustrerar en utveckling från att området var stadens utkant och landsbygd med grönska, utbyggnad av staden vid början av 1900-talet, till institutionsbebyggelsens etablering i området från 1920- och 30-talen, alla med tidstypiska uttryck och kvaliteter.

Johannebergsgatan, fig 14.

Arkitektoniskt släktskap

- Institutionsarkitektur
- Kvarterstad

Gräns mellan gult och rött fasadtegel

Gräns för tydliga skillnader i stadsbyggnadskaraktärer

Rumslighet och siktlinjer

Siktlinjer

Visuell gräns av stor betydelse för stadsrummet

Område kring Hovrätten med sammanhållen tidstypisk landskapsgestaltning

Grönska

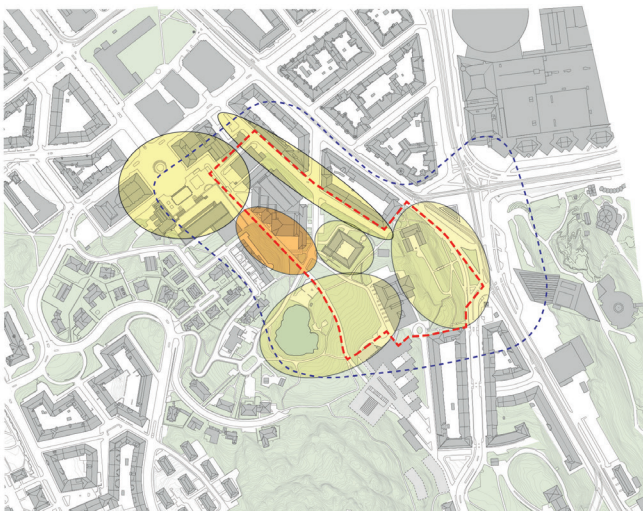
Trädvegetation med rumsskapande funktion

Grönytor

FÅGELSÅNGEN

Fig 15-16. Ovan ortofoto med det grönskande Fågelsången i nord-sydlig riktning till vänster om Artisten. Nedan karta med stråket markerat i orange.

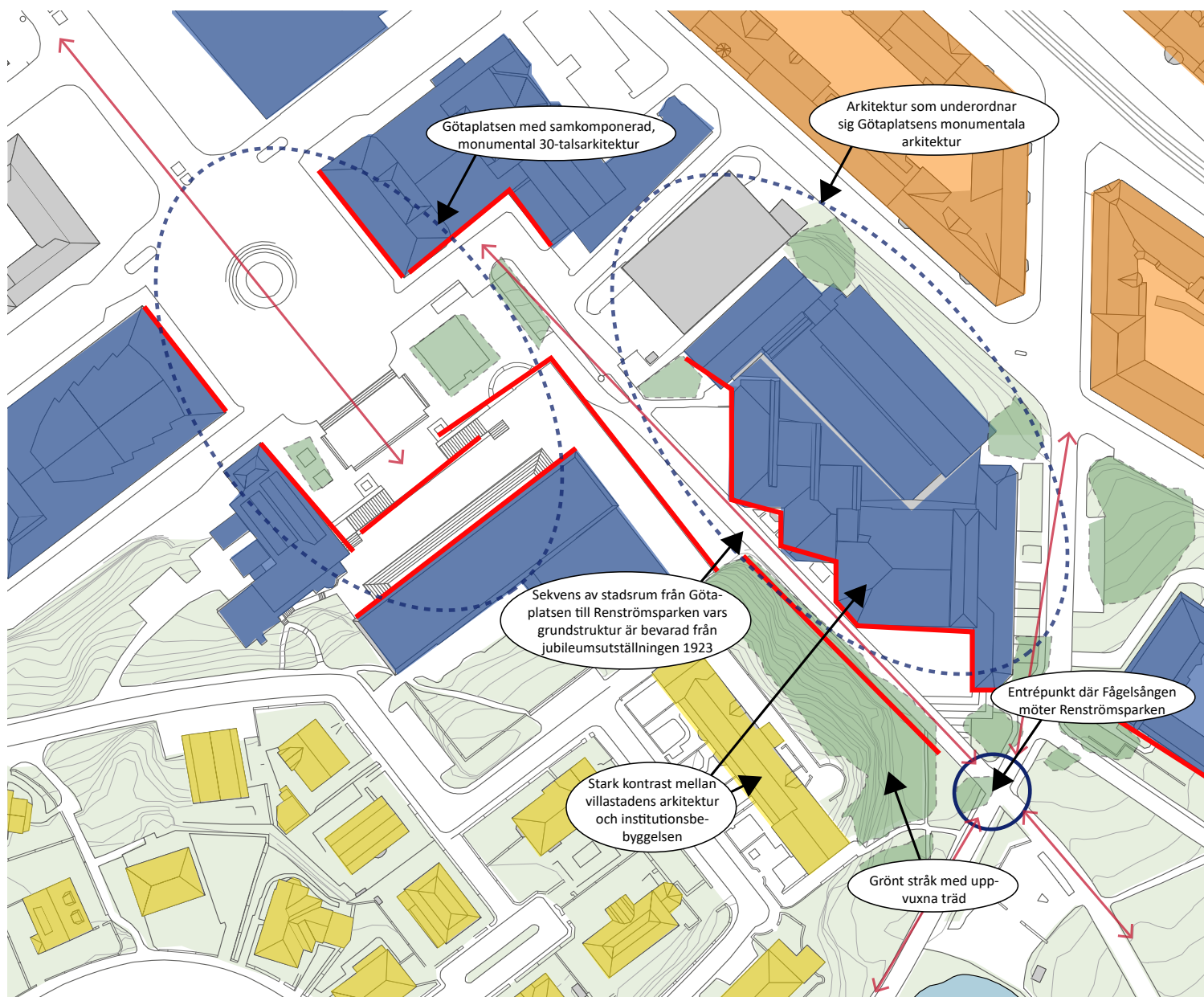
Uttryck för Riksintresse

- 1900-talets stadsbyggande och utvidgning av staden, med terränganpassade, orgelbundna planmönster
- Tät, "klättrande" kvartersbebyggelse och terränganpassade villakvarter. Enhetligt ordnad bebyggelse inom respektive terrängavsnitt, med olika anläggningssätt efter naturförhållandena.
- Planmönster, tät stenstadsbebyggelse, bestämda hushöjder, parker och planteringar präglas av höga arkitektoniska anspråk som illustrerar växlande stadsbyggnadsideal 1870- 1930.
- Hyreshusen och villabebyggelsen tillsammans med institutionsbyggnader för kultur och utbildning speglar levnadsförhållandena i de övre samhällsskikten.
- Kvarter bebyggda i nationalromantisk stil och i 20-talsklassicismens göteborgska tegelvariant, rödbrunt handslaget tegel med sparsmakad relief ger en arkitektonisk verkan av tung och kraftfull murmässighet.
- Spår från Göteborgs 300-årsjubileum 1923
- Spridda rester av donationsjordarnas landerier.
- Den intimt rofyllda Renströmsparken med Näckrosdammen innanför det offentligt präglade Götaplatsen.

Kritiska punkter

- Det gröna stråket mellan Fågelsången - Renströmsparken med Högåsberget - Johannebergs landeri och Liseberg gör det möjligt att föreställa sig hur området en gång låg i en betydligt lantligare miljö.
- Sambandet mellan stadsrummen från det monumentala, högtidliga Götaplatsen via det smala och intima, gröna stråket Fågelsången, fram till det åter öppna parkrummet Renströmsparken med koppling till Högåsberget och till passagen norr om landeriet, är medvetet samkomponerade och utgör en bevarad sekvens av rum och stråk sedan 1923.
- Det visuella, funktionella och gestaltningsmässiga sambandet mellan Fågelsången mot Götaplatsen respektive Renströmsparken utifrån berättelsen om 1923.
- Den tuktade men naturromantiska prägeln som råder i Renströmsparkens fortsätter ner i Fågelsången, om än mer vildvuxet.
- De uppvuxna träden och rhododendronbuskagen utmed Fågelsångens västra sida.
- Det gröna mötet mellan Fågelsångens smala stråk och Renströmsparkens stora, öppna parkrum som sker vid korsningen med Olof Wijksgatan.
- Den visuella kontakten med villastaden i rött tegel i väster ovanför sluttningen och institutionsbebyggelsen i gult tegel i öster och norr.

Fågelsången, fig 17.

Arkitektoniskt släktskap

- Lorenbergs villastad
- Institutionsarkitektur
- Kvarterstad

Rumslighet och siktlinjer

- Siktlinjer
- Visuell gräns av stor betydelse för stadsrummet

Grönska

- Trädvegetation med rumsskapande funktion
- Grönytor

GÖTAPLATSEN

Fig 18-19. Ovan ortofoto med Götaplatsen omgiven av institutionsbyggnader i gult tegel.

Nedan karta med miljön markerad i orange.

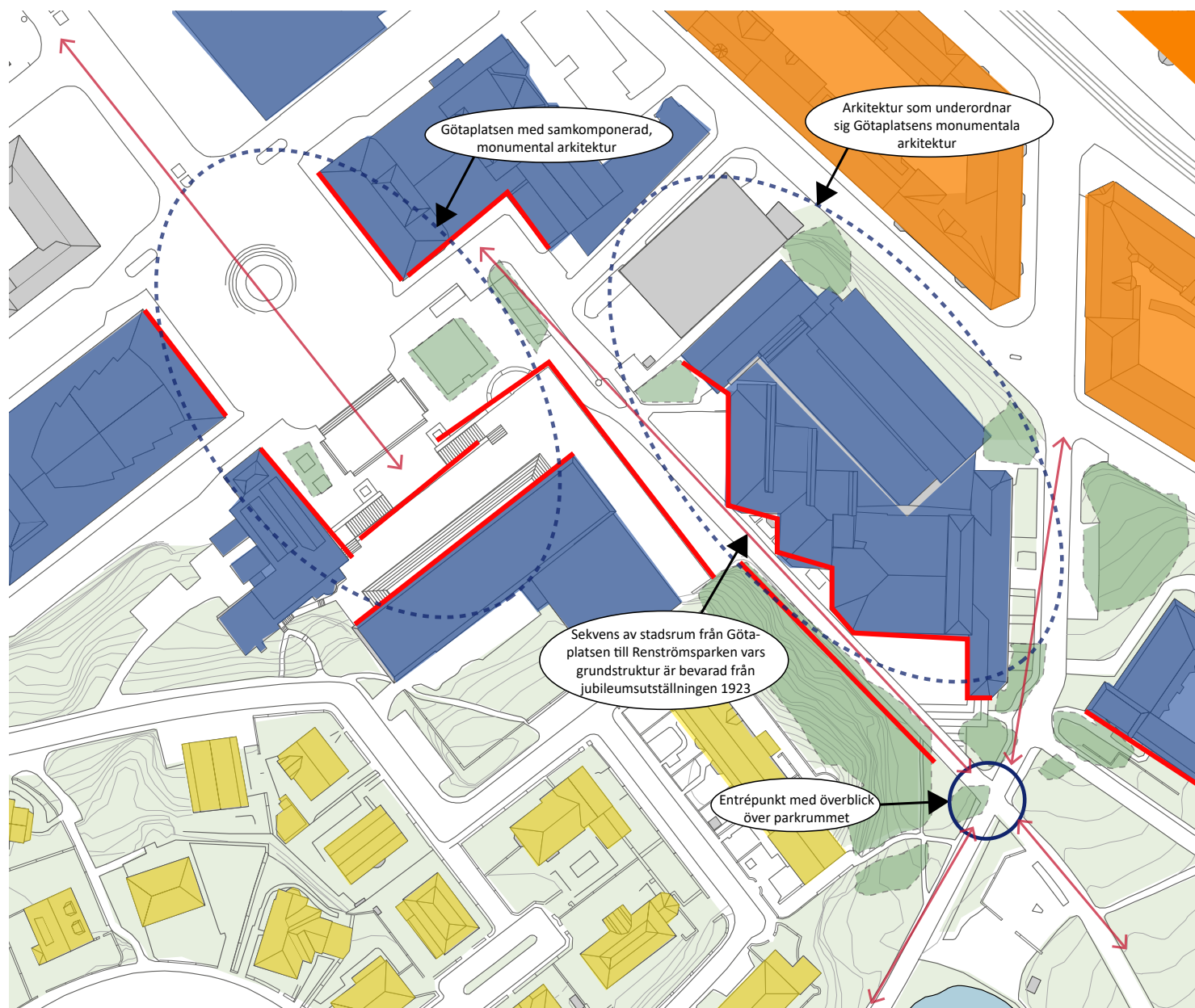
Uttryck för Riksintresse

- Det förnäma Vasastaden - Lorensberg - Heden, med breda, trädplanterade huvudgator som Kungsportsavenyn och Vasagatan. Vasastaden med omnejd är en av Sveriges största, mest enhetliga och välbevarade stenstadsmiljöer. Planmönster, bebyggelse och planteringar präglas av höga arkitektoniska anspråk som illustrerar växlande stadsbyggnadsideal 1870- 1930.
- Hyreshusen och villabebyggelsen tillsammans med det stora antalet institutionsbyggnader för kultur och utbildning ger en mycket god bild av levnadsförhållandena i de övre samhällsskikten.
- Huvudmomentet i stadens utbredning på landsbygden söder om Vallgraven var framdragningen av den storslagna esplanaden Kungsportsavenyn i fortsättning av Östra Hamngatan. Avenyn fick lagom till Jubileumsutställningen 1923 sin monumentala avslutning i Götaplatsen.
- Götaplatsen utformad i 20- talsklassicism med Konstmuseets tempelartade byggnad och dess trappterrassering i fonden. Den storslagna platsen fullbordades på 1930-talet genom Poseidonstatyn och de flankerande byggnaderna, Stadsteatern och Konserthuset.
- Kvarter byggda i 20-talsklassicismens göteborgska tegelvariant.....ger en arkitektonisk verkan av tung och kraftfull murmässighet.

Kritiska punkter

- Göteborgs mest monumentalt utformade, samlat gestaltade offentliga plats. Utformningen är i princip intakt sedan 1930-talet.
- Miljön förmedlar både berättelsen om Jubileumsutställningen 1923, stadens utvidgning söderut och gestaltningen av Kungsportsavenyn och avslutningen på paradgatan som stadens finrum kantat av monumentala institutionsbyggnader.
- Enhetligt, samlat gestaltat torgrum, tydligt avgränsat med högtidlig prägel och hög kvalitet i material och gestaltning. Naturstenstrappor, pollare, grova järnkättingar, stenläggning, terraser, lyktstolpar i 1920-talsstil etcetera.
- Den fria sikten mellan Kungsportsavenyn och Götaplatsen med Konstmuseet och Poseidon i fonden.
- De monumentalt utformade byggnaderna i liv med varandra som omger platsen med för sin tid nyskapande gestaltning med hög kvalitet i material och utförande, i övergången från 1920-talsklassicism till modernism.
- Samspelet mellan institutionsbyggnaderna genom skala, formspråk och material. De kubiska slutna volymerna med flacka tak och markerad takfot, de gedigna materialen med betoning på gult tegel, natursten, brons och koppar.
- Tydliga huvudfasader mot Götaplatsen.
- Sambandet med Fågelsången och Renströmsparken är väsentligt både för berättelsen om 1923 och för rörelsen i stadsrummet.
- Tillkommande eller förändrad bebyggelse i närheten måste förhålla sig till Götaplatsen som det monumentala huvudmomentet i miljön.

Götaplatsen, fig 20.

Arkitektoniskt släktskap

- Lorensbergs villastad
- Institutionsarkitektur
- Kvarterstad

Rumslighet och siktlinjer

- Siktlinjer
- Visuell gräns av stor betydelse för stadsrummet

Grönska

- Trädvegetation med rumsskapande funktion
- Grönytor

UTREDNINGSOMRÅDET SOM HELHET

- **Stadsrummens samband med varandra** som är medvetet gestaltade och samkomponerade med struktur och bevarade miljöer från 1920-talet; Götaplatsen som stort formellt rum vidare till Fågelsången som lugnt, intimt, grönt och smalt stråk fram till Renströmsparken/Näckrosdammen som öppnar upp sig till ett stort, öppet rum i höjd med Artistens huvudentré/mötet med Olof Wijksgatan. Denna komposition och sambandet mellan dessa rum har ett historiskt arv som går tillbaka till jubileumsutställningen 1923, då besökaren leddes från huvudentrén vid det monumentala och formella Götaplatsen, via gångstråket ”Långa Gården”, som ungefär motsvaras av dagens Fågelsången, en smal passage då kantad av utställningshallar, till ”Stora Gården”, en öppen parkmiljö kantad av utställningshallar, restaurang etcetera, dagens Renströmspark med Näckrosdamm. Mötet mellan den Långa Gården och Stora Gården var markerad med två höga minareter.
- **Berättelsen om jubileumsutställningen 1923**, Sveriges största utställning genom tiderna, vars huvudområde låg inom utredningsområdet. Utställningen har lämnat flera bevarade miljöer efter sig (Götaplatsen, Fågelsången, Renströmsparken med Näckrosdammen vidare till Lise-

berg) och skapat grundstrukturen för en stor del av området. Denna berättelse kan tydliggöras i området. Miljöerna är av central betydelse för förståelsen för utställningens historia. De bör därför bevaras på ett genuint och tydligt sätt och sambandet mellan dem, liksom berättelsen om dem kan tydliggöras i området.

- **Sekvensen av institutionsbyggnader** från Götaplatsen via Flickskolan med Artisten vidare till Hovrätten, UB och Humanisten utgör en pedagogisk arkitektonisk sekvens som speglar sin respektive tillkomsttid men som också förhåller sig till denna miljö som sekvens. Flickskolan är karakteristisk för 1930- 40-talets skolbebyggelse och relaterar, som den första institutionsbyggnaden i anslutning till parkmiljön mer till Götaplatsens arkitektoniska uttryck med gult tegel. Byggnaden är något indragen från Johannebergsgatan, och med ett karakteristiskt, slutet och massivt uttryck. Hovrätten, tillkommen speglar 1950-talets byggande med en övergång mot ”hus i park” men ändå som en tydligt avgränsad enhet med individuellt utformad grönska runt om och inramningar i sten. UB tar steget längre och är verkligt placerad ”i park”, och saknar individuellt anpassad omgivning utan den slutna tegelbyggnaden är

direkt placerad i parken. Likaså inordnar sig Humanisten i denna direkta placering i parken. Samtliga byggnader förhåller sig tydligt till den befintliga, sluttande topografin och bildar en sammanhållen taklinje som inramar Renströmsparken på dess östra sida. Denna arkitektoniska samkomposition med sammanhållen takfot och anpassning till topografin, samt det förenande, röda teglet i bebyggelsen söder om Olof Wijksgatan utgör viktiga karaktärsdrag att värna.

- **Den sammanhängande grönskan/det gröna bältet** inom utredningsområdet, från Fågelsången till Renströmsparken med Högåsberget och Lorensbergs villastad vidare till Johannebergs landeri över till Liseberg är mycket viktig att värna för den gröna upplevelsen. Den har en lång historisk kontinuitet och är värdefull ur ett upplevelse- och vistelseperspektiv. Områdets grönska innehåller berättelsen om landerier och om jubileumsutställningen 1923 som dess huvudområde. Det gröna stråket sträcker sig ur ett längre historiskt perspektiv även utanför utredningsområdet med den största andelen bevarade landerimiljöer i staden, och förmedlar berättelsen om tiden före stadens expansion söderut. Berättelsen går ännu att uppfatta i mötet

Fig 21. Ortofoto över utredningsområdet sett från söder.

mellan landsbygd och stad, särskilt vid Korsvägen i mötet mellan det välbevarade Johannebergs landeri som möte stadsbebyggelse från olika epoker. Berättelsen om och läsbarheten av landerier är viktiga att tydliggöra för möjligheten att uppfatta den historiska berättelsen.

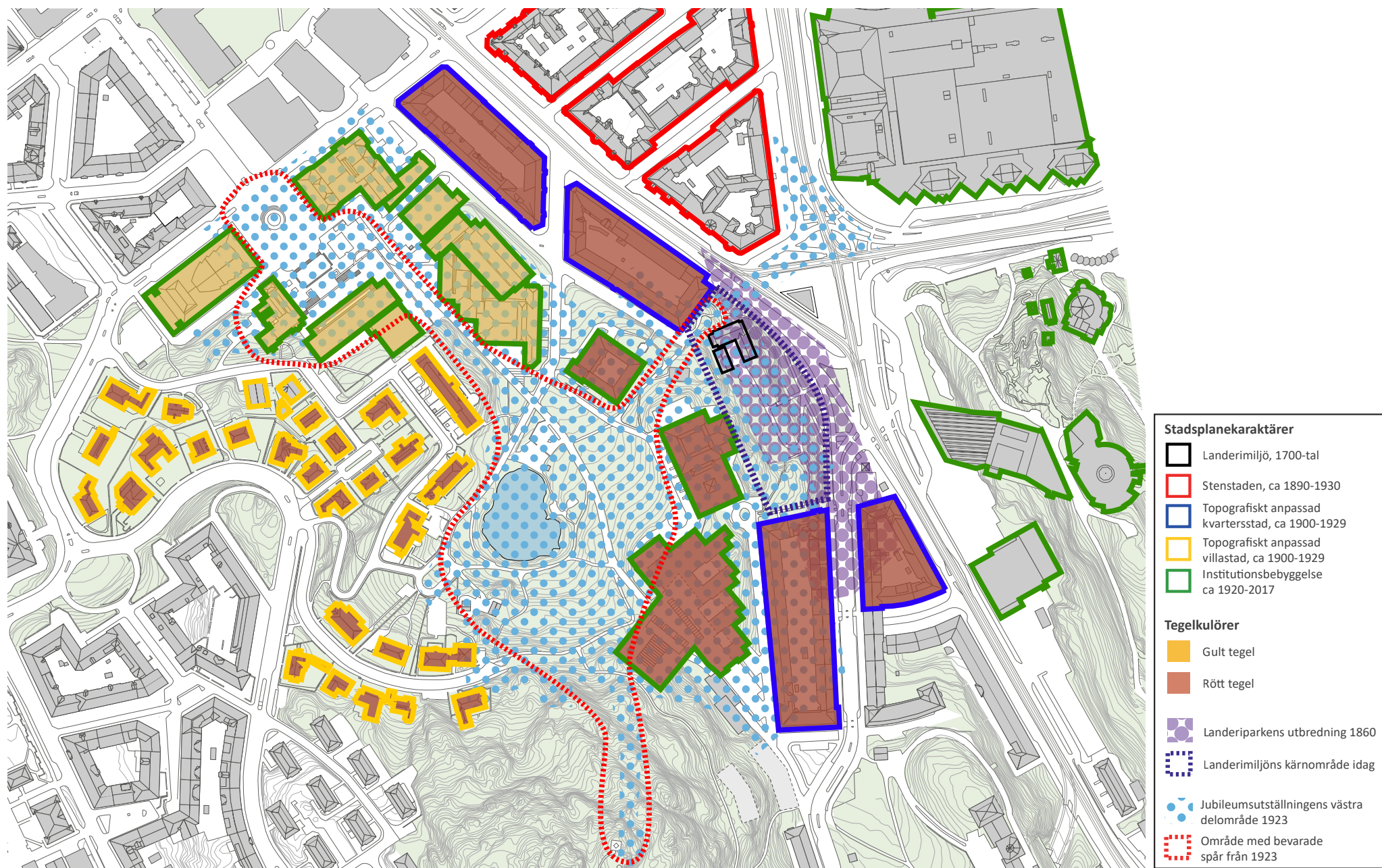
- Denna södra utkant av staden innehåller det **största antalet bevarade eller delvis bevarade landerimiljöer i staden** och utgör ett av uttrycken i riksintresset. Berättelsen om landerimiljöerna, spåren och sambanden mellan dem kan både stärkas, förtydligas och utvecklas. **Johannebergs landeri utgör en närmast unik miljö**, då bebyggelsen med rötter i 1700-talet omgiven av f d anlagd park med inramande, friväxande grönska, är mycket välbevarad och ligger på en tydligt exponerad och numera central plats i stadsmiljön.
- Berättelsen om **stadens expansion söderut vid början av 1900-talet**. Mötet mellan landsbygd och stad är tydligast vid Korsvägen där Johannebergs landeri med omgivande park inramad av friväxande grönska, möter stadsbebyggelse från 1900-talets början och framåt. Denna tydlighet i stadsexpansionen är viktig att värna.

- **Korsvägen som historiskt vägskäl och den södra infartsleden till Göteborg**, har lång kontinuitet och är ett uttryck för riksintresset viktigt att värna. Siktlinjer utmed huvudstråken Mölndalsvägen-Södra Vägen och Örgrytevägen samt den av bebyggelse och vägstråk inramade, triangulära platsen är viktiga karaktärsdrag och aspekter att slå vakt om. Vägarna har fungerat som viktiga landsvägar in till staden sedan 1600- respektive 1700-talet och gör stadens utveckling avläsbar i den fysiska miljön. Väg- och spårvagnsnätet skapar en triangulär platsbildning med lång kontinuitet. Den öppna karaktären med fria siktlinjer är viktig att bevara.
- Utredningsområdet är mycket **variationsrikt** och innehållsrikt ur stadsbyggnadsperspektiv där det sker tydliga **möten mellan olika stadsbyggnadsepoker från 1700-talet fram till idag, och där tidigare landsbygd möter stad**. Mötet mellan landsbygd och stad går ännu tydligt att uppfatta vid Korsvägen och tydliga möten mellan olika tidsspecifika planeringsideal och epoker syns inom hela utredningsområdet. Mötet mellan epoker och stadsbyggnadsidéer sker genom varierande sätt att relatera till topografi, till omgivande bebyggelse, till omgivande grönska, genom varierande volymverkan, material och

konstnärlig/arkitektonisk gestaltning. Möten sker på ett ibland tydligt kontrasterande sätt, ibland harmonierande och samtliga illustrerar stadens expansion söderut.

- **De topografiska skillnaderna i området möjliggör vida utblickar och siktlinjer**, både från Renströmsparken och upp mot Högåsberget och omvänt, samt mellan landeriet och Korsvägen. Dessa rika utblickar utgör en stor tillgång för området.
- Bebyggelsen inom utredningsområdet har en **enhetlig stadsbyggnadsskala och en lågmäld prägel**, bortsett från Götaplatsen som är gestaltad som stadens högtidliga, storslagna finrum. **Förtätningar i området har skett på ett medvetet sätt och anpassats till topografi och till befintlig bebyggelsekaraktär**. Bebyggelsen i utredningsområdet är, trots varierande tillkomsttid anpassad efter ett kuperat landskap och inpassad så att den följer terrängen. Detta, tillsammans med den modesta skalan på byggnaderna, skapar omväxlande gaturum vilket är en värdefull kvalitet både utifrån ett upplevelseperspektiv och ur ett stadsbyggnadshistoriskt perspektiv. Det är ett viktigt förhållningssätt att arbeta vidare med i kommande projekt. Trots

Stadsplanekaraktärer, fig 22.

variationen i bebyggelsens gestaltning är skalan i kvarteren relativt enhetlig och lågmålt utformad- från Korsvägens västra sida med tegelkvarteren från 1920- talet över institutionerna i Renströmsparken, Lorensbergs villastad och institutionsbyggnaderna vid Renströmsparken vilket skapar en harmonisk helhet viktig att värna. Tillskotten sedan 1950-talet, som Universitetsbibliotekets äldre del och Humanisten är genomtänkta och anpassade. De gör att området upplevs som harmoniskt gestaltat.

- Utredningsområdet innehåller ett till stor del **offentligt grönt stadslandskap** som är mycket viktigt att värna och stärka, både ur ett socialt, upplevelsemässigt och ur ett park- och stadsbyggnadshistoriskt perspektiv.
- Såväl i de nationalromantiska som i de funktionalistiskt präglade kvarteren vid Renströmsparken, har den **höga materialkvaliteten och omsorgsfulla gestaltningen** stor betydelse för upplevelsen.
- Byggnaderna, gatustrukturerna och grönskan inom utredningsområdet innehåller en kulturhistorisk berättelse som sträcker sig över lång tid och som **representerar historiska skeden,**

stadsplaneidéer och ideal från 1700-talet till idag; från landeriet som minner om när platsen fortfarande nyttjades för odlingsmark, det sena 1800-talets rikt dekorerade högborgerliga stenstadsbebyggelse, nationalromantiken i Lorensbergs villastad, det monumentala stadsbyggnadsprojektet Götaplatsen, Lilienbergs storgårdskvarter från 1920-talet, institutionsbebyggelsen i Renströmsparken, samt evenemangsstråkets utveckling från 1923 fram till idag med monumentala, glasade konstruktioner från 1980-2000-talen. Inom utredningsområdet sker tydliga möten och brytpunkter mellan dessa berättelser.

- **Massivt tegel som fasadmateriäl** är rådande inom hela området (bortsett från landeriet); gult tegel mot Götaplatsen, rött tegel mot universitetsområdet och västra sidan av Korsvägen. Denna gemensamma materialegenskap hos bebyggelsen signalerar kvalitet och tyngd.
- De olika **stadsrummens samband med varandra och deras särprägel** är viktiga kvaliteter att värna; Det planerade sambandet mellan Götaplatsen-Fågelsången och Renströmsparken vidare mot Korsvägen norr om Johannebergs landeri som går tillbaka till 1923. Sambandet

kan stärkas och är viktigt att värna på grund av upplevelsen och förståelsen för jubileumsutställningens struktur och bevarade miljöer.

- **Götaplatsen som ett stadens finrum** med monumentalt utformade institutionsbyggnader runt ett tydligt avgränsat torg och en gestaltad helhet med hög kvalitet i utförande och material.
- **Fågelsången har en tydlig karaktär av grön, intim och smal passage.**
- **Renströmsparken som öppen, grön oas** välbevarad sedan 1920-talet tillgänglig för alla och med olika rumslighet och karaktär inom parken, och en tydlig inramning av bebyggelse runtom som underordnat sig parken och anpassat sig till topografin med placering och låga höjder samt kontakten med det mer vildvuxna Högåsberget i söder. Parkens **diffusa gränser som "flyter ut"** i omgivningarna, vilket är ett särdrag viktigt att värna. En grön koppling mot Korsvägen via Hovrätten och Johannebergs landeri med rötter både sedan landeritiden och 1923.

Fig 23-29, foton från hela utredningsområdet.

- **Johannebergsgatan som en tydlig brytpunkt mellan 1920-talets kvartersstad och institutionsbebyggelsen** tillkommen från 1930-talet och framåt. Gatans prägel av lugn och grönska, men som kan stärkas av ett tydligare sammanhållet gångstråk på den västra sidan med verksamheter som vänder sig åt gatan.
- Miljön vid **gamla Hovrätten**, som både utgör en del i den samlade institutionsbebyggelsen placerad ”i park” vid Renströmsparkens östra sida, men som också är gestaltad för sig med inramande element, med en tidstypisk karaktär med **hög kvalitet i gestaltning, material och detaljutformning**, som signalerar slutenhet och formalitet i uttrycket och med en grön omgivning gestaltad med stenlagda trappor, terrass och låga murar.
- **Johannebergs landområde med bevarad byggnad och anslutande park som en unik miljö med rötter i 1700-talet då området utgjorde landsbygd.** Kopplingen till odlings- och betesmarker är till stora delar kraftigt inskränkt och försvagat, men karaktären av lantligt sommarviste omgiven av grönska är välbevarat. Relationen bebyggelse - anlagd park inramad av en kraftig stenmur - och i söder och väster anslu-

tande, vildvuxen grönska. I öster mot Korsvägen, en grön sluttning. **Den lantligt präglade miljön som är tydligt exponerad vid Korsvägens intensiva trafik och stadsliv där mötet mellan landsbygd och stad ännu är synligt.**

Fig 30-31. Övan Johannebergsgatans södra del sedd mot norr. Flickskolan till vänster i bild. Nedan Fågelsången sedd från norr.

RENSTRÖMSPARKEN

Centrala värden

- *Utställningen 1923 har skapat grundstrukturen för områdets utbyggnad* vilket är av central betydelse för förståelsen för utställningens historia. Renströmsparken är en mycket välbevarad del av berättelsen om jubileumsutställningen, vid sidan av Götaplatsen det mest intakta som är bevarat från utställningens huvudområde. Utifrån berättelsen om 1923 i dagens miljö är kopplingen till Högåsberget, Fågelsången mot Götaplatsen, samt till stråket mellan Johannebergs landeri och Hovrätten ner mot Korsvägen värdefull, då de utgör struktur och innehåller spår från utställningen. Bortsett från parken i sig finns kvarvarande lämningar i terrängen av utställningens installationer, fundamenten till den bergbana som ledde upp till en fyr uppe på Högåsberget.
- Parken är *välanvänd som central, lugn grön oas*. Den har en tydlig struktur med olika ingående parkrum, med sinsemellan skilda karaktärer som fyller olika, välanvända funktioner. Parken ramas in av väl inpassad tegelbebyggelse anpassad till parkmiljö och topografi.
- *Det gröna stråket mellan Fågelsången- Renströmsparken- Högåsberget- Johannebergs landeri över till Liseberg* gör det möjligt att före-

ställa sig hur området en gång låg i en betydligt lantligare miljö.

- *Bebyggelse från olika epoker har tydligt anpassats till parken och topografin på platsen och underordnat sig den.* vid den östra sidan inramas av institutionsbebyggelsen Hovrätten, UB och Humanisten, som harmonierar med varandra i *material och låg bebyggelse med sammanhållen takfot*. Den sammanhållna takfoten framhäver parkens topografi.
- *Volymverkan och material* utgör viktiga uttrycksnarare än detaljer. Byggnaderna är genomgående utförda i *rött tegel* som ger bebyggelsen tyngd. Bebyggelsen har en prägel av regelbundenhet och vila i uttrycket, med stort fokus på *kvalitet i såväl material som gestaltning*. Bebyggelsen förmedlar såväl arkitektoniska ideal som om stadsutvecklingen i Göteborg.
- *De öppna vyerna över parken* är viktiga att värna. Vyn från parkens västra sida upplevs som obrutet grön med glimtar av den inramande institutionsbebyggelsen på parkens östra sida. Bortom parkens gräns, längre bort sticker hög bebyggelse upp och vittnar om det omgivande stadsmyllret med Lisebergs attraktioner och

Fig 32-33. Renströmsparken sedd från söder. Ovan ortofoto, nedan karta med hela utredningsområdet streckat och delområden markerade. Renströmsparken i orange.

Hotell Gothias höga hotellbyggnader i glas. Parkmiljön upplevs dock som en inramad oas som inte störs av den omgivande staden utanför.

- **Parkmiljöns olika ingående delar med säregen struktur och prägel** bygger i huvudsak på tre övergripande karaktärer som samverkar och kompletterar varandra:
 - den öppna, storskaliga pelousen i öster som har en modernistisk landskapsgestaltning som samspelar väl med universitetsbyggnaderna
 - den böljande landskapsparken i söder med uppvuxna träd som visuellt och funktionellt övergår i Högåsbergets naturpräglade karaktär
 - de mer slutna parkrummen kring Näckrosdammen med dess ursprungliga tidsty piska element klippträdgården och sandstranden är en god representant för 1900-talets landskapsarkitektur från tiden före modernismens genombrott.
- **Parkens mjuka övergångar mot omgivningen** och avsaknaden av en tydlig entrépunkt ger Renströmsparken en speciell karaktär som skiljer sig från många andra centrala stadsparker och gör att den upplevs som betydligt

större och mer rumsligt komplex än vad den egentligen är. **Parkens grönska letar sig ut och kopplar an till det omgivande stadslandskapet;** Högåsbergets natur, den mjuka övergången mot Lorensbergs villastad i väster, kopplingen mot den smala passagen Fågelsången i norr med dess grönskande bergssida mot väster, den gröna kopplingen och passagen mellan UB och Hovrätten samt ner mot Olof Wijksgatan mellan Hovrätten och Artisten.

- Renströmsparken skiljer sig från de flesta stadsparker genom att den **inte är omgiven av trafikerade gator. I stället inramas parken av karaktärsfull bebyggelse.** Frånvaron av bilrörelser och fordonsbuller ger en lugn och kontemplativ stämning åt parken som man sällan hittar i centralt belägna anläggningar.
- Sedd från norr är **den visuella kontakten med Högåsberget i söder väsentlig, den upplevs som en fortsättning på parken,** men med en mer vildvuxen karaktär. Den kontinuerliga grönskan, liksom kontrasten mellan det ordnade och det vilda är påtaglig.
- Vyn från öster ger en **grön, samlad upplevelse av den öppna parken** som i fonden, mot väster

och norr ramas in av Lorensbergs villastad, som ligger som en krans runt parken.

- Sedd från väster upplevs parkmiljön med en **samlad, till höjd och gestaltning sammanhållen krans av bebyggelse i institutionsbyggnaderna utmed östra sidan.** De bildar en välkomponerad, samlad inramning i öster.
- Sedd från söder upplevs **bela parkrummet** på grund av topografi och då ingen bebyggelse skymmer rummet. Bebyggelse inramar parken.

RENSTRÖMSPARKEN

Kritiska punkter

- *De gröna visuella och funktionella sambanden* mellan Fågelsången-Renströmsparken-Högåsberget samt mot villastaden i väster, och mot Johannebergs landeri vidare mot Liseberg, är väsentliga både för upplevelsen av den samlade grönskan, och av de historiska förlopp och möten som sker här; mellan landsbygd och stad inklusive landerier, samt berättelsen om utställningen 1923.
- *Den omgivande bebyggelsens tydliga förhållningssätt till topografi och till en övergripande bebyggelsekaraktär som underordnar sig och inramar parken.* Den låga bebyggelsen med gemensam taklinje och rött tegel som fasadmateriäl, flacka tak och koppar eller natursten, utgör sammanhållande karaktärsdrag i bebyggelsen.
- De topografiska skillnaderna i området möjliggör *fria utblickar och siktlinjer* både från Renströmsparken och upp mot Högåsberget och omvänt, från berget och ned mot platsen samt mellan landeriet och Korsvägen. Dessa rika utblickar utgör en stor tillgång för området.
- *Upplevelsen av den gröna oasen är central.* Utöver nya Humanisten, tillkommer Västlänkens uppgång vid Artisten inklusive tekniska anlägg-

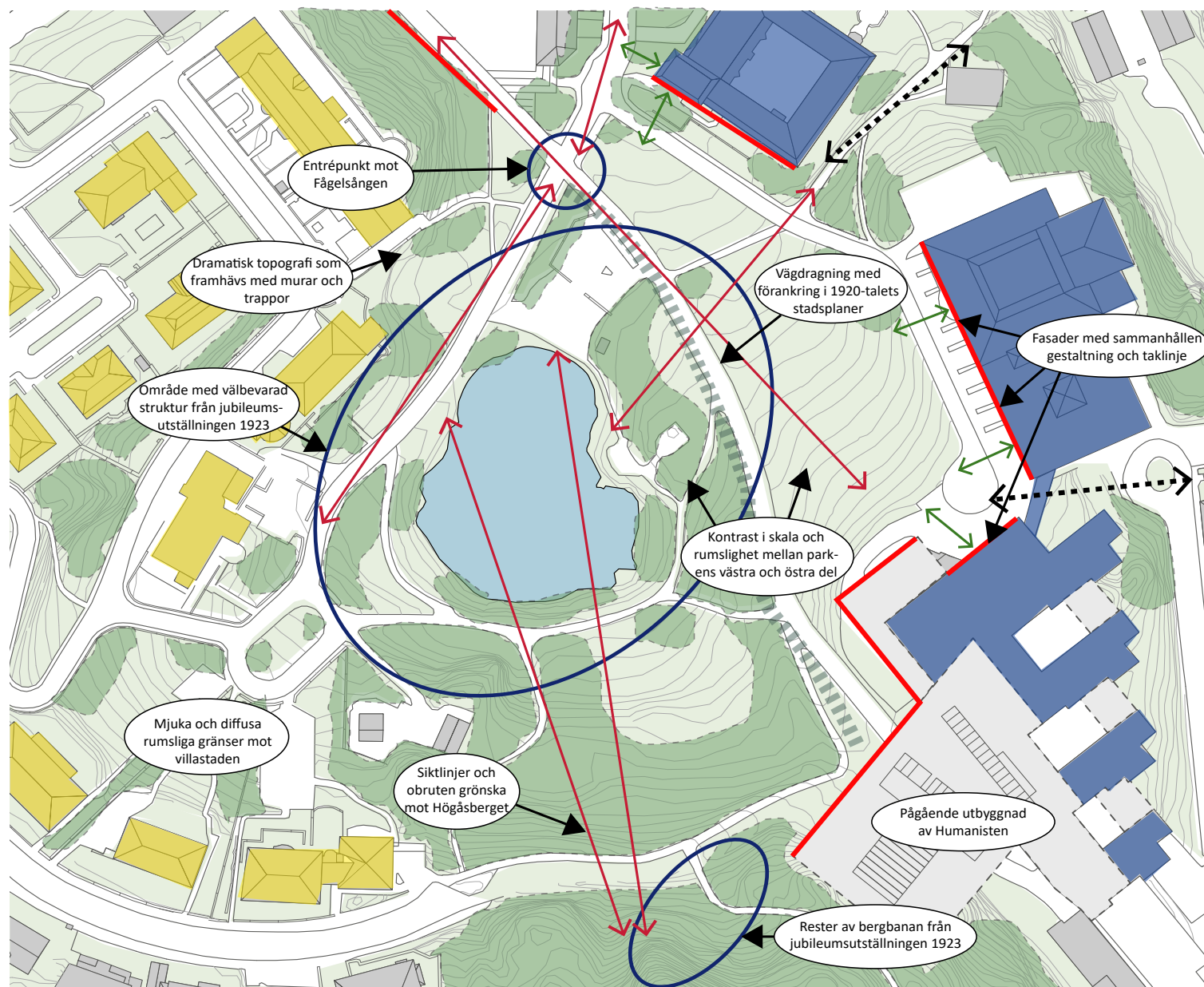
ningar i bergsslätten vid Fågelsången samt en om/tillbyggnad av UB. *Samlat innebär dessa projekt intrång i den gröna miljön att ta hänsyn till.*

- *Äldre träd som ingår i Renströmsparken* representerar en lång grön kontinuitet och en äldre historia och ger de gröna miljöerna en upplevelse av tyngd och historisk förankring.
- *Förbindelsestråken mellan Korsvägen och Renströmsparken* är viktiga för tillgängligheten mellan Korsvägen och Renströmsparken via Johannebergs landeri. Miljön norr om landeriet med bevarade strukturer samt kopplingen från Korsvägen mot Renströmsparken är värdefull utifrån berättelsen om 1923. För upplevelsen av det gröna sambandet sett från Korsvägen är kopplingen söder om landeriet, via Lundgrens trappor genom Humanisten till Renströmsparken viktig.
- *Gestaltningen av stationsuppgången för Västlänkens station Korsvägen västra blir väsentlig för hur den kan integreras i parkmiljön och i befintlig bebyggelsemiljö.* En stationsuppgång och universitetets planerade omgestaltning/tillbyggnad av Artisten och fd flickskolan behöver

medvetet inordna sig i det övergripande stadsbyggnadssammanhanget i miljön, som ligger i brytpunkten mellan institutionsbebyggelse och kvartersstad. En uppgång behöver också relatera till den värdefulla grönska som finns i anslutning till Artisten och Hovrätten, och uppfattas som en entré till Renströmsparken från Södra Vägen via Olof Wijksgatan och från Johannebergsgatan. Den visuella kontakten med Renströmsparken är här av stor vikt.

- *Den visuella kontakten med Högåsberget i söder är väsentlig*, den upplevs som en fortsättning på grönskan, men med en mer vildvuxen karaktär. Den kontinuerliga grönskan, liksom kontrasten mellan det ordnade och det vilda är påtaglig och utgör en värdefull kvalitet.
- *Vyn från öster ger en grön, samlad upplevelse av den öppna parken* som i fonden, mot väster och norr ramas in av Lorensbergs villastad, som ligger som en krans runt parken. Mot söder det visuella sambandet med Högåsbergets vilda trädgrönska som läses samman med parkmiljön men som också kontrasterar i grön karaktär. Denna öppna, samlade gröna visuella karaktär är ett värdefullt karaktärsdrag.

Renströmsparken, fig 34.

Arkitektoniskt släktskap	
	Lorensbergs villastad
	Hus i park /Institutionsarkitektur med samlad taklinje och rött tegel
Rumslighet och siktlinjer	
↗	Siktlinjer
↗	Huvudorientering för byggnadsentréer
—	Visuell gräns av stor betydelse för stadsrummet
↗	Rörelsestråk mot Korsvägen
—	Visuell gräns mellan olika parkkaraktärer
Grönska	
	Trädvegetation med rumsskapande funktion
	Grönytor

- *Vyn från parkens västra sida upplevs som obrutet grön med glimtar av den inramande institutionsbebyggelsen på parkens östra sida.* Bortom parkens gräns, längre bort sticker hög bebyggelse upp och vittnar om det omgivande stadsmyllret med Lisebergs attraktioner och Hotell Gothias höga hotellbyggnader i glas. *Parkmiljön upplevs dock som en inramad oas som inte störs av den omgivande staden utanför.* Den samlade skalan och det röda teglet som material råder vid parkens östra sida och utgör en harmonisk inramning med en samlad taklinje och gemensamt fasadmaterial.
- *Parkmiljöns olika delar med säregen struktur och prägel utifrån kontexten 1923;* den öppna pelousen i öster, den böljande landskapsparken i söder, den visuella och funktionella kontakten med det vildvuxna Högåsberget i söder, den intima klippträdgården vid dammen, Näckrosdammen med strand, gångstruktur, den mjuka övergången mot Lorensbergs villastad i väster, kopplingen mot den smala passagen Fågelsången i norr med dess grönskande bergssida mot väster, den gröna kopplingen och passagen mellan UB och Hovrätten samt ner mot Olof Wijksgatan mellan Hovrätten och Artisten.

Fig 35-36. Ovan Näckrosdammen från söder 2014. Nedan vy från parken österut där storskalig bebyggelse vid Korsvägen skymtar i fjärran.

Fig 37-38. Ovan den stenlagda platsen med staty invid lekplatsen. Nedan det genomkorsande gång- och cykelstråket i nord-sydlig riktning.

JOHANNEBERGS LANDERI

Centrala värden

Den äldre träbebyggelsen omgiven av grönska utgör en värdefull rest från landeriepoken och bär på en berättelse om den tidigare lantliga, södra utkanten av staden och den herrgårdsliknande bebyggelse som uppfördes på flera landerier under 17- och 1800-talen.

De tidigare omgivande odlings- och betesmarkerna är till stor del bebyggda sedan staden expanderat från 1900-talets början och framåt, men upplevelsen av den äldre bebyggelsemiljön med karaktären av herrgård med omgivande park och grönska, är ännu möjlig att uppfatta. Landerimiljön kan idag upplevas som en oas och resurs med genuin bebyggelse och lugn park i kontrast till Korsvägens brus, som genom sitt upphöjda läge har en god överblick över det omgivande stadsmyllret vid Korsvägen.

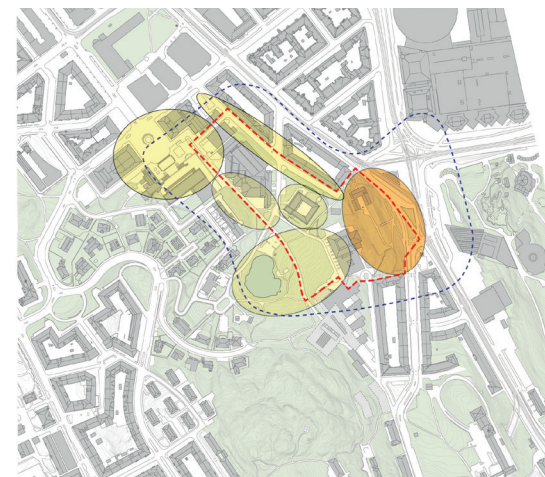
Vid Korsvägen är landeriet trots sin småskalighet ett viktigt fondmotiv. Landerimiljön är med sitt läge på terrassen och med de öppna, ostörda vyerna mot öster tydligt exponerat i stadsmiljön. De topografiska skillnaderna i området möjliggör utblickar och siktlinjer både från Johannebergs landeri över landeriparken, över området vid Korsvägen och omvänt sett från Korsvägen. Landeriet med trädgårdsterrass och omslutande träd annonserar sig över hela Korsvägen utifrån sin förhöjda position.

Uppifrån landeriets lantliga miljö ges överblick över stadslivet kring Korsvägen.

- **Johannebergs landerimiljö med bevarad byggnad och anslutande park som en unik miljö med rötter i 1700-talet** då området utgjorde landsbygd. Kopplingen till landeriets odlings- och betesmarker är till stora delar kraftigt inskränkt och försvagat, men **karaktären av lantligt sommarviste omgiven av grönska är välbevarat**. Miljön utgör en i stadsrummet mycket väl exponerad, och värdefull berättelse om den tidigare lantliga utkanten av staden och den herrgårdsliknande bebyggelse som uppfördes på flera landerier under 17- och 1800-talen. Johannebergs landeri med byggnader och park är en **central värdebärare i riksintresset** och utgör en viktig rest av landeriepoken i Göteborg och där landerier och brukandet av donationsjorden har en stor roll.
- Vid Korsvägen är landeriet **trots sin småskalighet ett viktigt fondmotiv**. Miljön representerar det äldsta tidsskiktet vid Korsvägen och bryter av den storskaliga miljön med lågmäld träbebyggelse omgiven av grönska. Som **det äldsta tidsskiktet på platsen utgör landeriet ett historiskt ankare tillbaka till 1700-talet** och ger platsen en historisk tyngd.

Fig 39-40. Johannebergs landerimiljö. Till vänster ortofoto från söder. Nedan karta med hela utredningsområdet streckat och delområden markerade. Johannebergs landeri i orange.

- *De fria, öppna vyerna* från Korsvägen mot landeriet och omvänt från landeriet ner över Korsvägen, utgör stora visuella, upplevelsemässiga värden med lång historisk förankring. *Dessa rika och kontrastrika utblickar* utgör en stor tillgång för området. Beträktat från landeribebbyggelsen är *upplevelsen av en obruten grönska söderut* över parken väsentlig ur ett historiskt perspektiv.
- *Det närmast unika kulturhistoriska värdet hos landerimiljön för Göteborg, både genom dess välbevarade ålderdomliga bebyggelsemiljö med omgivande park, och dess exponerade läge i stadsmiljön.*
- *Relationen bebyggelse – anlagd park inramad av en kraftig stenmur – och i söder och väster anslutande, vildvuxen grönska är väsentlig.* I öster mot Korsvägen, en grön sluttning.
- Den lantligt präglade miljön i kontrast mot Korsvägens intensiva trafik och stadsliv. *Mötet mellan landsbygd och stad vid Korsvägen.*
- *Den tydliga stadsplanemässiga och arkitektoniska/gestaltningmässiga skillnaden i volymer och gestaltning mellan Korsvägens västra och östra sida.* Den östra sidan har en individuellt utformad evenemangsbetonad, storskalig arkitektur. Den västra sidan av Korsvägen och institutionsbebyggelsen i Renströmsparken som vetter mot landeriparken har ett tydligt förhållningssätt till topografi och en övergripande, sammanhållen skala och gemensam, lågmäld gestaltning och utförd i rött tegel.
- *Landeriets bebyggelse;* den äldre vinkelbyggnaden med anor från framför allt 1800-talet och körport mot norr, den välbevarade friliggande flygelbyggnaden utförd i 1920-talsklassicism. Utvändiga såväl som interiöra byggnadsdetaljer av äldre typ, såsom fönster, dörrar, panel, eldstäder och snickerier. Äldre delar av planlösningen. Den stenlagda gårdsplanen
- *Terrasseringar med avgränsande mur i väster och söder, samt kontrasten mellan vegetationskaraktern på murens båda sidor – det ordnade och linjära kontra det mer friväxande.* Trädvegetationen bakom landeriet i väster är en rest av den mer friväxande vegetation som tog vid här och anslöt till de ängar och hagar som på 1800-talet fanns där nuvarande Renströmsparken är belägen. Trädridån har en väsentlig historisk funktion med lång kontinuitet.
- *Det bevarade diagonala stråket med alléträd i norr* vid Kerstin Hesselgrens gångväg, från den gamla infarten från norr. Den halvcirkulära stenkantade platsen/rundeln i denna miljö, troligen bevarad från 1923.
- *Den nyplanterade lindallén i öst- västlig riktning,* en återplantering av den allé med knuthamlade lindar som utfördes här i slutet av 1800-talet, som en representativ entré från Södra Vägen.
- *Miljön i den nedre delen av parken mot Korsvägen* med gestaltning från 1950-talet med trappa och skulptur.

Fig 41-42. Johannebergs landeri. Ovan bebyggelsen från gården. Nedan den norra längan sedd från Kerstin Hesselgrens trappor i norr.

Fig 43-44. Ovan vy över Korsvägen från söder med landeriet uppe till vänster. Nedan landeriets terrass med vy söderut sedd från gårdsbebyggelsen.

Fig 45-46. Ovan landeriet sett från UBs baksida med Hotell Gothias torn i fonden. Nedan landeriets glasveranda i den norra längans östgavel som vetter mot Korsvägen.

JOHANNEBERGS LANDERI

Kritiska punkter

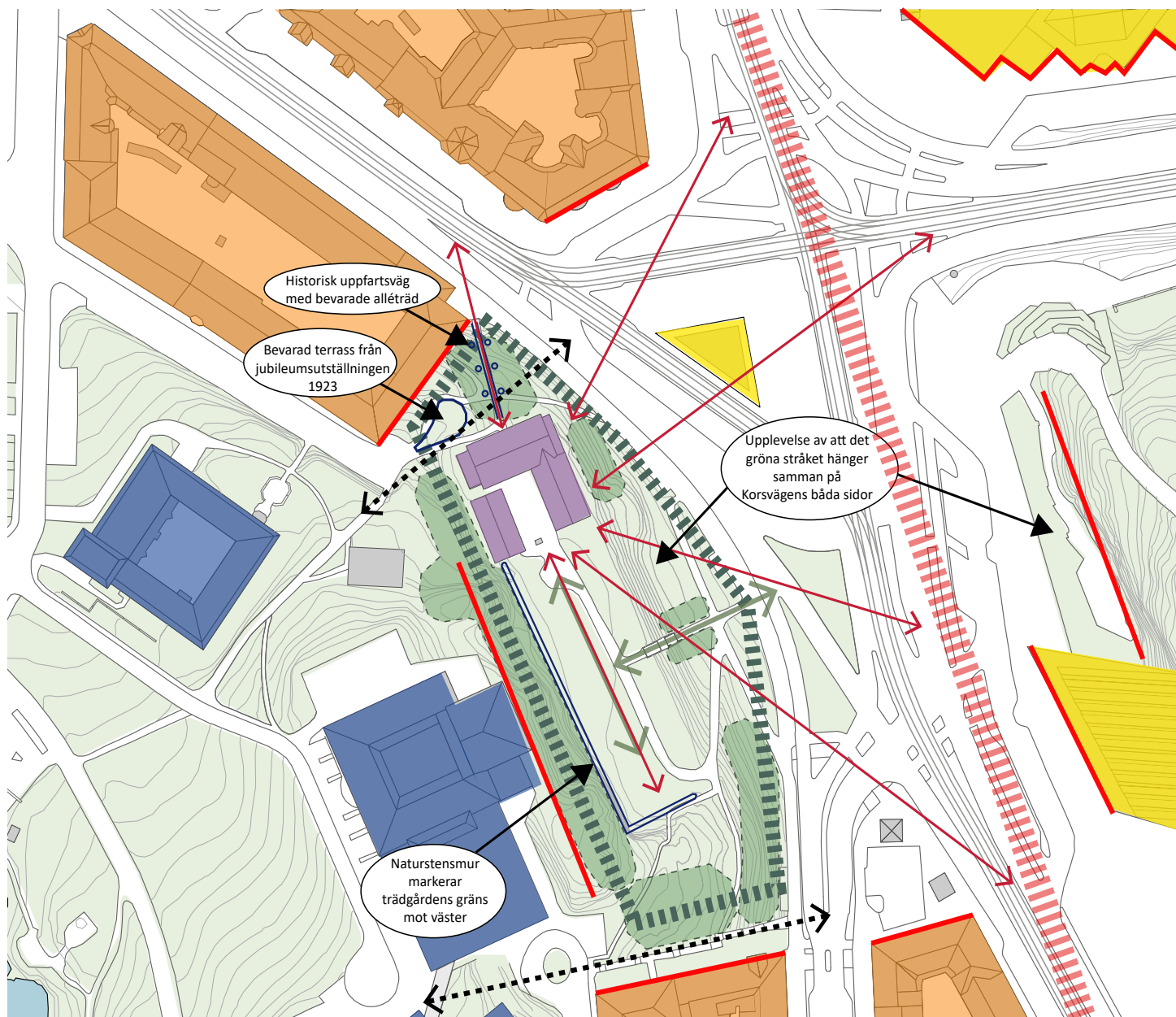
- *Skilnaden i arkitektonisk gestaltning och volymer mellan Korsvägens östra och västra sida*, både i volymer och höjder, relation till stadsbyggnadssammanhang, material och uttryck. Den västra sidan av Korsvägen och institutionsbebyggelsen i Renströmsparken som vetter mot landeriparken, har ett tydligt förhållningssätt anpassat till topografi och övergripande bebyggelsekaraktär.
- *Bebyggelsen i rött tegel med sitt sammanhållna, lågmälda arkitektoniska uttryck och sin modesta skala* som inramar landerimiljön i norr och söder och tar hänsyn till *landeriet med bebyggelse och park som huvudmotiv*.
- *Den anlagda parkmiljön innanför stenvallen som kontrasterar mot inramande, mer friväxande trädgrönska i väster och söder*. Landeribebyggelsen kräver den gröna omgivningen för förståelsen av det historiska sambandet mellan bebyggelse och park/trädgård. Kontrasten mellan ordnad trädgård och mer vildvuxen trädridå är värdefull för parkmiljöns inramning och har en lång historisk kontinuitet som avskiljande mellan bostadsmiljö och odlings- /betesmarker.
- *Landeriparkens inramande stenvall* åt väster och söder har lång kontinuitet och är väsentlig att värna, liksom *parkmiljöns nord- sydliga orientering*.
- *Universitetsbibliotekets anpassning till landerimiljön med horisontalitet och diskret utformning mot landeriet*.
- *De befintliga förbindelsestråken mellan Korsvägen och Renströmsparken norr och söder om landeriet* är värdefulla för det gröna sammanhanget mellan parkmiljöerna landeriparken och Renströmsparken, och för tillgängligheten mellan Korsvägen och Renströmsparken via Johannebergs landeri. Landeriparken är känslig för tillkommande trappor eller gångstråk inom parkens område.
- *De obrutna, öppna vyerna* från Korsvägen mot landeriet och omvänt från landeriet ner över Korsvägen, utgör stora visuella, upplevelsemässiga värden med lång historisk förankring.
 - Siktlinjen mot landeriet från Mölndals vägen i söder och omvänt, har lång kontinuitet och är värdefull utifrån ett historiskt perspektiv då detta utgjorde infartsvägen från söder. Dessa rika och kontrastrika

utblickar utgör en stor tillgång för området.

-Betraktat från landeribebyggelsen är upplevelsen av en obruten grönska söderut över parken väsentlig ur ett historiskt perspektiv. Den obrutna grönskan betraktat från landeribyggnaderna söderut ger en möjlighet att ännu uppfatta parkmiljön som en grönskande oas kopplad till gårdsbyggnaderna. Åt väster utgör den friväxande trädridån och grönskan värdefull ur ett historiskt perspektiv.

- Utifrån berättelsen om jubileumsutställningen 1923 i dagens miljö är *kopplingen mellan landeriet mot Renströmsparken och vidare mot Fågelsången och Götaplatsen* värdefull, då de innehåller en grundstruktur och spår från utställningen.
- *Det gröna stråket från Renströmsparken, Johannebergs landerimiljö över till Liseberg*, gör det möjligt att föreställa sig hur området en gång låg i en betydligt lantligare miljö och är värdefull för upplevelsen av det historiska gröna bältet.

Johannebergs landeri, fig 47.

Arkitektoniskt släktskap

- Landerimiljö
- Hus i park
- Kvartersstad
- Moderna solitärer

Gräns för tydliga skillnader i stadsbyggnadskaraktär

Inramande fasader i rött tegel

Rumslighet och siktlinjer

Landeriparkens axlar och övergripande riktningar

Rörelsestråk mot Renströmsparken

Siktlinjer

Visuell gräns av stor betydelse för stadsrummet

Landerimiljöns visuella gränser

Grönska

- Trädvegetation med rumsskapande funktion
- Grönytor

- *Landeriparken var tidigare betydligt större och har reducerats till sin yta och är särskilt känslig för ytterligare intrång och förminskning.* Den ordnade parkens storlek i förhållande till byggnaden och den utanförliggande, mer vildvuxna grönskan är viktig för möjligheten att uppfatta anläggningens samband mellan byggnad och anlagd park respektive mer frivuxen, inramande grönska.
- *Det övergripande stadsbyggnadssammanhanget med en harmonisk gestaltning och volymverkan.* Den befintliga hierarkin av bebyggelsevolym, den sammanhållna skalan och gestaltningen av tegelkvarteren norr och söder om landeriet ramar in landerimiljön och har ett *lågmalet arkitektoniskt uttryck och modest skala som tar god hänsyn till landeriet som huvudmotiv på västra sidan.*
- *Grönska dominerar upplevelsen av den västra sidan av stadsrummet.*

Fig 48-49. Ovan landeriet med park sedd från uppfartsvägen i söder. Nedan vy över Korsvägen från terrassen med vy mot nordöst.

Fig 50. Karta 1872. Johannebergs landerimiljö till vänster.

HOVRÄTTEN

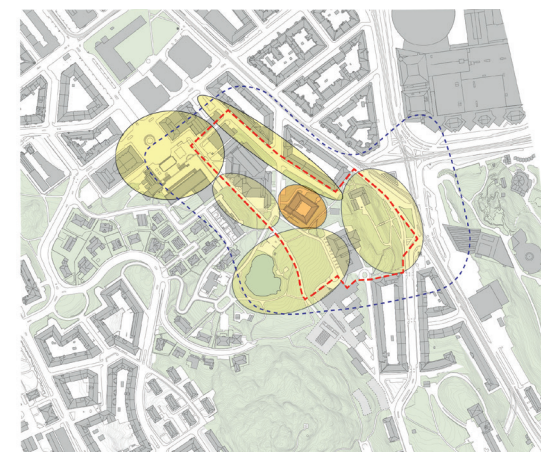
Centrala värden

Gamla Hovrätten uppfördes 1947-48 efter ritningar av Hakon Ahlberg. Platsen var en miljö som tidigt bestod av odlings- och betesmarker tillhörande landeriet Lyckan och som senare utgjorde en del av huvudområdet för Jubileumsutställningen 1923. Efter utställningens slut bevarades Renströmsparken och institutionsbebyggelse tillkom vid parkens östra kant i gränsen mot tegelkvarter som hade uppförts vid Johannebergsgatans östra sida.

- Byggnaden i sig har en *tidstypisk karaktär* som speglar 1940- och 50-talens ideal och är gestaltad med *hög kvalitet i material och detaljutformning* med strikt geometri, och signalerar slutenhet och formalitet i uttrycket. Arkitektoniska detaljer som vällingklocka och gallerförsett fönster förstärker den ursprungliga funktionen som rättslig instans.
- Byggnadens rektangulära form med ut- och uppskjutande entréparti, de kopparklädda taken, omsorgsfullt utformat entréparti, regelbundet placerade fönsterpartier, det centrala trapphuset, atriumgården, är exempel på detaljer och kvaliteter som är viktiga att bibehålla.
- Hovrätten ligger i *brytpunkten mellan Lilienbergs stadsplan från 1920-talet med kvartersbebyggelse placerad efter Johannebergsgatans sträckning, och en friare placering i parken som kännetecknar institutionsbebyggelsen*. Hovrätten tar tydligt avstånd från gatulinjen och är indragen på den gröna tomten. Hovrätten är den första av institutionsbyggnaderna i rött tegel belägen vid parkens östra sida, och som satte prägeln och utgångspunkten för en större institutionsmiljö med de tillkommande UB och Humanisten.
- Miljön vid gamla Hovrätten visar *gestaltningssamtidigt samband med den samlade institutionsbebyggelsen* vid Renströmsparkens östra sida med låga volymer placerade ”i park”, *fasader i rött tegel, ett stramt uttryck och en sammanhållen taklinje*. Samtidigt är Hovrätten placerad ”för sig” med indraget läge och *de gröna omgivningarna är omsorgsfullt gestaltade i samklang med byggnaden*.
-Byggnaden inramas av en grön omgivning gestaltad med naturstenstrappor, gångar, låga murar, en bakre entré med terrass som utgör viktiga element i miljön. Den individuella inramningen skiljer Hovrätten från UB och Humanisten som är mer renodlat

Fig 51-52. Hovrätten. Övan ortofoto från söder med byggnaden i mitten. Nedan karta med hela utredningsområdet streckat. Hovrätten i orange.

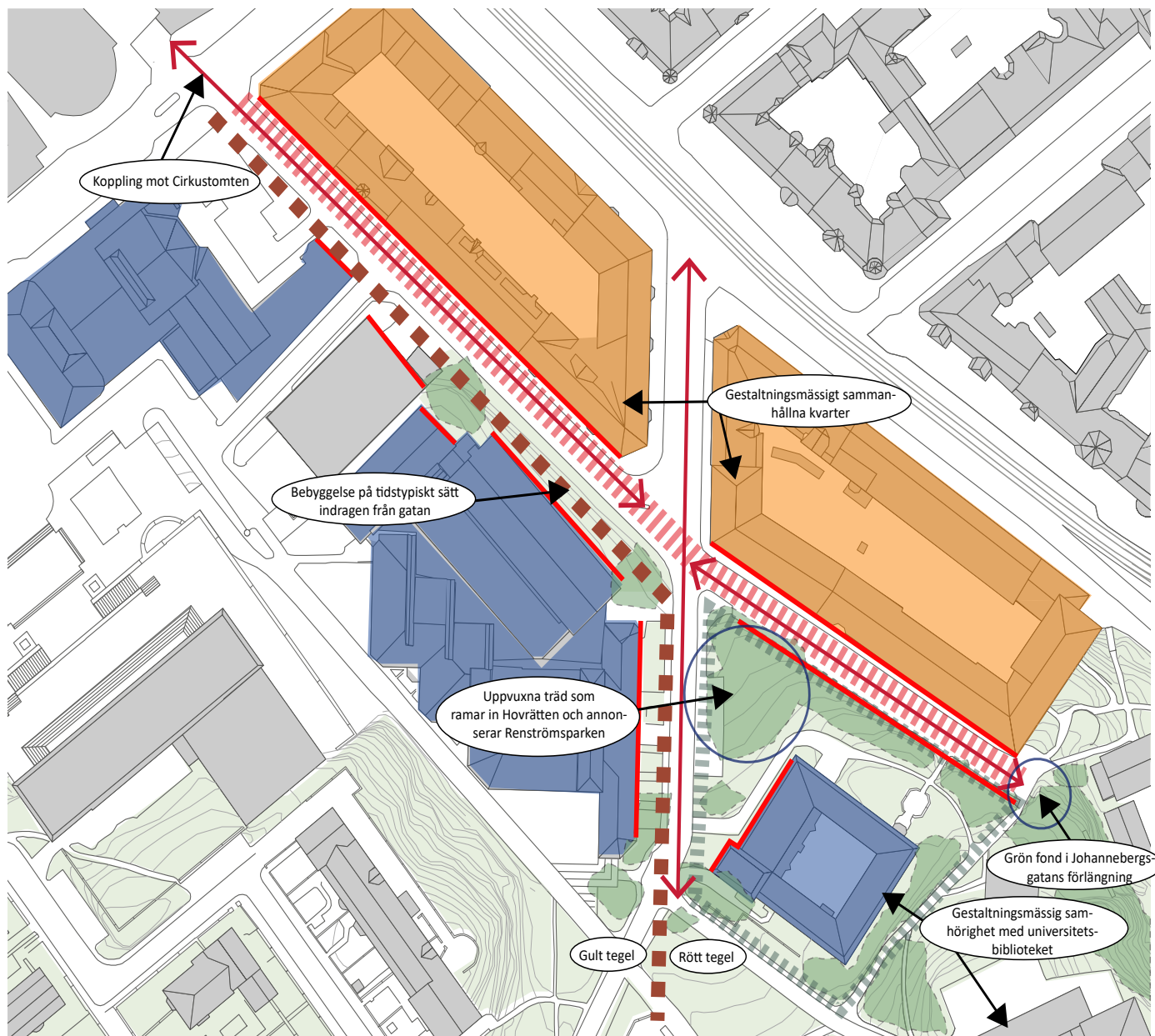

Kritiska punkter

- placerade ”i park” utan inramande element.

 - *Skillnaden i karaktär mellan bebyggelsen på den södra och norra sidan av Olof Wijksgatan (gult tegel och monumental utformning av Artisten på den norra sidan, rött tegel på institutionerna på den södra sidan utmed parkens östra sida)* Artisten är sammanbyggd med gamla Flickskolan, också i gult tegel. Byggnaderna visar släktskap med bebyggelsen vid Götaplatsen. Flickskolans gestaltning har också en arkitektonisk prägel som visar släktskap med Hovrätten.
 - *Den gröna omgivningen med uppvuxna träd* har en viktig funktion som inramning till byggnaden och som en del av dess helhetsgestaltning, men även som en förlängning och entré till Renströmsparken och annonserar parken från Olof Wijksgatan-Södra vägen och från Johannebergsgatan. De uppvuxna träden ger platsen tyngd, lugn och signalerar kontinuitet i grönskan.
 - *Hovrättens byggnad med omgivande gestaltade murar, terrass och trappa et cetera mot Johannebergsgatan, är karakteristiska för 1940-50-talen, omrorgsfullt gestaltade som en helhet.*
- Omgivningarna innehåller både sammanhängande, enhetligt präglad bebyggelse och enskilda byggnader med arkitektonisk särart, samtliga med höga kvaliteter. *Tillägg utföras med stor varsamhet och diskret.* Området karaktäriseras av en brytpunkt mellan monumentalt utformad institutionsbebyggelse och en sammanhållen kvartersbebyggelse.

Hovrätten, fig 53.

Arkitektoniskt släktskap

- Institutionsarkitektur
- Kvartersstad
- Gräns mellan gult och rött fasadtegel
- Gräns för tydliga skillnader i stadsbyggnadskarakterer

Rumslighet och siktlinjer

- Siktlinjer
- Visuell gräns av stor betydelse för stadsrummet
- Område med byggnad och yttre miljö samkomponerad till en sammanhållen, tidstypisk helhetsmiljö

Grönska

- Trädvegetation med rumsskapande funktion
- Grönytor

JOHANNEBERGSGATAN

Centrala värden

Johannebergsgatan tog form i samband med att staden växte ut till denna tidigare lantliga, sydliga utkant vid början av 1900-talet. Utmed Johannebergsgatan är mötet mellan skilda planeringsideal och epoker påtagliga. På den östra sidan karaktäriseras bebyggelsen av 1910- och 20-talens slutna, sammanhållna kvarterstad med gemensamt fasadliv i rött tegel. Institutionsbebyggelsen på den västra sidan tillkommen från 1930-talet och framåt, har en mer spretig gestaltning och placering, men hålls samman av det gula teglet som ansluter till Götaplatsens gestaltning.

- Johannebergsgatan utgör en tydlig brytpunkt mellan 1920-talets kvarterstad på den östra sidan och institutionsbebyggelsen tillkommen från 1930-talet och framåt utmed den västra sidan.*

-Den östra sidan av gatan kännetecknas av en sammanhållen kvarterbebyggelse med samlad 1920-talskaraktär. Gatans västra sida har varierande karaktär utmed gatan som har olika kvaliteter: Den sydligaste delen utgörs av Hovrättens grönskande tomt belägen ett stycke upp med sprängd bergssida i söder. Denna gröna sekvens kännetecknas av lugn och grön oas och fungerar både som en inramning till byggnaden och som entré

mot Renströmsparken. Vid gatans södra utkant tar också grönskan norr om landeriet och UB vid, vilket gör att Renströmsparkens grönska fortsätter även här. Detta grönskande parti är värdefullt, både för den historiska berättelsen om mötet mellan landsbygd och stad och för upplevelsen av det sammanhängande grönstråket i området.

- Gränsen mellan det röda respektive det gula teglet som fasadmateriäl går i Johannebergsgatan respektive Olof Wijksgatan. Johannebergsgatans södra del har en grön prägel både utmed f d Flickskolans fasad och kring gamla Hovrätten, vilket både berikar gatumiljön och annonserar Renströmsparken från öster. Gatans präglas av lugn och grönska, framför allt i den södra delen, och övergår mot ett mer splittrat och trafikdominerat rum i norr, mycket på grund av infarten till parkeringshuset mellan Berzeliigatan och Gösta Rahmns gata.*
- Bebyggelsen utmed hela stråket är upptagen i bevarandeprogrammet. Området ingår också i Riksintresset och innehåller kvarvarande väsentliga, sammanhängande grönstråk från tiden då området utgjorde stadens södra utkant, 1920-talets utbyggnad av staden söderut,*

utställningen 1923, samt institutionsbebyggelse tillkommen i området efter utställningen.

- Bebyggelsen utmed gatan har höga kulturhistoriska värden. Den gröna omgivningen med uppvuxna träd signalerar tyngd, lugn och lång kontinuitet i grönska på platsen och är viktiga för miljön utmed gatan.*

Fig 54-55. Till höger ortofoto med Johannebergsgatan i nord-sydlig riktning till vänster om de röda tegelkvarteren.

Till vänster karta med hela utredningsområdet streckat. Johannebergsgatan i orange.

JOHANNEBERGSGATAN

Kritiska punkter

- *Den gestaltningsmässiga sammanhållna karaktären utmed den östra sidan av gatan, det gemensamma fasadlivet, detaljering och omsorgsfull gestaltning samt hög kvalitet i material.* De fungerar som en harmonisk sida åt gatusträckningen som ger en samlad upplevelse i gaturummet i ögonhöjd.
- Bebyggelsens arkitektoniska kvaliteter och skilda stadsplaneringssammanhang; *Det genomgående röda respektive gula teglet som byggnadsmaterial, liksom de arkitektoniska skillnaderna i uttryck mellan de båda sidorna av gatan* som avspeglar skilda tillkomsttider och planeringssammanhang. Det är tydligt läsbart utmed stråket och skapar ett intressant arkitektoniskt möte.
- Bebyggelsen utmed den västra sidan är placerad *indragen på tomten*, ett karakteristiskt drag för efterkrigstidens institutionsbebyggelse.
- *Den grönskande hörntomten bakom Hovrätten i korsningen mellan Olof Wijksgatan/Johannebergsgatan* med uppvuxna träd utgör en värdefull inramning av byggnaden som också är en del av dess helhetsgestaltning. Miljön är värdefull i sig som en lummig plats utmed

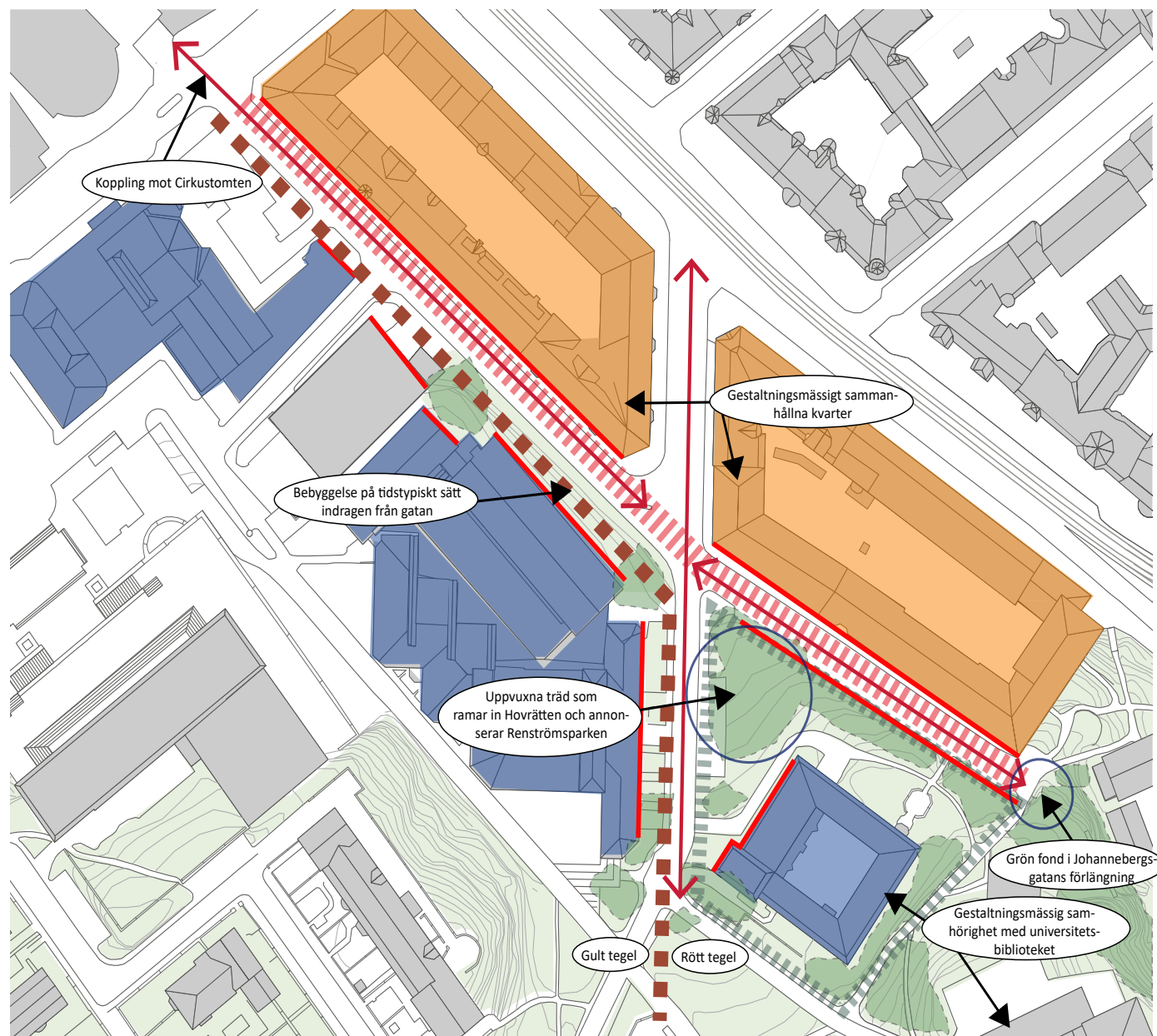
Johannebergsgatan/ Olof Wijksgatan och som en flytande övergång och mjuk annonsering av Renströmsparken från öster. De uppvuxna träden ger platsen tyngd, lugn och signalerar kontinuitet i grönskan. Den skarpa bergskanten med höjdskillnad mot gatan markerar brottet mellan stadsplaner. Hovrättens byggnad med omgivande murar, terrass och trappa mot Johannebergsgatan, är omsorgsfullt gestaltade som en helhet.

- *Trädgrönskan norr om landeriet* som förbinder Renströmsparken med Korsvägen är synlig mot söder från Johannebergsgatan som en grön fond. Grönskan signalerar parkmiljö mot söder, och visar på Renströmsparkens mjuka flöde till denna punkt.
- *Den visuella, gröna kopplingen mot "Cirkus-tomten", Lorensbergsparken norrut* är väsentlig utifrån ett historiskt perspektiv då landerierna Lyckan och Lorensberg här låg nära varandra. Grönska i miljöerna finns ännu kvar som ett historiskt arv.
- Det övergripande stadsbyggnadssammanhanget i miljön, såväl den arkitektoniska traditionen som finns i institutionsbebyggelsen i

stråket mellan Götaplatsen och Humanisten, Lilienbergs stadsplanesammanhang och de sammanhängande tegelkvarteren öster om Johannebergsgatan samt samspelet med Renströmsparken och den gröna omgivningen

- *Bebyggelse anpassad till och underordnad Renströmsparken som huvudmotiv*

Johannebergsgatan, fig 56.

Arkitektoniskt släktskap

- Institutionsarkitektur
- Kvarterstad

Gräns mellan gult och rött fasadtegel

Gräns för tydliga skillnader i stadsbyggnadskaraktärer

Rumslighet och siktlinjer

Siktlinjer

Visuell gräns av stor betydelse för stadsrummet

Område med byggnad och yttre miljö samkomponerad till en sammanhållen, tidstypisk helhetsmiljö

Grönska

Trädvegetation med rumsskapande funktion

Grönytor

Fig 57-58. Ovan Johannebergsgatan sedd från norr i höjd med gamla flickskolan. Brottet i stadsplaner är tydligt i topografin och i byggnadernas placering i relation till gatan. Till höger omsorgsfullt utformad port i 1920-talskvarteren.

Fig 59. Johannebergsgatans norra del med vy mot Lorensbergsparken. I fonden skymtar Hotell Parks vita byggnad.

FÅGELSÅNGEN

Centrala värden

På platsen för nuvarande gång- och cykelstråket Fågelsången fanns innan stadens utbyggnad till dessa sydliga utkanter, betes- och odlingsmarker tillhörande landeriet Lyckan. I samband med stadens utvidgning söderut till detta område omkring sekelskiftet 1900 blev miljön också en viktig del i jubileumsutställningen 1923 som en del i dess huvudområde. Utställningen har skapat grundstrukturen för utredningsområdets utbyggnad vilket ännu är möjligt att uppfatta i dess struktur och sambandet mellan Götaplatsen – Fågelsången – Renströmsparken med Högåsberget – Johannebergs landeri. Fågelsången har en sträckning som skapades i samband med utställningen och utgör en bevarad del av den och utgör en värdefull förlängning av Renströmsparken norrut.

- *Utställningen 1923 har skapat grundstrukturen för områdets utbyggnad och dess befintliga struktur, vilket är av central betydelse för förståelsen för platsens historia. Stadsrummen från det monumentala, högtidliga Götaplatsen via det smala och intima, gröna stråket Fågelsången, fram till det åter öppna parkrummet Renströmsparken med koppling till Högåsberget och till passagen norr om landeriet, är medvetet samkomponerade och utgör en bevarad sekvens av rum och stråk sedan 1923.*

- *Det smala, gröna, intima stråket Fågelsången är medvetet gestaltat och den ungefärliga sträckningen av detta stråk har utgjort en väsentlig del av jubileumsutställningen.*
- *Grönskan och de uppvuxna träden har ett stort värde i denna miljö som domineras av stora byggnader. Den bevuxna bergssluttningen på västra sidan utgör en värdefull förlängning av grönska från Renströmsparken. Renströmsparken "spiller ner" i Fågelsången genom grönskan, rhododendronbuskagen och de uppvuxna träden på bergssluttningen utmed den västra sidan mot Lorensbergsvillorna. Den tuktade men naturromantiska prägeln som råder i Renströmsparkens fortsätter även här, om än mer vildvuxet.*
- *Det större gröna stråket mellan Fågelsången – Renströmsparken med Högåsberget – Johannebergs landeri och Liseberg gör det möjligt att föreställa sig hur området en gång låg i en betydligt lantligare miljö. Här går det fortfarande att uppleva prägeln av landsbygd i mötet med stadens bebyggelse.*

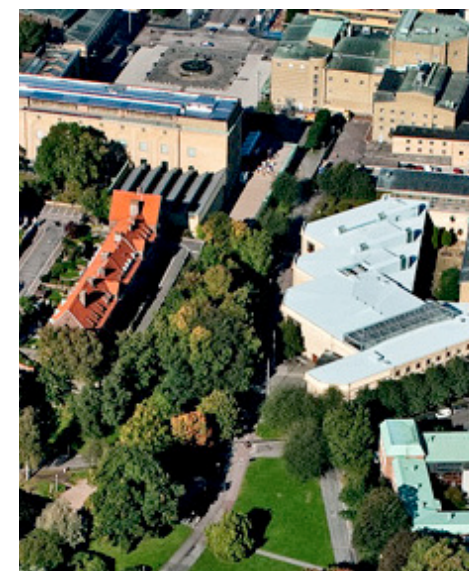

Fig 60-61.

Fågelsången utgör det gröna stråket i nord-sydlig riktning till vänster om Artistens gröna tak. I söder tar Renströmsparken vid. Nedan utredningsområdet som streckad linje och Fågelsången i orange.

Den arkitektoniska karaktären utmed stråket är variationsrik, både till volymer, arkitektoniskt uttryck och placering, med teglet som gemensam nämnare. Fågelsången ligger i brytpunkten mellan villastaden i väster ovanför sluttningen och institutionsbebyggelsen i gult tegel i öster och norr.

På den västra sidan skapar *Lorensbergs villastad med sin röda tegelbebyggelse och kraftiga stenmur* en karaktärsstark och väl sammanhållen fond mot den grönskande bergssluttningen. Bebyggelsens nationalromantiska prägel, sammanhållna skala och material är väsentliga karaktärsdrag, liksom muren som skapar en visuellt tydlig koppling mot Fågelsången. *Institutionsbyggnaderna Artisten och Konstmuseet med massiva, monumentala gula tegelvolymer* belägna i direkt anslutning till stråket, bildar rumsliga kanter. Bebyggelsen har stort fokus på kvalitet i såväl material som utformning.

- *Fågelsången utgör en del i det idag viktigaste rörelsestråket mellan Eklandagatan och Götaplatzen.*

Fig 62-64. Ovan till vänster stråket sett från norr med Artistens byggnad till vänster. Ovan mötet med Renströmsparken i söder. Hovrätten, UB och Humanisten framträder som en sammanhållen, horisontellt präglad miljö i rött tegel. Till vänster stråkets visuella koppling till villastaden i på höjden i väster. På bilden syns det murade minnesmärket över landeriet Lyckan.

FÅGELSÅNGEN

Kritiska punkter

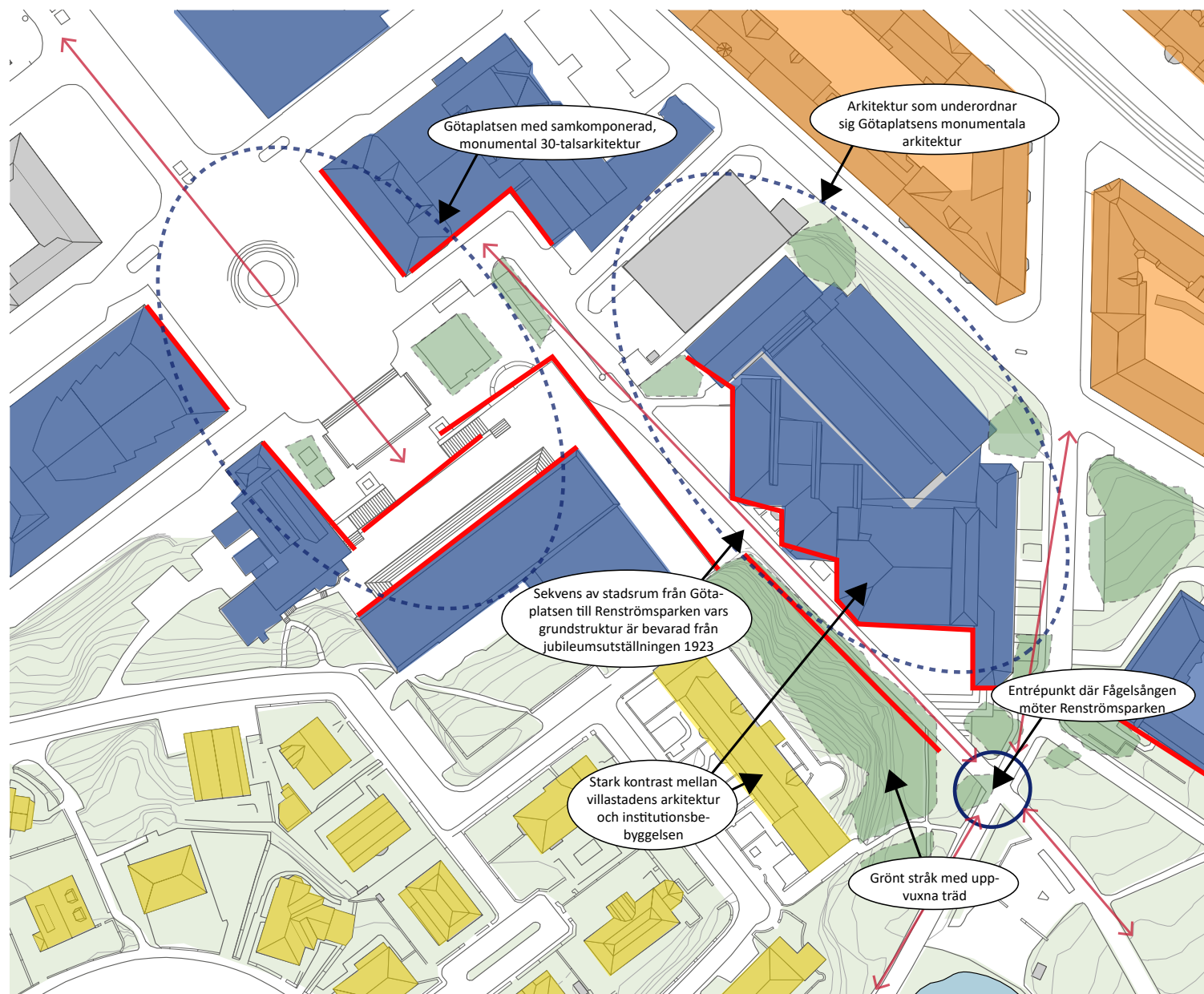
- Det *smala, grönskande, intima stråket Fågelsången* är medvetet gestaltat och dess ungefärliga sträckning har utgjort en väsentlig del av jubileumsutställningen. *Den tuktade men naturromantiska prägeln* som råder i Renströmsparkens fortsätter även här, om än mer vildvuxet, som fortsättning på parken. *De uppvuxna träden och rhododendronbuskagen* utmed Fågelsångens västra sida är väsentliga för upplevelsen.
- *Sambandet mellan stadsrummen från det monumentala, högtidliga Götaplatsen via det smala och intima, gröna stråket Fågelsången, fram till det åter öppna parkrummet Renströmsparken med koppling till Högåsberget och till passagen norr om landeriet*, är medvetet samkomponerade och utgör en bevarad sekvens av rum och stråk sedan 1923.
- *Det visuella, funktionella och gestaltningsmässiga sambandet mellan Fågelsången mot Götaplatsen respektive Renströmsparken* är av stor vikt utifrån berättelsen om 1923. *Det gröna mötet mellan Fågelsångens smala stråk och Renströmsparkens stora, öppna parkrum* som sker vid korsningen med Olof Wijksgatan är en värdefull kvalitet.
- *Den sammanhängande grönskan inom utredningsområdet är väsentlig för upplevelsen av mötet mellan landsbygd och stadsbebyggelse.* Det gröna stråket mellan Fågelsången – Renströmsparken med Högåsberget - Johannebergs landeri och Liseberg gör det möjligt att föreställa sig hur området en gång låg i en betydligt lantligare miljö.
- Fågelsången ligger i *brytpunkten mellan villastaden i väster ovanför sluttningen och institutionsbebyggelsen i gult tegel i öster och norr.* Den arkitektoniska karaktären utmed stråket är variationsrik, både till volymer, arkitektoniskt uttryck och placering, dock med tegel som gemensamt material. *Bebyggelsen har stort fokus på kvalitet i såväl material som utformning.*
- *Den västra sidans grönska med visuell kontakt med villastadens bebyggelse på höjden.*

Fig 65-66. Fågelsången vintertid sedd från norr.

Fågelsången, fig 67.

Arkitektoniskt släktskap

- Lorensbergs villastad
- Institutionsarkitektur
- Kvarterstad

Rumslighet och siktlinjer

- Siktlinjer
- Visuell gräns av stor betydelse för stadsrummet

Grönska

- Trädvegetation med rumsskapande funktion
- Grönytor

GÖTAPLATSEN

Centrala värden

Det monumentala stadsrummet Götaplatsen med sina inramande kulturinstitutioner bildar en storslagen, högtidlig och monumental avslutning på Kungsportsavenyn och utgör som platsbildning en miljö där enskilda byggnader har höga och säregna arkitektoniska kvaliteter. Samtidigt samspelar de i ett gemensamt formspråk som tillsammans med platsens gestaltning bildar en monumental avslutning på Kungsportsavenyn, ett stadens högtidliga finrum och en mycket välbevarad helhet med höga kulturhistoriska värden. Miljön är närmast intakt sedan 1930-talet och har ett nära samband med jubileumsutställningen 1923.

- *Göteborgs mest monumentalt utformade, samlat gestaltade offentliga plats, som syftade till att skapa en storslagen miljö kantad av kulturinstitutioner.*
- *Utformningen är i princip intakt sedan 1930-talet och bär i ett stadsbyggnadssammanhang en värdefull berättelse om det tidiga 1900-talets storslagna stadsbyggnadsvisioner och utbyggnad av staden söderut.* Götaplatsen utgjorde som avslutning på stadens paradgata dess absoluta finrum. Visionerna gestaltades i Lilienbergs stadsplan från 1921 med kulturinstitutioner i liv med varandra kring en långsmal och symmetriskt formad plats.
- *Götaplatsen har en enhetlig, genomgripande gestaltning med monumentalt utformade byggnader och den rektangulära rumsbildningen som förmedlar en känsla av tyngd och högtidlighet med konstmuseet som centralt blickfång.* Platsen har genom bebyggelsens skala och samlade arkitektoniska uttryck karaktären av ett monumentalt torg med den centralt placerade Poseidonstatyn. Platsen har ett upphöjt läge, som tillsammans med de symmetriska naturstenstrasserna kantade av järnpollare och grova järnkättingar, förstärker dess monumentala karaktär.
- Miljön bär på en värdefull berättelse om *jubileumsutställningen 1923 och utgjorde dess huvudentré.* Utställningen har skapat *grundstrukturen för områdets utbyggnad* vilket är av central betydelse för förståelsen för utställningens och platsens historia. *Götaplatsen och Renströmsparken* är det tydligaste och det mest intakta som är bevarat från utställningens huvudområde.
- Platsen har en sammanhållen, monumental karaktär och präglas av en *omsorgsfull och för sin tid nyskapande gestaltning med hög kvalitet i material och utförande*, från detalj till byggnad,

Fig 68-69, Götaplatsen. Övan ortofoto från söder. Nedan utredningsområdet markerat med streckad linje och Götaplatsen i orange.

terrasser och trappor och till den tydligt avgränsade platsen som helhet.

- *Konstmuseet med Konsthallen och dess stor-slagna, monumentala och slutna tegelvolym utgör ett ostört blickfång sett från Kungspors-avenyn. Omvänt, från Götaplatsen och tydligast från Konstmuseets terrass, finns *visuell överblick över den raka Kungsporsavenyn med långa siktlinjer.**
- Byggnaderna vänder sig tydligt med huvuden-tréer mot Götaplatsen.
- *Sambandet mellan stadsrummen från det monu-mentala, högtidliga Götaplatsen via det smala och intima, gröna stråket Fågelsången, fram till det åter öppna parkrummet Renströmsparken med koppling till Högåsberget och till passagen norr om landeriet, är medvetet samkomponerade och utgör en bevarad sekvens av rum och stråk sedan 1923.*
- De enskilda byggnadernas särarter: Från sin höga sockel med trappor och terrasser utgör *Konstmuseet* en dominerande fondbyggnad. *Konstmuseets och Konsthallens* klassicerande och slutna tegelvolym är starkt karaktärsska-

Fig 70-73. Ovan Götaplatsen sedd från Avenyn jubileums-året 1923. Nedan Stadsteatern idag.

Ovan Götaplatsen från norr idag. Nedan Konserthuset.

pande för såväl platsen som Kungsporsavenyn och skapar en tydlig tyngd som avslutning på Avenyn och på Götaplatsen. Till detta kommer *Stadsteaterns och Konserthusets* omsorgsfulla utformning med exklusiva naturmaterial och begynnande modernism.

Byggnaderna är karaktärsfulla och tydligt avgränsade samt präglade av sin tids arkitektoniska ideal samtidigt som de samspelar och skapar en tyngd och högtidlighet. Samspelet består i skala, de kubiska volymerna med flacka tak och markerad takfot, de gedigna materialen med betoning på gult tegel. De gula tegelmurverkens tyngd förstärks genom den rikliga användningen av gedigna och exklusiva material såsom natursten, brons och koppar i Konstmuseets port- och fönsteröppningar och på taken samt som material i både Stadsteaterns och Konserthusets fasader mot Götaplatsen och även i detaljer i utemiljön.

- Konstmuseet, konsthallen, Stadsteatern och Konserthuset utgör samtliga *några av stadens mest värdefulla byggnader och har mycket hög arkitektonisk kvalitet och särprägel*. Konstmuseet är ett av de främsta exemplen på svensk 20-talsklassicism och utgör en monumental

avslutning av Kungsporsavenyn som med sina terrasserings och trappor har en stor betydelse för stadsbilden. Stadsteatern och Konserthuset visar skiftet mellan klassicism och funktionalism/modernism.

Fig 74-75. Ovan vy från Konstmuseet norrut över Avenyn med Poseidon i blickfånet. Nedan motsvarande vy 1923.

GÖTAPLATSSEN

Kritiska punkter

- *Göteborgs mest monumentalt utformade, samlat gestaltade offentliga plats*, som syftade till att skapa en storslagen miljö kantad av kulturinstitutioner. *Götaplatsen som det monumentala huvudmomentet i närmiljön.*
- *Utformningen är i princip intakt sedan 1930-talet.* Miljön förmedlar både berättelsen om Jubileumsutställningen 1923, stadens utvidgning söderut och gestaltningen av Kungsporsavenyn och avslutningen på denna paradgata som ett stadens finrum kantat av monumentalt utformade institutionsbyggnader samgestaltade med den centrala, tydligt avgränsade torgytan.
- *Götaplatsens enhetliga, samlat gestaltade rum* med högtidlig och formell prägel och hög kvalitet i material och gestaltning med: naturstens-trappor, pollare, grova järnkättingar, stenläggning, marksten och terrassmurar av natursten, lyktstolpar i 1920-talsstil
- *Den fria sikten från Kungsporsavenyn mot Götaplatsen och Konstmuseet, liksom omvänt från Konstmuseet över Avenyn,* är väsentlig för upplevelsen av sammanhanget mellan de två.
- *Den rektangulära, tydligt avgränsade torgytan.*
- *De monumentalt utformade byggnaderna i liv med varandra som omger platsen och för sin tid nyskapande gestaltning med hög kvalitet i material och utförande,* i övergången från 1920-talsklassicism till modernism, både med individuell särprägel och med ett övergripande, enhetligt formspråk och material. Byggnadernas omsorgsfulla, massiva gula tegelfasader, den höga kvaliteten i konstärllig och arkitektonisk gestaltning där entréer, trappor, skulpturala element, portar är väsentliga delar.
- *De tydliga huvudfasaderna mot Götaplatsen.*
- *Samspelet i byggnaderna* genom skala, de kubiska slutna volymerna med flacka tak och markerad takfot, de gedigna materialen med betoning på gult tegel. De gedigna och exklusiva materialen såsom natursten, brons och koppar i Konstmuseets port- och fönsteröppningar och på taken samt som material i både Stadsteaterns och Konserthusets fasader mot Götaplatsen och även i detaljer i utemiljön.
- *Den centralt placerade Poseidonstatyn med sitt brunnskar* utgör ett viktigt blickfång och kännetecken från Avenyn och är en värdefull del i den samlade gestaltningen.

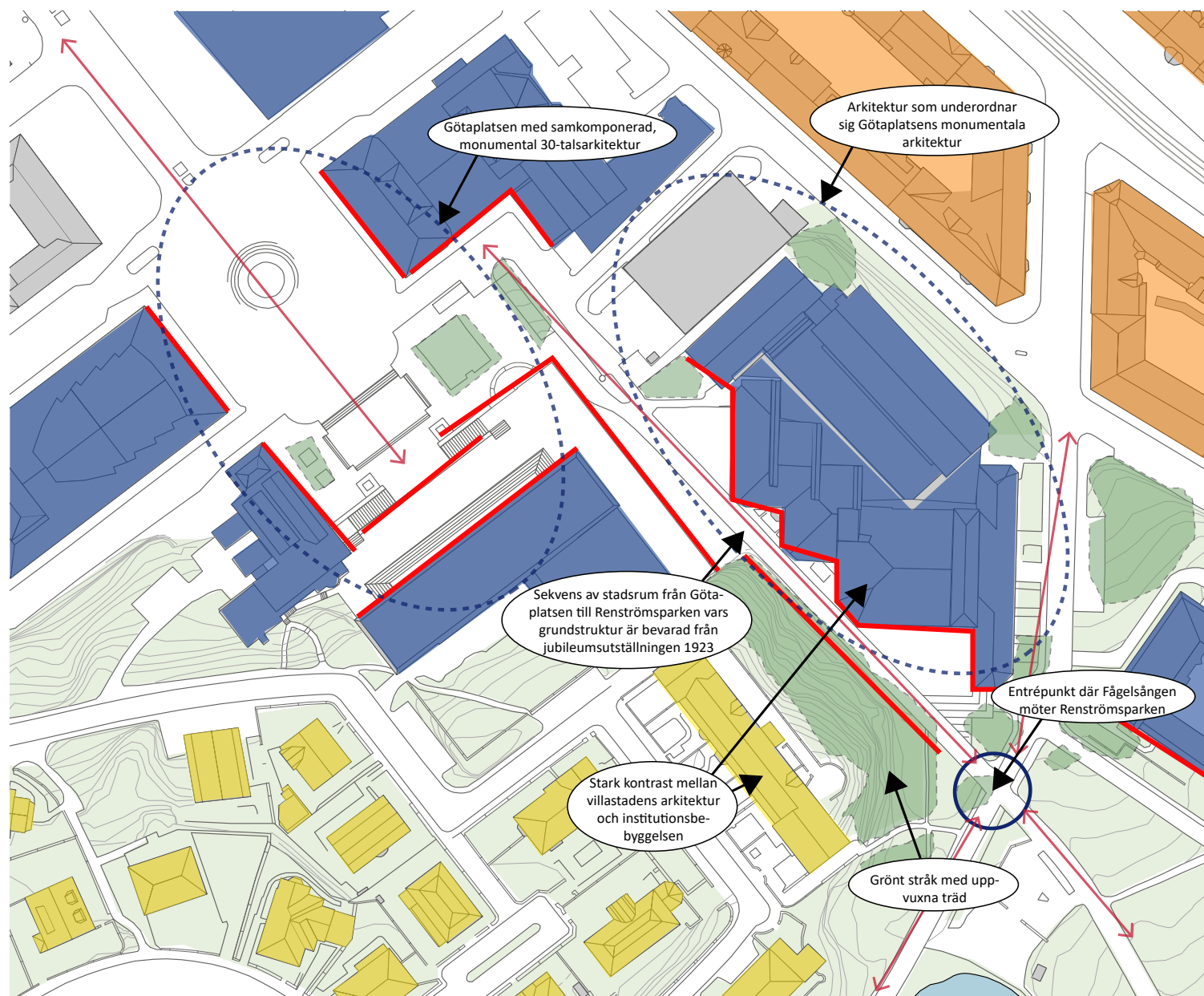
- *Sambandet med Fågelsången är väsentligt* både för berättelsen om 1923 och för rörelsen i stadsrummet, vidare mot Renströmsparken.

Fig 76-77. Passagen mellan Götaplatsen och Fågelsången i sydväst. Övan vy från Götaplatsen. Nedan vy från stråket mot Götaplatsen.

Götaplatsen, fig 78.

Arkitektoniskt släktskap

- Lorensbergs villastad
- Institutionsarkitektur
- Kvarterstad

Rumslighet och siktlinjer

- Siktlinjer
- Visuell gräns av stor betydelse för stadsrummet

Grönska

- Trädvegetation med rumsskapande funktion
- Grönytor

UTREDNINGSSOMRÅDET SOM HEHET

Bakgrund och nulägesbeskrivning

Utredningsområdet rymmer mycket av Göteborgs historia. Området ingick i stadens marker redan från grundandet och landerier utvecklades med odling och bebyggdes under 1700- och 1800-talen.

Södra Vägen fungerade som infartsled från söder redan på 1600-talet. En korsväg blev platsen på 1700-talet då Örgrytevägen drogs fram. Det gamla vägskalet är ett av uttrycken i Riksintresse för kulturmiljövård. Såväl vägarna som delar av spår-vagnssträckningarna är desamma idag som de var ursprungligen, vilket gör Korsvägen kommunikationshistoriskt intressant med en lång tradition som infartsväg och knutpunkt.

I området och i nära omgivningar finns flest av stadens få bevarade landerimiljöer, ibland med både bebyggelse och delar av parkmiljöer, ibland med rester kvar av anläggningarna. Utredningsområdet innehåller en av de bäst bevarade landerimiljöerna i Göteborg, och den mest påtagliga och exponerade i stadsmiljön idag, Johannebergs landeri med rötter i 1700-talet. Miljön utgör ett påtagligt inslag vid Korsvägen som påminnelse om de landerier som på 1700- och 1800-talen omgav staden innanför vallarna. Detta är områdets äldsta byggnad och som träbyggnad utmärker den sig i den storskaliga

Fig 79. Utredningsområdet från sydost med Korsvägen till höger och Högåsberget till vänster i bild. Ortofoto från 2012.

omgivningen. Bebyggelsen med sin gröna terrass och grönskan ner mot Korsvägen ger besökaren en möjlighet att föreställa sig hur den lantliga miljön här kunde ha gestaltat sig för 200 år sedan.

En del av landerimiljöernas grönska finns kvar i form av ett parkstråk från ”Himlabacken” nedanför Hvitfeldtska gymnasiet och Landsarkivet, via Lorensbergs villastad, Renströmsparken och Johannebergs landeri över till Lisebergs nöjespark. Trots 1900-talets bebyggelse i detta stråk är det fortfarande möjligt att uppleva området som ett huvudsakligen grönt bälte. Genom förbindelsegången Fågelsången knyts även Götaplatsen till detta parkstråk.

När stadsbebyggelsen växte utanför de raserade befästningarna omkring slutet av 1800- och början av 1900-talet, kom stenstaden att möta landsbygden med dess landerier med odlingsmark och trädgrönska. Delar av den tidigare landerimarken ingick sedan i Göteborgs jubileumsutställning 1923.

Bebyggelsen inom utredningsområdet är kontrastrik och illustrerar olika exploateringsfaser. Här samsas byggnader från 1700-talet med moderna byggnader från 2000-talet. Här går det att uppfatta att tidigare landsbygd möter stad och att olika stadsbyggnadsepoker samsas: det sena 1800-talets stenstad, Lorensbergs villastad, 1910-20-talets kvar-

tersstad, Institutionsbebyggelse tillkommen från 1930-talet och framåt, inpassad i parkmiljön och de under 1980-2000-talet tillkomna större institutionsbyggnaderna och evenemangsbetonade byggnadsverken.

Västra delen av utredningsområdet domineras av bebyggelse från 1900-1935 medan den östra delen av området är mer heterogen i tillkomsttid med betoning på 1970-2000-tal. Bebyggelsen på den östra sidan är också mer storskalig och individuellt utformad.

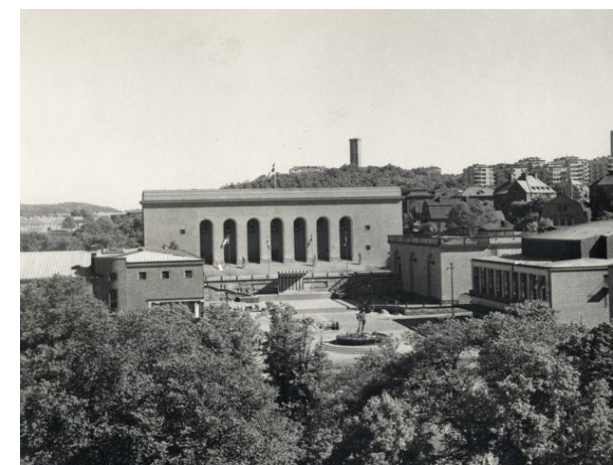
Byggnaderna representerar olika berättelser; landeriet som minner om när platsen fortfarande nyttjades för odlingsmark, det sena 1800-talets rikt dekorerade högborgerliga stenstadsbebyggelse, nationalromantiken i Lorensbergs villastad, det monumentala stadsbyggnadsprojektet Götaplatsen, 1920-talets storgårdskvarter med sina sociala ambitioner, institutionsbebyggelsen i Renströmsparken, samt evenemangsstråkets utveckling från 1923 fram till idag med monumentala, glasade fackverkskonstruktioner från 1980-2000-talen.

Utställningen 1923 har skapat förutsättningar för områdets utbyggnad. Det finns flera bevarade spår och miljöer från utställningen som är viktiga att slå vakt om, från Götaplatsen via Fågelsången till

Renströmsparken med Högåsberget och vidare mot Liseberg.

Fig 80-81. Övan Korsvägen troligen omkring 1930. Nedan Götaplatsen sedd från norr vid samma tid.

DELOMRÅDEN

Renströmsparken

Bakgrund och nulägesbeskrivning

Landsbygd möter stad

Platsen för Renströmsparken utgjordes sedan grundandet av Göteborg av betes- och odlingsmarker tillhörande staden. Den bergiga marken tillhörde under 1800-talet landerierna Lyckan, Johanneberg och Götaberg.

Landeriet Lyckan var det första landeriet i den södra delen av staden som redan under 1600-talet blev bebyggt. Bebyggelse finns utmärkt på karta redan 1651 och då under namnet "(Bödels)Lyckan". Vid 1700-talets mitt började betesmarkerna runt Bödelslyckan delas upp för att delvis odlas med tobak. I övrigt odlades troligen mest grönsaker.

Vid slutet av 1800-talet när staden expanderade utför vallarna togs tidigare betes- och landerimark i anspråk. Vid sekelskiftet 1900 hade staden expanderat till området runt Korsvägen och Johannebergs och Lyckans landerier löstes in till staden.

I samband med jubileumsutställningen 1923 omskapades marken och Renströmsparken anlades som en del i utställningens huvudområde, med entré vid Götaplatsen med parkområde och utställningsbyggnader. Byggnaderna tillhörande landeriet

Lyckan revs i samband med anläggandet av utställningens byggnader och parkmiljö.

Platsen har alltså ett grönt arv som föregick utställningen. Det var tidigt ett lantligt, bergigt gränsområde mot söder som omfattade landerierna Lyckans och Johannebergs åkrar, ängar och odlingar. Miljöns funktion som grönt område går alltså betydligt längre tillbaka än 1923. Element som vittnar om en äldre historia än 1920-tal finns exempelvis kvar idag som stora, uppvuxna träd.

Jubileumsutställningen 1923

Jubileumsutställningen medförde stora förändringar i det aktuella partiet av staden. Utställningsområdet koncentrerades kring miljön vid nuvarande Götaplatsen via Näckrosdammen/ Renströmsparken ner mot Korsvägen- Örgrytevägen och över till Liseberg. En bergbana anordnades på Högåsberget till Renströmsparken och en linbana vidare över till Liseberg. En förbindelsegång byggdes mellan Johannebergs landeri och Geteberget vid Liseberg.

Huvudentrén hade höga minareter och flera byggnader samt en anlagd parkmiljö med damm (Renströmsparken/ Näckrosdammen). Större delen av anordningar och utställningslokaler som byggdes var planerade att rivas efter utställningens slut.

Fig 82-83. Ovan den blivande Renströmsparkens område med landeriet Lyckan i foden omkring 1920. Nedan utredningsområde på karta från 1860. Korsvägen centralt i bilden. Uppe till höger Lisebergs landeri, i mitten Johannebergs landeri med långsträckt anläggning, till vänster Lyckans landeri.

Det som lämnades kvar i denna del av utställningsområdet var byggnader vid Götaplatsen (Konstmuseet och Konsthallen), Renströmsparken/Näckrosdammen och Lisebergs nöjespark.

Markerna som skulle utgöra Renströmsparken omformades till en romantisk landskapspark med slingrande gångar som följer topografin och dammens organiska form. De ingående delarna; damm med omgivande klippträdgård, grässlåtar, busk- och markvegetation skapades för utställningen, men anpassades till att den anlades i ett befintligt jordbrukslandskap med en viss topografi och upp- vuxna träd. En del av det befintliga trädbeståndet integrerades i parken. Damm- och parkmiljön som skapades runt denna kom till på en före detta potatisåker som hade tillhört landeriet Lyckan. Delar av en bergknalle i potatisåker sprängdes bort och resten användes i parken som klippträdgård.

Erik Bülow Hübe, stadsingenjör i Malmö, anlätades för utformning av trädgårdarna. Ett citat i trädgårdsskriften *Lustgården*, årgång 4 illustrerar: *"...Man kan säga att utställningen byggts i en trädgård, eller om icke så i många gamla trädgårdar. Även de planteringar som anlagts för att komplettera de gamla trädbestånden, ha till stor del givits en romantisk prägel, och det har visat sig att de svärmiska*

partierna varit de mest omtyckta..."

Bülow Hübe prisade arkitekternas ambition att ta tillvara träden i de fyra landerierna Lyckan, Johanneberg, Burgården och Liseberg vid utformning av utställningsområdet. Husen byggdes runt träden, på sina ställen stack trädstammarna upp ur hål i bjälklaget åtta meter över marken.

Efter utställningen revs alla utställningspaviljonger i området. Några delar sparades dock för att vara en del av stadsmiljön, inom närområdet Liseberg och Renströmsparken. Då hade Lorensbergs villabyggnelse uppe på berget uppförts, ett stadsmässigt inslag i den tidigare lantliga miljön.

Under 1920- och -30-talen fick Renströmsparken en inramning av tegelbyggnader i norr och väster i form av Göta Hovrätt, Kjellbergsska flickläroverket och villorna i Lorensbergs villastad. 1951 tillkom Universitetsbiblioteket mellan parken och Johannebergs landeri. 1985 uppfördes Humanistiska fakultetens stora byggnadskomplex öster om parken, vilket gav parken en ny funktion som en del av universitetets studentområde. Detta förstärktes ytterligare genom tillbyggnaden av Universitetsbiblioteket, genom tillkomsten av Musik- och scenhögskolan och genom universitetets ianspråktagande av Göta Hovrätts byggnad.

Fig 84-85. Renströmsparken 1923. Ovan den nyanlagda Näckrosdammen med idrottspaviljongen i västra kanten, nedan den Stora Gården sedd från norr, där pelousen finns idag.

Renströmsparken idag

Stadsrum

Mellan passagen bakom Götaplatsen, Fågelsången, Renströmsparken, Högåsberget och Johannebergs landeri löper ett sammanhängande grönområde som har olika karaktär i de olika delarna. Fågelsången i norr utgörs på den västra sidan av en brant, bevuxen slänt upp mot Lorensbergs villastad. Vid mötet med Renströmsparken öppnar miljön sig i den öppna grässlätten mot Universitetsbiblioteket och Humanisten mot öster och Renströmsparken/Näckrosdammen i väster. I pelousen vid UB finns skulpturen Solringen med vattentrappa skapad av Claes Hake. I den västra delen tar den böljande Renströmsparken vid. Parken ligger i en sänka med Näckrosdammen centralt belägen.

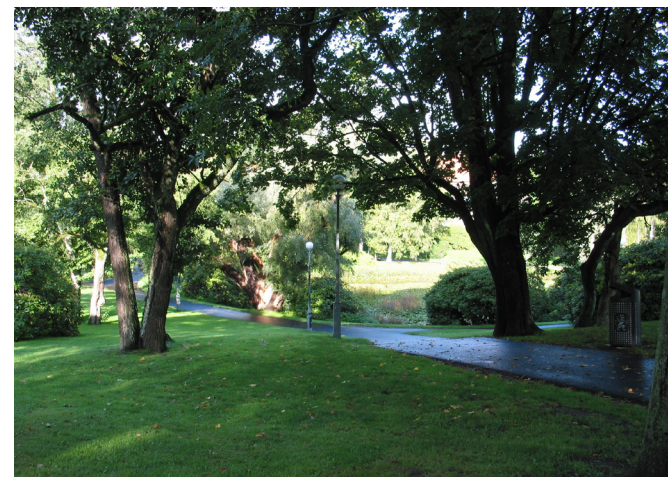
Parkmiljön har dels gräsbevuxna slänter som i partier är bevuxna med buskar av Rhodedendron och hängande trädsorter. I den östliga kanten av dammen, invid gång-cykelstråket som genomkorsar parken i nord-sydlig riktning finns klippträdgården. Renströmsparken har en mycket tydlig struktur och ingående delar som är välbevarade, jämte Götaplatsen det mest intakta som bevarats från Jubileumsutställningens huvudområde 1923. Dess historia som nyttjat grönområde har rötter i 1600-talet.

Parken ramas in av väl inpassad tegelbebyggelse. Dess gränser mot omgivningarna kan dock upplevas som flytande. Renströmsparken har mot väster en mjuk övergång mot Lorensbergs villastad, där de gröna omgivningarna är ett påtagligt inslag. Det röda teglet och den låga, sammanhållna skalan är också väsentliga karaktärsdrag som ramar in parken mot väster och norr. Topografin är viktig på platsen, dammen ligger i en sänka och omges i söder, väster och norr av höjdparter och mot öster av en svagt höjd sluttning med universitetets område. Där bakom, mot öster ligger Johannebergs landeribebyggelse och park. Mot söder övergår den ordnade parken i det mer vildvuxna Högåsberget.

Renströmsparken ligger som en grönskande oas som har visuell kontakt med det omgivande stadsmyllret. De topografiska skillnaderna i området möjliggör utblickar och siktlinjer både från parken mot Högåsberget och omvänt. Dessa rika utblickar utgör en stor tillgång för området. Parken har visuella kopplingar till Konstmuseet och Götaplatsen, Södra Vägens stenstadskvarter, Lorensbergs villastad, tegelkvarteren vid Johannebergsgatan och institutionsbyggnaderna som inramar parken. En visuell kontakt finns också till höga byggnadsverk i öster; Hotell Gothia med sina glasade torn och till attraktioner på Liseberg som syns i öppningen mel-

Fig 86-87. Renströmsparken idag. Ovan syns den grönskande miljön på flygfoto, med Högåsberget i söder som övergår i Renströmsparken mot norr. Nedan miljöbild från söder i dagens park med vy mot dammen.

lan Hovrätten och UB. Landmärken från parken mot Högåsberget i söder är Johannebergs vattentorn och Johannebergskyrkans torn som sticker upp över trädtopparna.

I delen väster om cykelbanan vid Näckrosdammen finns klippträdgården med sina intima rum och rhododendronbuskage, grässlånter med gamla uppvuxna träd. Park- och naturförvaltningen har också röjt i parken som vuxit igen, ett steg mot mer återgång mot 1920-talets parkmiljö. I parken finns ett delvis bevarat gång- och vägsystem som dock är belagt med asfalt.

Gång- och cykelstråket från Carlandersplatsen under "Språkskrapan" till Renströmsparken mot Götaplatsen är av central betydelse för människors rörelse i området. Andra värdefulla stråk är Olof Wijksgatan från Södra Vägen och från Nedre Johanneberg, samt Lennart Torstenssonsgatan. Till och från Korsvägen används även Lundgrens trappor respektive Kerstin Hesselgrens gångväg och trappor.

Bebyggelse

Den arkitektoniska karaktären runt parken visar nära släktskap trots skilda tillkomsttider. Lorensbergs villastad med omgivande trädgårdar skapar

en mjuk anslutning till parken från väster. Institutionsbebyggelsen som tillkommit under olika epoker inramar parken och inordnar sig i den genom en sammanhållen, horisontell prägel och sammanhållen takprofil som följer den sluttande topografin.

Bebyggelsen är placerad friliggande "i park" och är omsorgsfullt inpassad i parken och med en lågmäld arkitektonisk gestaltning. Byggnaderna är genomgående utförda i rött tegel som ger bebyggelsen tyngd, i övrigt utgörs materialen av natursten i socklar och detaljer och taken är klädda med koppar eller ärggrön plåt. Materialet tegel förenar bebyggelsen, tillkommen under olika epoker under 1900-talet. Det röda teglet dominerar runt parken och går igen från Lorensbergs villastad, Lilienbergs slutna tegelkvarter, institutionsbebyggelsen genom Hovrätten, UB och Humanisten. Det gula teglet tar över vid Gamla flickskolan och Artisten och följer en kontinuitet mot Götaplatsen i norr.

Bebyggelsen har en prägel av regelbundenhet och vila i uttrycket, med stort fokus på kvalitet i såväl material som utformning ned på detaljnivå. De låga byggnaderna ligger fritt i parken, utan inramning eller avskärmning, bortsett från Hovrätten som är delvis omgärdad av låga naturstensmurar och buskage.

Fig 88-89. Institutionsbebyggelsen med sin samlade gestaltning inramar parken på dess östra sida. Nedan Gamla Hovrätten sedd från Johannebergsgatan/Olof Wijksgatan.

Park/trädgård

Inom ett lite större närområde har det funnits en rad landerier med tillhörande odlingsmarker och anlagda trädgårdar. I takt med att staden expanderade under det sena 1800-talet och 1900-talets början revs många landerier. I utredningsområdet och i nära omgivningar finns flest av stadens få bevarade landerimiljöer, ibland med både bebyggelse och delar av parkmiljöer, ibland med rester av parkanläggningarna. En del av landerimiljöernas grönska finns kvar i form av ett parkstråk från "Himlabacken" nedanför Hvitfeldtska gymnasiet, via Lorensbergs villastad, Renströmsparken och Johannebergs landeri över till Lisebergs nöjespark. Trots 1900-talets bebyggelse i detta stråk är det fortfarande möjligt att uppleva området som ett huvudsakligen grönt bälte. Genom förbindelsegången Fågelsången knyts även Götaplatsen till detta parkstråk.

Jubileumsutställningen 1923 har till stor del skapat ramarna för områdets fortsatta utveckling. Renströmsparken gestaltades vid denna tidpunkt och parken är mycket välbevarad. Fågelsången motsvarar förbindelsegången genom utställningens huvudentré.

Renströmsparken upplevs som en plats omgärdad av grönska, men också av omsorgsfullt utförd bebyg-

gelse från olika tider som inpassats väl i parken. Bebyggelsens enhetiga skala möjliggör utblickar mot såväl grönskan som den kringliggande bebyggelsen vilket är av stor betydelse för upplevelsen av området. Parken skiljer sig från de flesta stadsparker genom att den inte är omgiven av trafikerade gator. I stället inramas parken av karaktärsfulla solitärbyggnader. De omgivande institutionsbyggnaderna gör att parken både befolkas av allmänhet och studenter.

Kulturhistoriskt värde och skydd

Det gröna stråket mellan Renströmsparken- Johannebergs landeri och Liseberg gör det möjligt att föreställa sig hur området en gång låg i en betydligt lantligare miljö och är därför viktigt att vidmakthålla. Här går det fortfarande att uppleva prägel av landsbygd i mötet med stadens bebyggelse. Miljön ingår också som en del i ett större grönt stråk av delvis bevarade landerier/landeriparker, som sträcker sig från Himlabacken nedanför Hvitfeldtska, Lorensbergs villastad som ansluter till Renströmsparken via landeriet över till Lisebergs parkområde.

Renströmsparken har förblivit mycket välbevarad sedan utställningstiden. Parken ingår i ett sammanhängande grönområde som har sina rötter i den tidigare betes- och odlingsmarken som tillhörde

Fig 90-91. Ovan parkens södra del med böljande gräsmattor och rhododendronbuskage. Nedan Näckrosdammen med Lorensbergs villastad i fonden.

landerier. Förutom parken i sig finns kvarvarande spår i terrängen av utställningens installationer på Högåsberget, fundamenten till den bergbana som gick till toppen av bergets utsiktsplats med fyr. Utställningen 1923 har skapat grundstrukturen för områdets utbyggnad vilket är av central betydelse för förståelsen för utställningens historia. Renströmsparken är en mycket välbevarad del av berättelsen och dess utbredning, karaktär och struktur är mycket viktig att värna.

Parkmiljön har ett kulturhistoriskt värde som en organiskt formad stadspark i en naturromantisk tradition. Parkens olika delar har sin respektive särprägel: klippträdgård, näckrosdamm med strand, engelsk landskapspark. Pelousen vid Universitetsbiblioteket formades efter utställningen och upplevs som en del i parken. I anslutning till parkmiljön finns bebyggelse av högt kulturhistoriskt värde: Johannebergs landeri, Artisten, Flickläroverket, Universitetsbiblioteket, Hovrätten, radhus i Lorensbergs villaområde, kvartersbebyggelse i tegel från 1910- och 20-tal samt institutionerna vid Götaplatsen.

Området ingår i riksintresse för kulturmiljövården Göteborgs innerstad [O 2:1-5] och i stadens bevarandeprogram.

Riksintresse för kulturmiljö

Grönområdena/parkmiljöerna Trollspisberget-Renströmsparken - Johannebergs landeripark och omgivande bebyggelse ingår i område av riksintresse för kulturmiljövården Vasastaden med omnejd. I denna miljö möts flera olika värdebärande i riksintresset Göteborgs innerstad O2:1-5: *"..Spridda rester från donationsjordarnas landerier (Johanneberg och Liseberg)... 1900-talets stadsbyggnad och fortsatta utvidgning av staden, med de inledande decenniernas terränganpassade, oregelbundna planmönster, men även fullföljande av rutnätsstaden... Götaplatsen med omgivande kulturinstitutioner. Lorensbergs villastad och Nedre Johannebergs slutna hyreshuskvarter....Den vidsträckta Exercisheden, Johannebergs landeri och resterna av Lorensbergsparken visar områdets användning före 1870-talet..."*

Byggnadsminnen

Konstmuseet, Konserthusets entré, Stadsteatern samt del av Götaplatsen med Poseidon är sedan 2017 byggnadsminne.

Bevarandeprogram

Miljön ingår i stadens bevarandeprogram (Lorensberg- Vasastaden) och är här indelat i tre delområden: 6B Götaplatsen- Renströmsparken, 6C Lorensbergs villaområde och 6D Johanne-

Fig 92-93. Ovan bergbanan som gick från Högåsbergets fot upp till en "fyr" med utsiktsplats uppe på toppen. Fundament finns ännu kvar. Nedan ett av de uppvuxna träden i dagens parkmiljö med den omgivande pelousen.

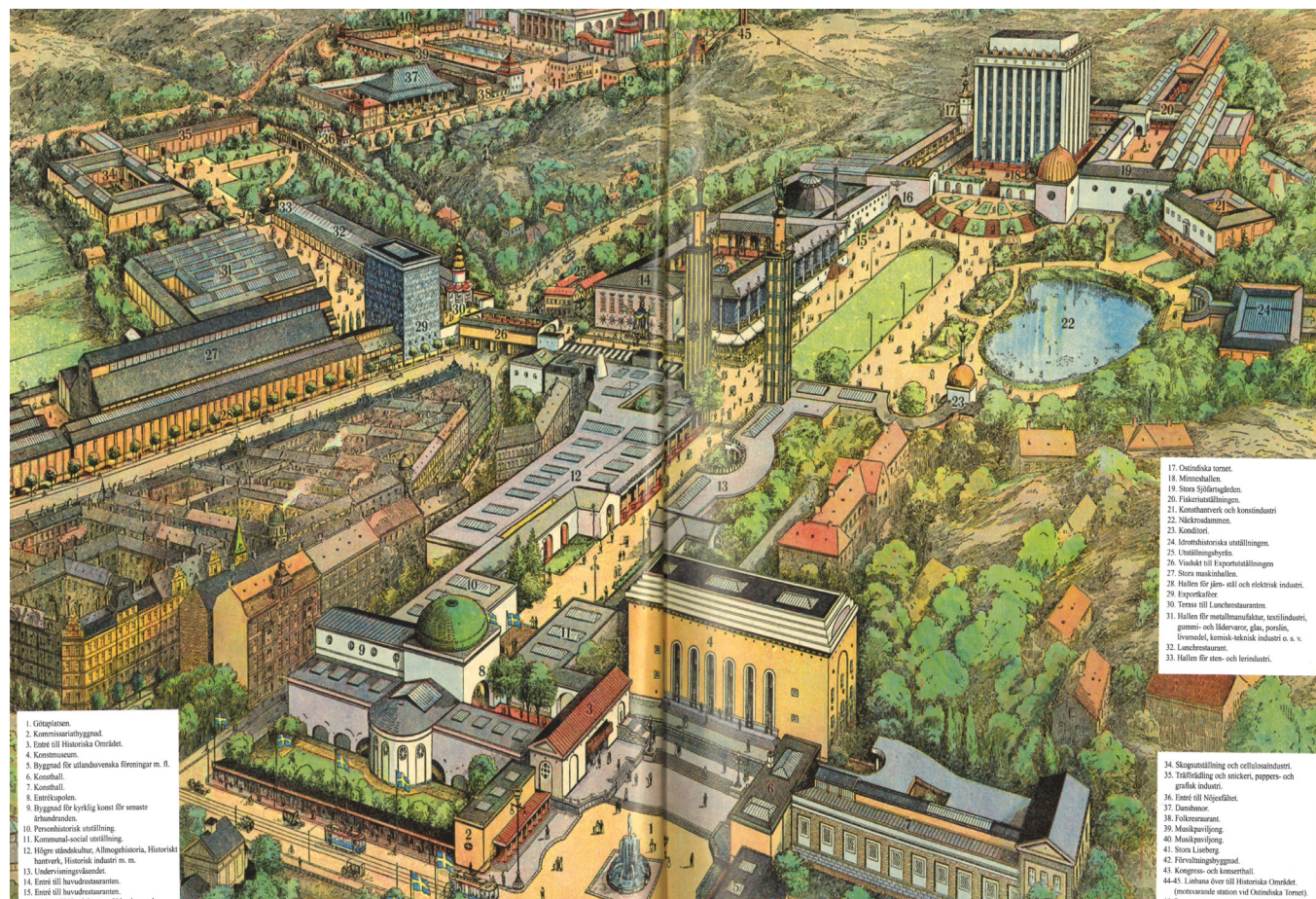

bergsgatan- Lundgrensgatan. I programmet ingår platsen för huvudentrén för Göteborgs jubileumsutställning 1923 med Renströmsparken som är den tydligaste kvarvarande miljön här från denna tid. I bevarandeprogrammet ingår även lämningar från landerier samt bebyggelse i Lorensbergs villastad och flerbostadshus i slutna kvarter i Lilienbergs stadsplan från 1910-talet. Före detta Hovrätten från 1947 ritad av Hakon Ahlberg och Universitetsbiblioteket från 1952. Humanisten stod klar 1984. Universitetsbiblioteket och Humanisten ingår i bevarandeprogrammet Moderna planering-sunderlag.

Gällande planer

Renströmsparken och slänten utmed Fågelsången är belagd med skyddsbestämmelser i detaljplanen från 2006, som anger att markens höjd inte får ändras samt att detaljer i den utvändiga miljön skall bevaras och underhållas och att trädgårdsanläggningar skall bevaras och skötas. Marken som omger villor och radhus i Lorensbergs villastad och som vetter mot Renströmsparken får ej bebyggas. Gamla Hovrätten omfattas enligt tillägg i detaljplan från 1994 av rivningsförbud och skyddsbestämmelser. I detaljplanen för nya Humanisten från 2016 skall fundament efter bergbanan från 1923 bevaras. Johannebergs landeri och park omfattas av stadsplan

Fig 94. Karta över jubileumsutställningens huvudområde 1923 med Götaplatsen i förgrunden.

från 1947. Kvarteren Drottningholm och Ulriksdal omfattas av varsamhetsbestämmelser enligt detaljplanen från 1992. Artisten och gamla flickskolan ingår i detaljplan från 1996. Östra delen av

flickskolan är belagd med varsamhetsbestämmelse. Konstmuseet är belagd med rivningsförbud och skyddsbestämmelser enligt detaljplan från 1996. Konserthuset likaså, enligt detaljplan från 1998.

DELOMRÅDEN

Johannebergs landeri

Bakgrund och nulägesbeskrivning

Närområdet rymmer mycket av Göteborgs historia. Utredningsområdet ingick i stadens marker redan från grundandet och landerier utvecklades med odling och bebyggdes under 1700- och 1800-talen. Vid slutet av 1800-talet när staden expanderade utför vallarna togs tidigare betes- och landerimark i anspråk. Vid sekelskiftet 1900 hade staden expanderat till området runt Korsvägen och Johannebergs landerimiljö. Slutna tegelkvarter uppfördes i norr och söder men landerimiljön lämnades obebyggd. Vid jubileumsutställningen 1923 togs delar av den tidigare landerimarken i anspråk. Johannebergs landeribyggnader användes som kontor och parken som barnområde, Barnens paradis.

Stadsrum

Albert Lilienbergs stadsplan från 1917 föreslog en byggnad i södra delen av landeriparken men det realiserades inte, landeriets park lämnades obebyggd och landeribebbyggelsen orörd, medan stadsmässiga kvarter växte fram under framför allt 1910- och 20-talen som fonder norr och söder om landerimiljön. Under stadsarkitekt Uno Åhrén togs en ny stadsplan fram 1935. Ingen bebyggelse föreslogs i utredningsområdet bortsett från uppe på Högåsberget. Utredningsområdet lämnades till stor del orört i planerna, vilket motiverades med

de topografiska skillnaderna och värdet av att bevara skogs- och parkområdet. 1947 under ledning av Tage William-Olsson togs ännu en stadsplan fram med tankar om ett sammanhängande parkstråk från Korsvägen till Renströmsparken. Universitetsbyggnader koncentrerades till höjdkammen mellan landeriet i öster och Renströmsparken i väster, vilket realiserades. En bygggrätt föreslogs även i landeriparken men även denna gång avsågs idén om att bygga i parkmiljön.

Landeriparken är en viktig länk i det gröna stråk som omgav stenstaden som länge förblev obebyggt på grund av delvis dramatisk topografi med mycket berg samt dess avstånd till centrala staden. Den gröna kopplingen mellan Johannebergs landeripark och Lisebergsområdet är ännu avläsbar om än försvagad på grund av infrastruktur och bebyggelse från 1900-talets senare del. Korsvägen ligger i den naturliga dalgången mellan två höjdparter i väster respektive öster och ger en förståelse för platsens historia och varför den har kommit att bli betydelsefull som en infart till staden söderifrån. Den historiska "porten" till staden kan fortfarande upplevas vid knutpunkten Korsvägen genom den sammanhängande stenstadsbebyggelsen från omkring sekelskiftet 1900. Johannebergs landeri ligger centralt i det stora stadsrummet men upplevs trots

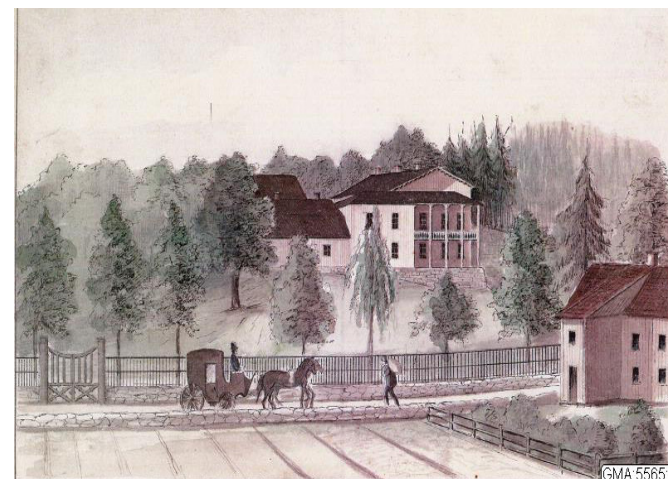

Fig 95-96. Ovan Johannebergs landeri sett från Södra Vägen på en målning från cirka 1850. Nedan foto från Jubileumsutställningen 1923 med "Barnens Paradis" i landeriparken.

det svårtillgängligt på grund av topografin och för att miljön idag saknar naturliga målpunkter. De öppna vyerna på västra sidan gör dock att landeriet med omgivande grönska visuellt framträder tydligt på terrassen. Siktlinjer på platsen kopplar samman Göteborgs olika stadsbyggnadsepoker: på den västra och norra sidan 1800-talets lantliga landområde och 1890-1920-talens sammanhängande stenstads- och tegelkvarter, samt på den östra sidan storskalig och individuellt utformad evenemangsbetonad bebyggelse. Genom tydliga siktlinjer knyts även visuella kopplingar samman med platsen. Från Korsvägen är Domkyrkan från 1600-talet synlig via Södra vägen.

Bebyggelse

Johannebergs landområde med bebyggelse och park troner på en platta på västra sidan av Korsvägen. Det är en av de bäst bevarade landområdena i Göteborg, och den mest påtagliga och exponerade i stadsmiljön idag. Miljön från slutet av 1700-talet utgör ett tydligt inslag vid Korsvägen som påminnelse om de landområden som på 1700- och 1800-talen omgav staden innanför vallarna. Detta är områdets äldsta bebyggelsemiljö och med sina träbyggnader utmärker den sig i den storskaliga omgivningen vid Korsvägen.

Markerna brukades redan på 1600-talet men det var först under senare delen av 1700-talet som de första byggnaderna uppfördes, en manbyggnad och två separata flyglar. Under 1800-talet byggdes den östra och norra ihop medan den västra revs och ersattes med en ny 1921 i samband med jubileumsutställningen då landeriet fungerade som utställningskontor. Det har även funnits en ekonomibyggnad som bland annat är synlig på 1820 års karta.

Bebyggelsen utgörs av en vinkelbyggnad och en flygelbyggnad i timmer med panelklädda, vitmålade fasader. Byggnaderna bildar en U-form runt en kullerstensbelagd gårdsplan med port mot norr. Söder om bebyggelsen finns den långsträckta parken. Den herrgårdsliknande miljön utgör ett lantligt inslag i den för övrigt centrumbetonade bebyggelsekaraktären och den myllrande stadsmiljön vid korsvägen. Den friliggande flygelbyggnaden är utförd i 1920-talsklassicism. Den äldre vinkelbyggnaden präglas av karaktärsdrag framför allt från 1800-talet. Utvändigt såväl som invändigt finns välbevarade byggnadsdetaljer av äldre snitt. Särskilt välbevarad är den äldre vinkelbyggnaden.

Karaktärsskapande detaljer

Karaktärsskapande detaljer på den äldre vinkelbyggnaden är bl a verandan, dekorativa fasadde-

Fig 97-98. Ovan Johannebergs landeri sett från söder cirka 1945. Nedan motsvarande vy idag.

taljer från 1800-talet, locklistpanel och spröjsade fönster och den kraftigt utskjutande och dekorerade takfoten. Viktiga detaljer på den mindre, fri-
liggande flygelbyggnaden är bl a den symmetriskt
uppbyggda fasaden samt det markerade entrépartiet
med pelare och överstycke med en klassisk festong.

Invändiga spår

Vinkelbyggnadens interiör är välbevarad med en
planlösning och byggnadsdetaljer från framför allt
sent 1800-tal men bär även vissa tydliga spår från
tidigt 1800-tal och enstaka dörrblad som levt kvar
sedan sent 1700-tal. Planlösningen är nästan helt
intakt sedan de första ritningarna som finns över
huset, daterade 1918, är till stora delar välbevarad
och sannolikt betydligt äldre än så.

Den mindre 1920-talsbyggnaden är i princip helt
intakt sedan 1921 avseende såväl planlösning som
snickerier. Byggnaden bär också ett värde som en
del i Göteborgsutställningen. Skydd: Miljön ingår i
bevarandeprogrammet.

Park/trädgård

Markerna på Johannebergs landeri brukades redan
på 1600-talet men det var först under senare delen
av 1700-talet som de första byggnaderna uppfördes.
Under 1700-talet odlades tobak på landeriet vilket
var vanligt vid denna tid. Vid 1800-talets början

hade landeriet en omfattande trädgårdsodling
fördelad på en övre och nedre trädgård. Troligtvis
odlades huvudsakligen frukt och grönsaker. Liksom
för de övriga landerierna, inte minst det närbelägna
Liseberg, var odling och matproduktion parkens
primära funktion under 1700-talet. Under 1800-ta-
let fick flera landerier mer karaktären av påkostat
sommarviste. Mot slutet av 1800-talet tillkom
byggnader i trädgårdens södra del, troligen ett träd-
gårdsmästeri och ett orangeri. Samtidigt tillkom
en kort allé med knuthamlade lindar som förband
Södra Vägen med den övre trädgårdsterrassen.
(Källa: Bilaga till MKB Korsvägen samt Fischer)

Vid sekelskiftet 1900 innebar stadens utbredning
och utbyggnaden av stenstaden att huvudangö-
ringen till landeriet från norr skars av. Därför ord-
nades en ny angoring från söder som skar diagonalt
genom den nedre trädgården. Trädgårdsverksam-
heten fortsatte dock i form av en handelsträdgård.
Då Eklandagatan anlades omkring 1920 togs större
delen av den nedre trädgården i anspråk och träd-
gårdsverksamheten upphörde. Den nedre trädgår-
den fick då en mer publik karaktär med prydnads-
planteringar. (Källa: Bilaga till MKB Korsvägen)
Då landeribyggnaderna brukades som kontor under
Jubileumsutställningen hade trädgårdsterrassen
ännu spår och karaktärsdrag från den tidigare,

Fig 99-100. Ovan Johannebergs landeri idag sett från söder med sin förenklade trädgård. Nedan vy från Södra Vägen i norr med läget för den tidigare infarten.

ordnade parkanläggningen: ”..Söder om landeriets manbyggnad utbreda sig trädgårdarna med terrassanläggningar, stentrappor och spår av regelbundna kvarter, som ännu minna om, att här en gång funnits en trädgårdsanläggning, som hört till dem, vilka gjort Göteborgs närmaste omgivning berömda”. (Källa: Fischer)

Landeriets trädgård och park var både större och mer påkostad under 1800-talet men utgör än idag ett viktigt rekreationsområde i en stadsmiljö som i övrigt är präglad av hårdjorda ytor och ett pulserande trafikbrus.

Landeriparken har drastiskt minskats ner successivt i samband med att stadsbebyggelsen har expanderat runt Korsvägen och vid Renströmsparken. Karaktären på trädgården har också till stor del förändrats, framför allt sedan början av 1900-talet. Landeriparken har i stort sett kvar den mer publika och förenklade karaktär som den fick sedan trädgårdsverksamheten upphörde under 1920-talet. Den nedre delen av parkytan har också blivit ytterligare beskuren av de gatubreddningar som utförts under 1990-talet. De tidigare raka trädgårdsgångarna på terrasserna har ersatts av friare gångvägsdragningar. Kvar finns dock bevarade delar av anläggningen. Miljöns topografi är karaktäristisk och utgörs av uppåt sluttande mark från Korsvägen med en upp-

byggd terrass vid landeriet. Den övre trädgårdsterassen har en bevarad stödmur av gråsten mot väster där Universitetsbiblioteket tar vid. Muren i kombination med den ovanför fritt växande trädridån utgör en tydlig gräns i stadsrummet. Här har av äldre kartor att döma alltid funnits en skarp gräns mellan ordnad trädgårdsmiljö och mer vildväxande natur. I miljön finns flera bevarade stentrappor; en centralt i parken som axiellt bryter in i parken i öst-västlig riktning. I anslutning till de angränsande tegelkvarteren i söder och norr löper trappor mellan Korsvägen till universitetet och Renströmsparken. I parkmiljön finns även äldre, uppvuxna träd, främst ovanför muren i väster och i områdets södra del.

Av det ursprungliga trädbeståndet återstår endast ett fåtal träd, huvudsakligen askar, som idag är mycket stora. De knuthamlade lindarna i allén har ersatts av nya träd. Den övre terrassen har länge fört en slumrande tillvaro utan någon egentlig funktion trots sitt centrala läge. År 2012 planterade parkförvaltningen 21 fruktträd på terrassen. (Källa: Bilaga till MKB Korsvägen). I anslutning till trapporna vid Kerstin Hesselgrens väg finns ett parti med en diagonal gångväg kantad med tuktade uppvuxna lindar i samma läge som 1820-talets infartsväg till landeriet.

Fig 101-102. Ovan Korsvägen från söder omkring 1935 med landeriets tydliga anslutning vid den västra sidan. Nedan vy från landeribebyggelsen mot sydväst med den avgränsande gråstensmuren i väster.

Norr om landeribebyggelsen vid trapporna och Kerstin Hesselgrens gångväg finns en stensatt halv-rund avsats som troligen utgör en bevarad platsbildning från jubileumsutställningen i läget där en tillfällig gångbro över Korsvägen var anlagd.

Kulturhistoriskt värde

Riksintresse och bevarandeprogram

Johannebergs landerimiljö är ett väsentligt uttryck för riksintresset Göteborgs innerstad [O 2:1-5] och ingår i stadens bevarandeprogram.

Miljön utgör sammantaget en unik rest från landeriepoken då det är det enda landeri som ligger så välexponerat i Göteborgs stadslandskap. Det finns endast ett fåtal bevarade manbyggnader kvar från denna epok, vilket gör de aktuella manbyggnaderna från 1700/1800-talet särskilt betydelsefulla och viktiga att bevara.

Johannebergs landeri har ett mycket stort kulturhistoriskt värde och vittnar om hur stadens marker nyttjades under äldre tider. Landeriparken samt det gröna stråket mellan Renströmsparken och Liseberg gör det möjligt att föreställa sig hur Johannebergs landeri en gång låg i en betydligt lantligare miljö och är därför viktiga att vidmakthålla. Här går det fortfarande att uppleva prägeln av lands-

bygd i mötet med stadens bebyggelse.

Trädgårdsterrassen och grönskan ner mot Korsvägen ger besökaren en möjlighet att föreställa sig hur den lantliga miljön här kunde gestaltat sig för 200 år sedan. Landeriets parkmiljö ingår också som en del i ett större grönt stråk av delvis bevarade landerier/landeriparker, som sträcker sig från Himlabacken nedanför Hvittfeldska, Lorensbergs villastad som ansluter till Renströmsparken via landeriet över till Lisebergs parkområde.

Fornlämning

Johannebergs landeri med bebyggelse och park är fornlämning (RAÄ Göteborg 500) och innehåller rester från landeriets trädgårdsanläggning. I närområdet har även gjorts lösfynd av flinta som tyder på att området tidigt varit befolkat. Vid arkeologisk utredning 2014 i delar av den terrassens trädgård har delar av den tidigare trädgårdens struktur påträffats (Källa: Bramstång-Plura 2014:73).

Fig 103-104. Vyer över miljön idag. Ovan Johannebergs landeri med UB sett från Korsvägen i öster. Nedan den bevarade rundeln från 1923 norr om landeriet.

DELOMRÅDE

Hovrätten

Byggnad

Före detta hovrättens byggnad uppfördes 1948 efter ritningar av Hakon Ahlberg. Byggnaden är uppförd i rött tegel med naturstensdetaljer och flackt, avvalmat, kopparklätt tak. Byggnaden har en kvadratisk planform med utskjutande entréparti i nordväst och en grön atriumgård. Fasaderna har strikt och sluten karaktär och byggnaden är representativ för 1950-talets strikta geometri och arkitektoniska omsorg, liksom det slutna uttrycket reflekterar sitt ursprungliga innehåll som rättslig institution.

Hovrätten ingår i en helhet i bebyggelsen runt Renströmsparken med gemensamma drag i material och gestaltning, med släktskap både till universitetsbebyggelsen respektive till Lorensbergs villastad och kvartersbebyggelsen från 1910-20-talet.

Byggnaden är placerad ”i park” men står litet för sig själv både i sin indragna placering på tomten och genom sin inramning av låga stenmurar och buskage. Det gröna partiet med uppvuxna träd som finns framför byggnaden och som vetter mot Olof Wijksgatan/ Johannebergsgatan utgör en värdefull miljö som inramning av byggnaden, och de uppvuxna träden ger platsen tyngd och signalerar kontinuitet i grönskan. Miljön annonserar också Renströmsparken från Södra Vägen och Olof

Wijksgatan/ Johannebergsgatan. Den gröna karaktären som pendang och entré till Renströmsparken förstärks också av en trädrad med kastanjer utmed Artistens fasad mot Olof Wijksgatan.

Byggnaden visar arkitektonisk släktskap till gamla flickskolan med strikt utformade, odekorerade tegelfasader och regelbundet placerade fönsterpartier. Entréparti och fönstersättning och varierande fönsterstorlekar accentuerar fasaderna. Det utskjutande entrépartiet mot norr med port i rutindelad ädelträ och länsvapen signalerar byggnadens formella funktion. En vällingklocka på entréfasaden gör historiskt anspråk på dess formella status.

Hovrätten är den andra i raden av kommande institutionsbyggnader i stråket utmed Renströmsparken efter gamla Flickskolan. Startskottet i närområdet utgjordes av Avenyns avslutning med institutionsbebyggelsen vid Götaplatsen och Jubileumsutställningen.

Byggnaden är belagd med rivningsförbud och var-samhetsbestämmelser i detaljplanetillägg från 1994. Den har ett högt kulturhistoriskt värde, både som enskild byggnad med hög arkitektonisk och materiell kvalitet, och som representativ för 1950-talets byggnadskonst. Byggnaden ingår såväl i stadens

Fig 105-106.

Ovan Hovrätten från Olof Wijksgatan omkring uppförandet 1948. Nedan byggnaden idag.

bevarandeprogram som i riksintresset.

Park/trädgård

Gamla Hovrättens byggnad är placerad ett stycke in på tomten på den grönskande platsen med en skarp, sprängd klippavsats som vetter mot Johannebergsgatans sydligaste del. Byggnaden upplevs som belägen "i park" med gröna omgivningar runtom. I korsningen mellan Olof Wijksgatan/Johannebergsgatan skapas ett triangulärt grönskande parti med uppvuxna träd som utgör en värdefull inramning av byggnaden och en lummig plats vid korsningen. De uppvuxna träden ger platsen tyngd och signalerar kontinuitet i grönskan.

Mot väster inramas byggnaden av en låg, avtrap-pande naturstensmur som fungerar som en inramning utan att verka avskärmande. Byggnaden omges i väster och söder av omsorgsfullt utförda naturstensmurar och i öster av en stenlagd terrass och trappor som leder till Johannebergsgatan. Inramningar och terrass samspelar väl med den omgivande parken. I öster finns en bakre entré till byggnaden utformad som ett utskjutande burspråk med port av ädelträ och kopparklätt tak.

Fig 107-108. Övan vy från Hovrättens tomt mot baksidan. Nedan byggnadens norra och östra fasader.

Fig 109-110. Övan vy gångstråket mellan Hovrätten och UB mot landeriet, ett stråk som ingick i jubileumsutställningen. Nedan byggnadens fasad med personalentré mot Johannebergsgatan. Märk den stora höjdskillnaden från gatan till tomten.

DELOMRÅDE

Johannebergsgatan

Bakgrund och nulägesbeskrivning

Johannebergsgatans sträckning planerades vid början av 1900-talet i samband med att stadsbebyggelse utökades mot söder mot området runt Götaplatsen och Korsvägen med stadsmässiga bostadskvarter och gatustrukturer. Johannebergsgatans sträckning lades ut i stadsplanen från 1909 in och utgjorde då en förbindelse mellan Berzeliigatan och Lundgrensgatan i söder. Johannebergsgatan realiserades dock i sin nuvarande sträckning i Lilienbergs stadsplan från 1917 med Johannebergsgatan och Lundgrensgatan som återvändsgator med Johannobergs bevarade landerimiljö emellan. Gatan lades ut i samband med att topografiskt anpassade tegelkvarter planerades i området, såsom de omgivande kvarteren Ulriksdal och Drottningholm liksom kvarteren i söder, Skokloster och Stenskvättan.

Under Jubileumsutställningen utgjorde Johannebergsgatan huvudområdets östra gräns och baksida. En sidoutgång/entré fanns vid återvändszonen vid gatans södra del mot Johannobergs landeri nära den tillfälliga viadukten över Korsvägen. Efter utställningens slut revs samtliga byggnader bortsett från Götaplatsen med Konstmuseet och Konsthallen och Renströmsparken lämnades kvar som offentlig parkmiljö.

Den första institutionsbyggnaden att uppföras i området efter bebyggelsen vid Götaplatsen var Flickläroverket som uppfördes 1934-35 efter ritningar av en av arkitekterna i gruppen ARES bakom jubileumsutställningen, RO Swensson. Byggnaden, med sina modernistiskt avskalade fasader och gula tegel anslöt arkitektoniskt till institutionerna vid Götaplatsen.

Därefter uppfördes Hovrätten 1947-48 som nästa i raden av institutionsbyggnader utmed stråket, ritad av Hakon Ahlberg. Hovrättens byggnad utformades i en modernistisk tradition med en kvadratisk byggnad och likaså avskalade röda tegelfasader med regelbunden fönstersättning. Det röda teglet kopplar samman byggnaden mer med Lilienbergs bebyggelse i de omgivande kvarteren än med Götaplatsen, samtidigt som den visar en arkitektonisk släktskap med flickskolan som representerar för 1930-50-talens uttryck.

Universitetsbiblioteket uppfördes högre upp i slänten 1951-54 ritad av arkitekt Noreen. Humanistens komplex byggdes på krönet i Renströmsparken 1982-85. Såväl UB som Humanisten har inordnat sig i en horisontalitet och terränganpassning som går tillbaka till 1910- och 20-talens stadsplaner och har även anammat det röda teglet som samman-

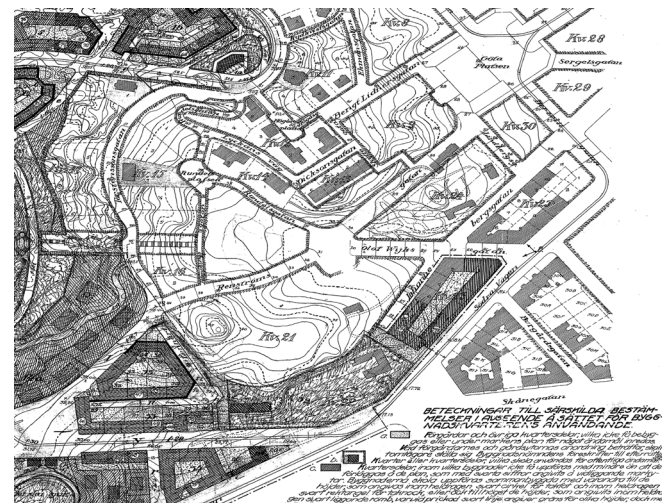

Fig 111-112. Övan Stadsplan från 1917 med Johannebergsgatan diagonalt till höger i bild. Nedan foto av gatan sedd från norr omkring 1912.

hållande material. Det arkitektoniska uttrycket hos UB samspelar väl med Hovrättens byggnad med karaktäristiskt slutna fasad och kubisk form och regelbundet placerade fönsterrader. Humanistens byggnad håller en låg höjd anpassad efter kullen vid kanten av Renströmsparken.

Johannebergsgatan idag

Johannebergsgatan utgör en tydlig gräns mellan sammanhållna tegelkvarter på den östra sidan och institutionsbebyggelsen med gamla Hovrätten, Artisten och Stadsteatern på den västra. Längs med Johannebergsgatan finns mot söder visuella kopplingar mot grönska och högresta träd i miljön runt Hovrätten och landerimiljön. Mot norr finns en visuell koppling såväl till Berzelii-gatan som till uppvuxna träd i Lorensbergsparken och mot den bakomliggande, funktionalistiskt utformade vita byggnaden tillhörande Park Avenue hotell.

Stadsrum

Mötet mellan skilda planeringsideal och epoker är tydligt läsbart i Johannebergsgatan. Utmed den östra sidan av gatan ligger Lilienbergs sammanhållna, slutna tegelkvarter som bildar en harmonisk fasad utmed gatan. Den västra sidan av gaturummet har en mer oregelbunden prägel av institutionsbebyggelse. Från söder skapar den gröna

parkmiljön vid Hovrätten med sprängd bergsslänt i dagen och uppvuxna träd en lummig, lugn och luftig miljö. Norr om Olof Wijksgatan tar Artisten vid som vänder sin baksida mot Johannebergsgatan med gamla Flickläroverkets byggnad i gult tegel från 1930-talet. Grässlänten mellan byggnaden och trottoaren gör gaturummet grönt även i denna del, men händelselös då byggnaden vänder sin baksida åt detta håll.

Då man rör sig till fots utmed gatan är trottoaren osammanhängande utmed den västra sidan medan den är sammanhängande utmed hela den östra sidan. I höjd med parkmiljön vid Hovrättens baksida bryter gatuparkeringar av gångstråket. Stråket utmed flickläroverket kantas av en grässlänt och upplevs som relativt trångt med byggnaden nära inpå och gatuparkering utmed hela sträckningen. Den västra sidan av Johannebergsgatan får en upplöst, oplanerad karaktär vid parkeringshusets baksida och vidare mot korsningen med Berzelii-gatan. Trottoaren bryts upp av flera in- och utfarter, och upplevelsen av baksida och transportsträcka är påtaglig. Såväl Artisten, parkeringshuset som Stadsteatern saknar upplevelser i fasaderna mot Johannebergsgatan.

Gatan är sparsamt trafikerad i den södra delen då

Fig 113-114. Övan gatan sedd från norr med tydliga skillnader i de två sidorna av gatan. I fonden grönskan vid Hovrätten. Nedan vy mot Lorensbergsparken i norr.

gatan tar slut här, vilket gör denna del lugn ur ett fotgängarperspektiv. Biltrafik sker endast för parkeering som finns utmed gatans västra sida. Den norra delen mellan Gösta Rahmns gata och Berzeliigatan har mer biltrafik som trafikerar parkeringsdäcket, vilket gör detta parti rörigt ur ett fotgängarperspektiv.

Bebyggelse

Mötet mellan skilda planeringsideal och epoker präglar också bebyggelsekaraktären utmed stråket. På den östra sidan karaktäriseras bebyggelsen av 1910- och 20-talens slutna kvartersstad i rött tegel. Institutionerna på den västra sidan har en mer spretig gestaltning och fasadernas avstånd till gatan varierar men hålls samman av det gula teglet som ansluter till Götaplatsens gestaltning, bortsett från Hovrätten som med sitt röda tegel ansluter till miljön vid Renströmsparken. Johannebergsgatan utgör också en funktionell eller innehållsmässig gräns mellan offentliga institutioner i väster och bostäder i öster, vilka fortsätter ner över Södra Vägen.

Bostadsbebyggelsen kännetecknas av en stram klassicism och gedigna material som tegel och natursten och en omsorgsfull gestaltning av fasader, entréer och fönster. På sina ställen finns butiker eller verksamhetslokaler i bottenvåningen vilket

gör gatumiljön mer händelserik, men de är mer frekventa utmed Berzeliigatan. Fasaderna är väl bearbetade och har en rusticerad sockel vilket ger byggnaderna tyngd. Utskjutande burspråk accentuerar fasaden och friser i teglet markerar de övre våningarna.

Institutionsbyggnaderna utmed stråket har en mer individuell gestaltning. Gamla Hovrätten ligger indraget ett stycke på hörntomten mellan Johannebergsgatan och Olof Wijksgatan och kantar inte stråket som övriga byggnader. I det södra partiet av gatan utgör snarare grönskan och träden samt den sprängda bergssidan på tomten en inramning till gatan. Artistens byggnad som utmed Johannebergsgatan utgörs av det gamla flickläroverkets byggnad ligger nära och parallellt med gatan och vänder sin gula tegelfasad mot stråket. Fasaden har en funktionalistisk prägel och saknar accentueringar eller dekor bortsett från ett band av natursten nära sockeln. Fasaden bryts upp av regelbundet placerade fönsterrader. Norr om flickskolan kantas stråket av parkeringshusets ena gavel i gult tegel. Därefter bryts stråket upp av Gösta Rahmns gata där man har visuell kontakt med Götaplatsen och Konstmuseet. Slutligen tar Stadsteaterns kubiska volymer vid med stram funktionalistisk utformning med små fönsteröppningar och ett smalt fönster-

Fig 115-117. Ovan gatan norrut från korsningen Johannebergsgatan och Olof Wijksgatan. Notera västra sidans grönska. Nedan fasaduttryck från kvartersstaden respektive Flickskolan.

band som accentuerar fasaden. Byggnaden har en bakre entré även åt Johannebergsgatan. Det gula teglet håller samman bebyggelsen utmed den västra sidan av gatan.

Park/trädgård

Utmed den västra sidan av gatan finns inslag av grönska i form av gräs och träd, både mindre i den norra delen av stråket och äldre, uppvuxna, i den södra delen vid Hovrätten. Sett från norr skimtar en grön fond längst bort mot Hovrätten och landeriet. Uppvuxna träd, både vid flickläroverket och i korsningen Johannebergsgatan/Olof Wijksgatan bakom Hovrätten har en viktig funktion som annonserar parkmiljö och utgör viktiga miljöskapare utmed stråket.

Gamla Hovrättens byggnad är placerad ett stycke in på tomten på den grönskande platsen, med en skarp, sprängd klippavsats som vetter mot Johannebergsgatans sydligaste del. Byggnaden är indragen på tomten och omges mot Johannebergsgatan av trappavsatser och stenlagda ytor. I korsningen mellan Olof Wijksgatan/Johannebergsgatan skapas ett triangulärt grönskande parti med uppvuxna träd som utgör en värdefull inramning av byggnaden och en lummig plats utmed gatusträckningen.

Kulturhistoriskt värde och skydd

I anslutning till stråket finns bebyggelse av högt kulturhistoriskt värde: gamla Hovrätten, Artisten, Flickläroverket, Stadsteatern samt Lilienbergs tegelkvarter från 1910-20- talet. Området ingår i stadens bevarandeprogram och i riksintresse för kulturmiljövården Göteborgs innerstad [O 2:1-5].

Riksintresse

Parkmiljöerna Högåsberget- Renströmsparken - Johannebergs landeripark och omgivande bebyggelse ingår i område av riksintresse för kulturmiljövården Vasastaden med omnejd. I denna miljö möts flera olika värdebärare i riksintresset Göteborgs innerstad O2:1-5: *”..Spridda rester från donationsjordarnas landerier (Johanneberg och Liseberg)... 1900-talets stadsbyggande och fortsatta utvidgning av staden, med de inledande decenniernas terränganpassade, oregelbundna planmönster, men även fullföljande av rutnätsstaden... Götaplatsen med omgivande kulturinstitutioner. Lorensbergs villastad och Nedre Johannebergs slutna hyreshusvarter....Den vidsträckta Exercisheden, Johannebergs landeri och resterna av Lorensbergsparken visar områdets användning före 1870-talet....”*

Bevarandeprogram

Miljön ingår i stadens bevarandeprogram (Lorens-

Fig 118-119. Ovan vy från parkmiljön bakom Hovrätten mot Johannebergsgatan norrut. Nedan Hovrätten sedd från Johannebergsgatans södra del.

berg- Vasastaden) och är här indelat i tre delområden: 6B Götaplatsen- Renströmsparken, 6C Lorensbergs villaområde och 6D Johannebergsgatan- Lundgrensgatan. I programmet ingår platsen för huvudentrén för Göteborgs jubileumsutställning 1923 med Renströmsparken och miljön vid Götaplatsen med Konstmuseet och Konsthallen som är de tydligaste kvarvarande miljöerna här från denna tid. I bevarandeprogrammet ingår även lämningar från landerier samt bebyggelse i Lorensbergs villastad och flerbostadshus i slutna kvarter i Lilienbergs stadsplan från 1910-talet.

Fig 120. Södra delen av gatan norrut med Hovrättens upphöjda, gönskande tomt till vänster.

Fig 121. Samma parti av gatan med vy söderut mot grönskan norr om landeriet.

DELOMRÅDE

Fågelsången

Bakgrund och nulägesbeskrivning

Platsen för det nuvarande gång- och cykelstråket Fågelsången ingick sedan grundandet av Göteborg i stadens marker för bete och odling. Den bergiga marken tillhörde redan under 1600-talet landeriet Lyckan. Lyckan var det första landeriet i den södra delen av staden som redan under 1600-talet blev bebyggt. Bebyggelse finns utmärkt på karta redan 1651 och då under namnet "(Bödels)Lyckan". Vid 1700-talets mitt började betesmarkerna runt Bödelslyckan delas upp för att delvis odlas med tobak. I övrigt odlades troligen mest grönsaker. Vid slutet av 1800-talet när staden expanderade utanför vallarna togs tidigare betes- och landerimark i anspråk. Vid sekelskiftet 1900 hade staden expanderat till området runt Korsvägen och Johannebergs och Lyckans landerier löstes in till staden.

Delar av den tidigare landerimarken ingick sedan i jubileumsutställningen 1923, som innebar stora förändringar i detta område. I samband med utställningen omskapades marken och Renströmsparken anlades som en del i utställningens huvudområde, med entré vid Götaplatsen och passage utmed nuvarande Fågelsången till parkområdet Renströmsparken/Näckrosdammen. Götaplatsen formades som monumental avslutning på Avenyn och Konstmuseet och Konsthallen uppfördes. Byggnaderna

tillhörande landeriet Lyckan revs för att göra plats för utställningens byggnader och anlagda park. Huvudentrén hade utställningslokaler där svenska framsteg inom olika områden visades upp, restaurang etcetera och besökaren ledde från entrén vid Götaplatsen genom ett gångstråk ungefär motsvarande Fågelsången, upp till Renströmsparken som kantades med två höga minareter.

Alla utställningspaviljonger i området var avsedda att rivas efter utställningen. Några delar inom närområdet sparades dock för att vara en del av stadsmiljön; bebyggelsen vid Götaplatsen, Liseberg och Renströmsparken. Då hade Lorensbergs villabebyggelse uppe på berget på västra sidan av Fågelsången uppförts, ett permanent stadsmässigt inslag i den tidiga-re lantliga miljön.

1935 uppfördes Kjellbergsska flickläroverket i gult tegel på östra sidan av stråket Fågelsången efter ritningar av RO Swensson, en av deltagarna i ARES-gruppen som gestaltade bebyggelsen till Jubileumsutställningen. Skolan bestod av två vinkelställda byggnadskroppar i gult tegel och gård vänd mot Fågelsången. Under kommande decennier skulle en rad institutionsbyggnader tillkomma i närområdet vid Renströmsparken. 1992 uppfördes Musik- och scenhögskolan Artisten som integre-

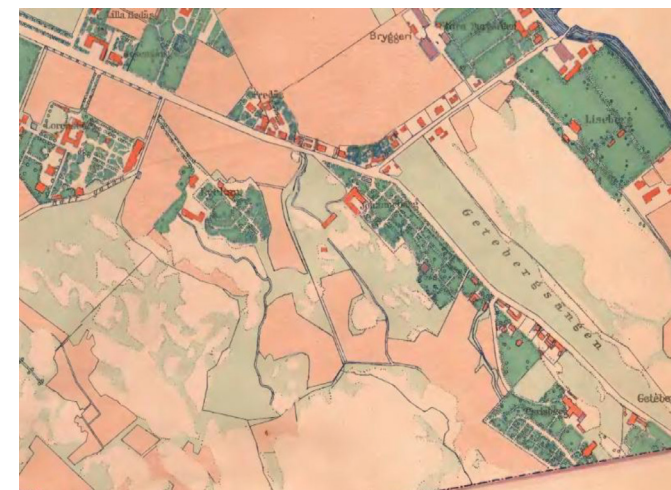
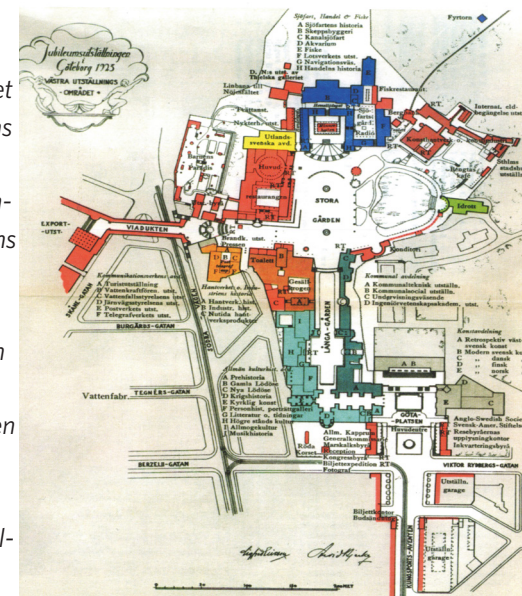

Fig 122-123.
Ovan utredningsområdet 1860. Dagens Fågelsången ligger vid landeriet Lyckans bebyggelse. Till höger utställningen 1923 med Långa Gården som ungefär motsvarar dagens Fågelsången.

rade den gamla flickskolan i en ny byggnad som kom att sluta rummet utmed Fågelsångens östra sida och skapa en smalare ”passage”. Arkitekter var Erséus, Frenning och Sjögren och en tillbyggnad som ritades av Nyréns Arkitektkontor stod klar samma år.

En del av landerimiljöernas grönska finns kvar i form av ett parkstråk från ”Himlabacken” nedanför Hvitfeldtska gymnasiet, via Lorensbergs villastad, Renströmsparken och Johannebergs landeri till Lisebergs nöjespark. Trots 1900-talets bebyggelse i detta stråk är det fortfarande möjligt att uppleva området som ett huvudsakligen grönt bälte. Genom förbindelsegången Fågelsången knyts även Götaplatsen till detta parkstråk.

Fågelsången idag

Stadsrum

Gång- och cykelstråket Fågelsången fungerar som ett förbindelsestråk mellan Avenyn/Götaplatsen och Renströmsparken vidare till Eklandagatan. Fågelsången upplevs som att en del av Renströmsparken ”spiller ner” mellan institutionsbyggnaderna Artisten och Konstmuseet.

Stråkets rumslighet bildas dels av en grönskande bergskant på västra sidan med tegelvillor i Lorensbergs villastad på höjden utmed Skyttegatan som fond. Vid mötet med Götaplatsen avlöses bergskanten utmed stråkets västsida av Konstmuseets östra gavel. Utmed den östra sidan kantas stråket av Musik- och scenhögskolans byggnad Artisten som är sammanbyggd med gamla Kjellbergsska flickskolan. Artistens zig-zagformade fasad ramar in den östra sidan.

Vid mötet med Renströmsparken i söder öppnar passagen upp sig med fria vyer över den öppna pelousen mot Universitetsbiblioteket och Humanisten mot öster och Renströmsparken/ Näckrosdammen i väster. I norr avgränsas stråket av Stadsteaterns södra gavel i gult tegel där Fågelsången upphör tvärt. Stråket leder vidare mot Götaplatsen via en naturstensbelagd ramp gestaltad i samklang med Götaplatsen, runt hörnet mellan ut på Götaplatsens storslagna torgrum. Parallellt med rampen vid den östra sidan ligger ett parkeringsdäck och därefter leder Gösta Rahms gata österut parallellt med Stadsteaterns södra gavel.

Gång- och cykelstråket Götaplatsen mot Eklandagatan via Fågelsången utgör stommen i kommunikationsvägarna genom området och är av central

Fig 124-125. Ovan vy från Fågelsångens norra del mot Johannebergsgatan i öster. Nedan det stenlagda gångstråket i samma parti med Stadsteaterns sydgavel i fonden.

betydelse för människors rörelse mellan Avenyn och Johanneberg. Andra värdefulla stråk är Olof Wijksgatan från Södra Vägen och från Nedre Johanneberg, samt Lennart Torstenssonsgatan. Till och från Korsvägen används även Lundgrens trappor respektive Kerstin Hesselgrens gångväg och trappor.

Bebyggelse

Den arkitektoniska karaktären utmed Fågelsången utgörs av tegel som gemensamt material som går igen från Götaplatsen upp till Renströmsparken. Lorensbergs villastad och bebyggelsen vid Renströmsparken domineras av det röda teglet medan det gula teglet dominerar i Konstmuseet, Artisten och gamla flickskolan utmed Fågelsången som en förlängning av Götaplatsens bebyggelsekaraktär. Volymverkan varierar kraftigt utmed stråket.

Park/trädgård

Inom ett lite större närområde har det funnits en rad landerier med tillhörande odlingsmarker och anlagda trädgårdar. I takt med att staden expanderade under det sena 1800-talet och 1900-talets början revs många landerier. En del av landerimiljöernas grönska finns kvar i form av ett parkstråk från "Himlabacken" nedanför Hvitfeldtska gymnasiet, via Lorensbergs villastad, Renströmsparken

och Johannebergs landeri över till Lisebergs nöjespark. Trots 1900-talets bebyggelse i detta stråk är det fortfarande möjligt att uppleva området som ett huvudsakligen grönt bälte. Genom förbindelsegången Fågelsången knyts även Götaplatsen till detta parkstråk.

Upplevelsen av grönska är ännu påtaglig utmed Fågelsångens västra sida som domineras av bergsslänt med delvis berg i dagen, samt grönska och uppvuxna träd som signalerar kontinuitet på platsen.

Kulturhistoriskt värde och skydd

Miljön ingår i ett sammanhängande grönområde som har sina rötter i den tidigare betes- och odlingsmarken som tillhörde landerier. Det gröna stråket mellan Renströmsparken- Johannebergs landeri och Liseberg gör det möjligt att föreställa sig hur området en gång låg i en betydligt lantligare miljö. Här går det fortfarande att uppleva prägeln av landsbygd i mötet med stadens bebyggelse.

Fågelsången som stråk har förblivit mycket välbevarad sedan utställningstiden och den gröna bergssidan på västra sidan är bevarad och visar på miljöns gröna arv och kontinuitet. I slänten finns en uppmurad del och en minnestavla över landeriet Lyckan.

Fig 126-127. Övan Fågelsången från norr med vy söderut. Notera den östra, grönskande sidan. Nedan vy norrut med Artistens slutna tegelfasader på östra sidan.

I anslutning till stråket finns bebyggelse av högt kulturhistoriskt värde: Artisten, Flickläroverket, radhus i Lorensbergs villaområde samt institutionerna vid Götaplatsen. Området ingår i riksintresse för kulturmiljövården Göteborgs innerstad [O 2:1-5] och i stadens bevarandeprogram.

Riksintresse för kulturmiljö

Grönområdena/parkmiljöerna Trollspisberget-Renströmsparken - Johannebergs landeripark och omgivande bebyggelse ingår i område av riksintresse för kulturmiljövården Vasastaden med omnejd. I denna miljö möts flera olika värdebärande i riksintresset Göteborgs innerstad O2:1-5: *"..Spridda rester från donationsjordarnas landerier (Johanneberg och Liseberg)..... 1900-talets stadsbyggnad och fortsatta utvidgning av staden, med de inledande decenniernas terränganpassade, oregelbundna planmönster, men även fullföljande av rutnätsstaden..... Götaplatsen med omgivande kulturinstitutioner. Lorensbergs villastad och Nedre Johannebergs slutna hyreshuskvarter..... Den vidsträckta Exercisheiden, Johannebergs landeri och resterna av Lorensbergs-parken visar områdets användning före 1870-talet...."*

Bevarandeprogram

Miljön ingår i stadens bevarandeprogram (Lorensberg- Vasastaden) och är här indelat i tre delområden: 6B Götaplatsen- Renströmsparken, 6C Lorensbergs villaområde och 6D Johannebergsgatan- Lundgrensgatan. I programmet ingår platsen för huvudentrén för Göteborgs jubileumsutställning 1923 med Renströmsparken och miljön vid Götaplatsen med Konstmuseet och Konsthallen som är de tydligaste kvarvarande miljöerna här från denna tid. I bevarandeprogrammet ingår även lämningar från landerier samt bebyggelse i Lorensbergs villastad och flerbostadshus i slutna kvarter i Lilienbergs stadsplan från 1910-talet.

Gällande planer

Renströmsparken och slänten utmed Fågelsången är belagd med skyddsbestämmelser i gällande detaljplan (FIIac 4864) som anger att markens höjd inte får ändras samt att detaljer i den utvändiga miljön skall bevaras och underhållas och att trädgårdsanläggningar skall bevaras och skötas. Marken som omger villor och radhus i Lorensbergs villastad och som vetter mot Renströmsparken utgörs av mark som inte får bebyggas och vars användning skall anpassas efter bebyggelsens kulturvärden.

Fig 128-129. Ovan vy från stråket vintertid med visuell kontakt med villastaden och dess stenmur i väster. Norr därom Konstmuseets gavel med baksideskaraktär. Nedan entren mot Renströmsparken vid Olof Wijksgatan idag med pågående byggnation.

DELOMRÅDE

Götaplatsen

Bakgrund och nulägesbeskrivning

Vid mitten av 1800-talet var Göteborg helt utbyggt innanför vallarna och nu fyrdubblades Göteborgs befolkning. Det flacka område som låg söder om den befästa stadskärnan tillhörde staden och användes av landerier och som jordbruksmark för stadsinvånarna. En stadsplanetävling utlystes 1861 vilken kom att resultera i 1866 års stadsplan.

Planmönstret var inspirerat av samtidens väldiga omdaningar i de europeiska storstäderna, främst det parisiska esplanadsystemet. Ett rutnätsmönster, som likt en solfjäder strålade ut från Vallgraven, lades ut. Den ståtligaste gatan i det nya området, Kungsporsavenyn, drogs fram som en stadsboulevard på 1870-talet över de gamla landerierna fram till Lorensberg. 1890 var Kungsporsavenyn utbyggd fram till Engelbrektsgatan och Lorensbergs landeri. Nu övertog Kungsporsavenyn funktionen som paradgata i den södra delen av staden från Gamla Allén, vilken hade anlagts redan 1788 och som då utgjorde infartsväg till staden från söder och in mot Kungsporten.

Avenyn hade dock inte fått en riktig avslutning. Redan under 1860-talet planerades Götaplatsen som en monumental plats och Kungsporsavenys avslutning, men det var först när Albert Lilienberg

tillträdde som stadsingenjör 1907 som planen åter blev aktuell. Inför firandet av Göteborgs 300-års jubileum och den stora jubileumsutställningen 1923 ville man att platsen skulle stå färdig.

I samband med Jubileumsutställningen anordnades en arkitektävling för Avenyns avslutning mot söder i en monumental plats med kulturinstitutioner. Lilienbergs ambitioner satte ramarna för tävlingen och i programmet som följde tävlingsuppgiften stod att platsen skulle rymma bland annat stadsteater, konserthus, konstmuseum och konsthall, *"ordnade på ett sådant sätt, att de samverka med de allmänna byggnaderna till platsens monumentala skaplynne"*. Det vinnande förslaget utformades av ARES-gruppen som också stod bakom jubileumsutställningens övriga byggnader (arkitekterna Arvid Bjerke, Ragnar Ossian Swensson, Ernst Torulf och Sigfrid Ericson). Lilienbergs stadsplan från 1921 angav en planform med byggnaderna i liv med varandra kring en långsmal och symmetriskt formad plats mellan Konstmuseet och Geijersgatan.

Första etappen av Götaplatsen utfördes till 1923 års jubileumsutställning med Konstmuseet som monumental fondbyggnad och den flankerande Konsthallen i väster samt anslutande terrasser och trappor. Götaplatsen ingick i entréområdet till ut-

Fig 130-131. Götaplatsen 1923.

ställningen och provisoriska paviljonger uppfördes längs östra och västra sidan av platsen.

Under 1920-talet var arbetarrörelsen stark i Göteborg och en av socialdemokraternas viktigaste frågor var att ge alla tillträde till den kultur som tidigare till stor del hade varit ett privilegium för de välbeställda. Därför blev färdigställandet av Götaplatsen och de på platsen planerade kulturbyggnaderna en viktig fråga. I mitten av 1930-talet var även Stadsteatern och Konserthuset invigda och dessa byggnader inramade nu permanent Götaplatsen i väster och öster. Det centralt placerade brunnskaret och skulpturen Poseidon, utförda av Carl Milles, placerades på Götaplatsen 1927 respektive 1931.

Götaplatsen idag

Stadsrum

Götaplatsen har i dagens stadsrum bibehållit sin monumentala effekt som avslutning på Kungsportsavenyn. Konstmuseets storslagna, storskaliga gestaltning som fondbyggnad uppfattas från långt avstånd norr ifrån Avenyn. Götaplatsen med dess inramande monumentala institutionsbyggnader upplevs som påkostad, högtidlig och formell och byggnadernas storslagna gestaltning ger platsen tyngd. Konstmuseets roll som Avenyns pampiga

avslutning understryks av terrängens dramatiska stegring och dess placering på den kolossala sockeln med anslutande trappor och terrasser. Betraktat från Konstmuseets kraftfulla arkadgång framträder Götaplatsen som monumentalt och avgränsat stadsrum med den axiala Kungsportsavenyn som avsmalnande i fonden.

Bebyggelse

Götaplatsen omges av omsorgsfullt utformade byggnader som är typiska för sin tid där klassicism övergår i modernism, och de enskilda byggnaderna har ett stort arkitekturhistoriskt värde samtidigt som de gemensamt är väsentliga för platsens karaktär. Byggnaderna har starka egna karaktärsdrag och kan ses som solitärer, samtidigt som de tydligt samspelar med varandra.

Konstmuseet

Konstmuseet uppfördes 1923 efter ritningar av Sigfrid Ericson och Arvid Bjerke bakom konsortiet ARES, som gav byggnaden en monumental och stram utformning i 20-talsklassicistisk stil i övergången mellan klassicism och modernism. Byggnaden har tydliga referenser såväl till klassicismen med sina arkader i kolossalformat som dominerar huvudfasaden, som till modernistisk arkitektur med de slutna tegelfasaderna.

Fig 132-133. Götaplatsen på 1930-talet. Övan Konstmuseet, Konsthallen och Poseidon. Nedan Stadsteatern sedd från nordväst.

Byggnaden är placerad på Götaplatsens översta terrass och bildar med sina sju höga, välvda muröppningar en monumental avslutning på Kungsporsavenyn. Byggnaden vilar på en kraftfull naturstenssockel och fasaderna är av gult handslaget tegel murat i munkförband. Fasaddekoren är återhållsam, men inne i arkaden smyckas fasaden av kraftiga girlanger av sten. Fasadens avslutas uppåt av en trappstegsformad takfot av tegel med enkla tegellister. År 1996 utfördes en tillbyggnad i stödmuren med en ny entré via bottenplanet.

Konsthallen

Även Konsthallen ritades av arkitekterna Sigfrid Ericson och Arvid Bjerke i samband med utställningen och stod färdig 1923. Byggnaden utformades i samklang med konstmuseet som i en stram, klassicistisk stil i övergång mot modernism. Byggnaden ligger lägre och har en mindre volym, och den uppfattas genom sitt formspråk med tre blindbågar i fasaden som en pendang till Kostmuseet. Huvudfasaden är symmetriskt utformad och klädd med handslaget gult tegel och blindbågarna är utsmyckade med skulpterade bronslejon. Fasadens avslutas uppåt av en kraftigt profilerad takfot av natursten.

Stadsteatern

Stadsteatern och Konserthuset tillkom strax efter utställningen som in slutgiltig inramning av Götaplatsen. De båda byggnaderna uppfattas till sitt formspråk som mer präglade av modernism än av klassicism. Stadsteatern uppfördes 1934 efter ritningar arkitekt Carl Bergsten. Entréfasaden har en originell utformning som dels präglas av detaljer i 1920-talsklassicism, dels inslag av ett mer modernistiskt formspråk. Dess huvudsakliga fasadmateriäl består av granit, glas och marmor samt gult tegel som skapar en tydlig koppling till de övriga byggnaderna på Götaplatsen. Entréfasaden domineras av stora fönsterpartier i andra våningsplanet med mellanliggande kolonner, och av huvudentréns utformning. Entrépartiet är asymmetriskt koncentrerat till fasadens södra del och har ett utskjutande flackt takparti som stöttas av två kraftfulla stenstatyer. Porten har en särpräglad geometrisk gestaltning med glas och högblank metall.

Konserthuset

Konserthuset uppfördes 1935 efter ritningar av Nils Einar Eriksson. Konserthuset är den byggnad vid Götaplatsen som till sitt formspråk starkast kan hänföras till funktionalism/ modernism. Byggnaden är uppförd i moderna material som stål, glas, sten och betong i kombination med gult fasadtegel

Fig 134-135. Ovan Konserthuset på 1940-talet. Nedan Götaplatsen idag sedd från Avenyn i norr.

och tak av kopparplåt. Entréfasaden mot Götaplatsen är klädd med ljus marmor och har en övervåning som domineras av foajéns stora fönsterparti med anslutande naturstenskolonner.

En sammanhängande trappa löper utmed hela fasaden och leder upp mot det asymmetriskt placerade entrépartiet koncentrerat till den södra delen av fasaden. Entrépartiet har ett utskjutande flackt tak och kopparklädda/bronsklädda entréportar. Byggnadens tak har ett utbuktande, kopparklätt parti som avspeglar dess funktion som konsertlokal.

Poseidon

Det centralt placerade brunnskaret och skulpturen Poseidon, utförda av Carl Milles, placerades på Götaplatsen 1927 respektive 1931. Till jubileumsutställningen placerades en temporär springbrunn på platsen. Både brunnskar och skulptur är utförda i brons och gestaltade utifrån ett grekisk-romersk mytologiskt tema. Det runda brunnskaret har en veckad form och pryds av fiskar och mytologiska figurer. Den 7 meter höga Poseidonstatyn håller en fisk i den högra handen och en snäcka i den vänstra.

Skydd: Bebyggelsen vid Götaplatsen är belagd med rivningsförbud och skyddsbestämmelser i

detaljplan. Hela miljön vid Götaplatsen ingår i bevarandeprogram och i område av riksintresse. Konstmuseet, Stadsteatern, delar av Götaplatsen med Poseidon samt delar av Konserthuset är sedan 2017 byggnadsminnen.

Fig 136-137. Ovan Konstmuseets entré och de mäktiga rundvalven som dominerar fasaden. Nedan vy från Konstmuseets terrass norrut över Avenyn.

Park/trädgård

På Konstmuseets terrass finns träd på bägge sidor av entrépartiet. Den östra terrassen har en gestaltad parkmiljö med blomsterbäddar och en trädrad samt en låg restaurangbyggnad i ett plan med glasade fasader. Den låga restaurangbyggnaden är belägen vid museibyggnadens östra sida och vetter mot terrassen.

Kontakten mot gångstråket Fågelsången i öster sker från Götaplatsens sydöstra hörn via Stadsteaterns södra gavel och via utsidan av Konstmuseets östra terrass som en krök på Gösta Rahmns gata. Rörelsestråket övergår från Götaplatsens storslagna stadsrum här till en bakgata och något av en "smygväg" och baksida och upplevs också som en tydlig kontrast mellan Myllret vid Avenyn och en lugn och avsides bakgata som övergår i det lummiga gångstråket Fågelsången.

Fig 138-141. Ovan Konserthuset och Stadsteatern från Konstmuseets trappa i söder. Nedan Konsthallen och Konstmuseets östra terrass mot öster och Fågelsången.

KÄLLOR

Källor:

- Bjur, Campus Näckrosen, 2013
- Bramstång Plura, Johannebergs landeris park och trädgårdsanläggning, arkeologisk utredning 2014:73, Riksantikvarieämbetet UV.
- Johannebergs landeri, Antikvarisk fördokumentation, Antiquum 2013
- Enhörning G, Landerierna i Göteborgs stadsbyggande, 2006
- Fischer, Göteborgs landerier, 1923
- Fördjupad kulturmiljöbeskrivning av Korsvägen med omgivning, Antiquum, Waern, Gajd, Tyréns 2013, rev 2014.
- Göteborg, Kulturmiljöer av riksintresse, Länsstyrelsen Västra Götaland 1992
- Hovrätten med omgivning, Kulturmiljöbilaga till MKB, Tyréns 2016
- Kulturhistoriskt värdefull bebyggelse i Göteborg, ett program för bevarande, Göteborgs stad 2000
- Kulturmiljöbilaga till MKB för Västlänken; Station Korsvägen, Tyréns 2016
- Melica, Carlandersplatsen Renströmsparken, kulturmiljöunderlag
- PM Åtgärdsförslag vid Korsvägen-Liseberg, Göteborgs Stadsmuseum 2015
-
- Stadsutvecklingsprogram för Korsvägenområdet, version 1.0, 2016.
- Västlänken, Järnvägsutredning inklusive MKB, Kulturmiljö, Banverket 2006
- Västlänken, Kulturmiljöbilaga till MKB, Antiquum, Waern, Gajd, Tyréns, 2013.
- Warne, Göteborgsutställningen 1923, hågkomster och framtidsspår, 2006

Arkiv:

- Göteborgs stadsmuseums arkiv (GSM), faktabrummet, Carlotta
- Göteborgs stad Infovisaren
- www.higab.se Johannebergs landeri
- Arkitektur- och designcentrum (fig 23).

